

**TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN
RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI
ÜZERİNDEKİ TUTUMU**

Yüksek Lisans Tezi

**KÜBRA IŞIK YELTİN
ESKİŞEHİR 2025**

**TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI
ÜZERİNDEKİ TUTUMU**

Kübra IŞIK YELTİN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Uluslararası İlişkiler Programı

Danışman: Prof. Dr. Cenap ÇAKMAK

Anadolu

Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Ekim 2025

Eskişehir

Bu tez çalışması Anadolu Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Birimi Koordinatörlüğü tarafından ..... proje numarası ile desteklenmiştir.

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Kübra Işık Yeltin'nin "*Türk Devletleri Teşkilatı'nın Rusya-Ukrayna Savaşı Üzerindeki Tutumu*" başlıklı tezi 15/09/2025 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından değerlendirilerek "Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca, Uluslararası İlişkiler Ana Bilim/Ana Sanat dalında Uluslararası İlişkiler Programında Yüksek Lisans Yeterlik tezi olarak kabul edilmiştir.

		<u>Ünvanı Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Üye (Danışman)	:	Prof. Dr. Cenap ÇAKMAK	.....
Üye	:	Doç. Dr. Ali Onur ÖZÇELİK	.....
Üye	:	Doç. Dr. Erhan AKDEMİR	.....

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖZET

TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI'NIN RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI ÜZERİNDEKİ TUTUMU

Kübra IŞIK YELTİN

Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı

Uluslararası İlişkiler Programı

Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ekim 2025

Danışman: Prof. Dr. Cenap Çakmak

1991 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan ülkeler, seneler boyunca kimisi müstakil politik alanlar yaratmayı tercih ederken, kimisi de Batılı kurum ve kuruluşlarla yakın ilişkiler kurmayı hedeflemiştir. Batılı kurum ve kuruluşlarla yakın ilişkiler kurma noktasında fazlasıyla istekli olan ülkelere biri olan Ukrayna, Avrupa Birliği (AB) ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ile dirsek temasını kuvvetlendirmiştir. Bu durum Rusya tarafından kırmızı çizgi olarak değerlendirilmiş ve tarihsel sürecin de vermiş olduğu nedenlerden ötürü 2014 yılında Ukrayna toprağı olan Kırım'ı ilhak etmiştir. Ukrayna ise tüm bu duruma rağmen Batılı kurum ve kuruluşlar ile bağını koparmamış ve hem AB hem de NATO üyesi olmak için mücadele vermeye devam etmiştir. 2014 yılında fitili ateşlenen bu çekişmenin 24 Şubat 2022 tarihinde bir Rusya-Ukrayna Savaşı'na dönüşmesi hem bölgesel hem de küresel bir takım etkiye sebebiyet vermiştir. Rusya'nın, yakın çevresi olarak adlandırdığı Orta Asya ülkelerinin de bu süreçten ekonomik, askeri ve siyasi bağlamda etkilendiğı de görülmektedir. Yeni bir entegrasyon sürecinden geçen ve birçoğunun Rusya'nın yakın çevresi olarak adlandırdığı ülkelerin Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) üyesi olması, konunun TDT kapsamında ele alınmasını da elzem hale getirmektedir. Bu çalışma, Rusya'nın Ukrayna ile devam eden savaşına karşı TDT üyesi ülkelerin nasıl konumlandığını, politik tutumlarının ne olduğunu ve gelecek perspektifine yönelik nasıl hamleler yapabileceğı çıkarımına dayanmaktadır. Dolayısıyla çalışma, TDT üyesi ülkelerin politik tutumlarıyla beraber Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ülkeler kendi

lkeleri zerindeki etkilerine de odaklanmayı amaçlamaktadır. Ayrıca BM Genel Kurulu ve insan hakları konseyinde yapılan oylamalar incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Rusya-Ukrayna Savaşı, Türk Devletleri Teşkilatı, NATO, BM Genel Kurulu, İnsan Hakları Konseyi.

ABSTRACT

THE POSITION OF THE ORGANIZATION OF TURKIC STATES ON THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Kübra IŞIK YELTİN

Department of International Relations

Programme in International Relations

Graduate School of Anadolu University, October 2025

Supervisor: Prof. Dr. Cenap Çakmak

Following the dissolution of the Union of Soviet Socialist Republics (USSR) in 1991, countries that gained their independence opted for independent political spheres, while others sought close ties with Western institutions and organizations. Ukraine, one of the countries particularly eager to establish close ties with Western institutions and organizations, has strengthened its ties with the European Union (EU) and the North Atlantic Treaty Organization (NATO). This situation was considered a red line by Russia, and for reasons rooted in historical circumstances, it annexed Crimea, a Ukrainian territory, in 2014. Despite this situation, Ukraine maintained its ties with Western institutions and organizations and continued to strive for membership in both the EU and NATO. The conflict, which ignited in 2014, escalated into a Russo-Ukrainian war on February 24, 2022, and had significant regional and global repercussions. It also appears that the Central Asian countries, which Russia calls its immediate neighborhood, are being affected by this process in economic, military, and political terms. The fact that these countries, which are undergoing a new integration process and are members of the Organization of Turkic States (TOC), which many consider Russia's immediate neighborhood, makes it crucial to address this issue within the scope of TOC. This study is based on the position of TCT member countries regarding Russia's ongoing war with Ukraine, their political stances, and the potential future developments. Therefore, the study aims to focus on the political stances of TCT member countries, as well as the

impact of the Russia-Ukraine War on their own countries. Votes in the UN General Assembly and the Human Rights Council are also examined.

Keywords: Russia-Ukraine War, Organization of Turkic States, NATO, UN General Assembly, Human Rights Council.

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumu olmak üzere tüm aşamalarında bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan “Bilimsel İntihal Tespit Programı”yla tarandığını ve hiçbir şekilde “intihal içermediğini” beyan ederim. Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....

(İmza)

Kübra Işık Yeltin

NOT: Bu belgenin ciltlenmiş tezin “Abstract”tan sonraki sayfasında ıslak imzanız ile (fotokopi olmayacak) yer alması gerekmektedir.

STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES

I hereby truthfully declare that this thesis/dissertation is an original work prepared by me; that I have behaved in accordance with the scientific ethical principles and rules throughout the stages of preparation, data collection, analysis and presentation of my work; that I have cited the sources of all the data and information that could be obtained within the scope of this study, and included these sources in the references section; and that this study has been scanned for plagiarism with “Scientific Plagiarism Detection Program” used by Anadolu University, and that “it does not have any plagiarism” whatsoever. I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

.....

(Signature)

.....

Kübra Işık Yeltin

* This document has to be included with your original signature (no photocopies) on the page following the “Abstract” page of the bound copy of the thesis.

ÖN SÖZ /TEŞEKKÜR

Yoğun ve yorucu geçen uzun bir süreçte, sabrıyla, anlayışıyla ve her daim desteğiyle yanımda olan; çalışmamın tamamlanmasında önemli katkıları bulunan değerli hocam Prof. Dr. Cenap Çakmak’a en içten teşekkürlerimi sunarım.

Aynı zamanda bu zorlu süreçte benimle birlikte benzer duyguları yaşayan, her an yanımda olup bana güç veren, desteği ve sevgisiyle beni motive eden kıymetli eşim Hüseyin Yeltin’e de sonsuz teşekkür ederim.

Kübra Işık Yeltin

Eskişehir, 2025

15/09/2025

ETİK KURUL BELGESİ BEYANNAMESİ

Bu tez çalışmasının hazırlanmasında, yürütülmesinde, verilerin analizinde Etik Kurul İzni'ne gerek yoktur.

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI

Bu tez çalışmasının hazırlanması, yürütülmesi, verilerin analizi vb. aşamalarının herhangi birinde üretken yapay zekâ programlarından yararlanmadığımı beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

.....
(İmza)

.....
Kübra Işık Yeltin

15/09/2025

DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE

I declare that I have not used generative artificial intelligence programs at any stage of the preparation, execution, data analysis, etc. of this study.

I also declare that, if a case contrary to my declaration is detected in my work at any time, I hereby express my consent to all the ethical and legal consequences that are involved.

.....

(Signature)

Kübra Işık Yeltin

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	v
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ.....	vii
STATEMENT OF COMPLIANCE WITH ETHICAL PRINCIPLES AND RULES.....	viii
ÖN SÖZ /TEŞEKKÜR	ix
ETİK KURUL BELGESİ BEYANNAMESİ	x
ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIM BEYANI	xi
DECLARATION OF GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE USAGE	xii
İÇİNDEKİLER.....	xiii
TABLolar DİZİN	xv
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xvi
KISALTMALAR DİZİNİ	xvii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM	9
1 TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI: TARİHÇESİ VE YAPISI.....	9
1.1 Türk Devletleri Teşkilatı’nın Tarihsel Serüveni.....	9
1.2 Türk Devletleri Teşkilatı’na Giden Süreç: Zirveler	17
1.3 Nahçıvan Anlaşması ve Sonrasında Gerçekleşen Zirveler.....	23
1.4 Türk Devletleri Teşkilatı’nın Yapısı ve Organları	31
1.5 Türk Devletleri Teşkilatı’nın Gelecek Perspektifi.....	34
İKİNCİ BÖLÜM.....	38
2 RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI	38
2.1 Tarihsel Süreçte Rusya-Ukrayna İlişkileri	38
2.2 Rusya-Ukrayna Savaşı: Genel Bir Çerçeve	42
2.3 Rusya-Ukrayna Savaşının Nedenleri.....	43

2.4 Tahıl Koridoru Anlaşması ve Gıda Güvenliği Konusu.....	54
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	62
3 TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI.....	62
3.1 Türkiye'nin Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki Tutumu/Yaklaşımı.....	63
3.1.1 Türkiye'nin BM Oylamasındaki Tutumu	73
3.2 Azerbaycan'ın Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki Tutumu/Yaklaşımı	75
3.2.1.Azerbaycan'ın BM Genel Kurulu'ndaki Oylamalardaki Tutumu.....	81
3.3.Kırgızistan'ın Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki Tutumu/Yaklaşımı.....	83
3.3.1.Kırgızistan'ın BM Genel Kurulu'ndaki Oylamalardaki Tutumu	85
3.4.Özbekistan'ın Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki Tutumu/Yaklaşımı	87
3.4.1.Özbekistan'ın BM Genel Kurulu'ndaki Oylamalardaki Tutumu.....	90
3.5.Kazakistan'ın Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki Tutumu/Yaklaşımı	92
3.5.1.Kazakistan'ın BM Genel Kurulu'ndaki Oylamalardaki Tutumu.....	95
4 SONUÇ	97
KAYNAKÇA.....	99
ÖZ GEÇMİŞ	1

TABLÖLAR DİZİN

Sayfa

Tablo 1. Türk Devletleri Teşkilatı Zirveleri 24

Tablo 2. Türk Devletleri Teşkilatı Organları 31

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Türk Devletleri Teşkilatı Bayrağı.....	34

KISALTMALAR DİZİNİ

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

ASELSAN: Askerî Elektronik Sanayi A.Ş

BBC: British Broadcasting Company

BM: Birleşmiş Milletler

BT: Bilgi Teknolojileri

CBR: Rusya Merkez Bankası

COVID-19: Koronavirüs Salgını-2019

DBİK: Dışişleri Bakanları Konseyi

DBK: Devlet Başkanları Konseyi

EİT: Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

EPF: Avrupa Barış Desteği

GSYİH: Gayrisafi Yurt İçi Hasıla

HRC: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi

İHA: İnsansız Hava Aracı

JCC: Ortak Koordinasyon Merkezi

KGAÖ: Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü

KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

LNG: Sıvılaştırılmış Doğal Gaz

MAM-C: Mini Akıllı Mühimmat, Cirit roketi üzerinden tasarlanmış onun itkisiz ve modifiye edilmiş versiyonudur.

MAM-L: Mini Akıllı Mühimmat, Mızrak Anti-Tank Füzesi Üzerinden Hazırlanmış İtki Motoru Olmayan Bir Mühimmattır

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OHCHR: Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği

OYH: Ukrayna Milliyetçileri Teşkilatı

REPowerEU: Avrupa'nın Hesaplı, Güvenli ve Sürdürülebilir Ortak Hareket Planı

SİHA: Silahlı İnsansız Hava Aracı

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

SWIFT: Dünya Bankalar Arası Finansal Telekomünikasyon Derneği

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TANAP: Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı

TAP: Trans Adriyatik Boru Hattı

TB2: Taktik Blok 2

TB3: Katlanır Kanatlı ve Kısa Mesafede İniş-Kalkış Özelliğine Sahip Bir Silahlı İnsansız Hava Aracı

TDKÜİK: Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi

TDT: Türk Devletleri Teşkilatı

TİKA: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı

TKMV: Türk Akademisi ve Türk Kültür Miras Vakfı

TÜRKPA: Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi

TÜRKSOY: Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

GİRİŞ

Uluslararası sistemin giderek daha karmaşık, çok katmanlı ve çok kutuplu bir yapı arz ettiği günümüzde, devletler arası ilişkiler yalnızca askeri ve ekonomik güç parametreleri üzerinden tanımlanmakla kalmamaktadır. Aynı zamanda bölgesel iş birliği mekanizmaları ve çok taraflı diplomasi kanalları da dış politika stratejilerinin belirlenmesinde etkili olmaktadır. Özellikle kültürel, tarihsel ve dilsel ortaklık temelinde şekillenen örgütlenmeler, devletlerin dış politika pratiklerinde giderek daha fazla ağırlık kazanmakta ve normatif birer dış politika aracı hâline gelmektedir. Bu çerçevede Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), Türk dili konuşan devletleri kurumsal bir yapı altında bir araya getirerek hem bölgesel dayanışma ruhunu canlandırmayı hem de üye ülkeler arasında siyasi, ekonomik ve stratejik koordinasyonu güçlendirmeyi hedefleyen önemli bir girişim olarak öne çıkmaktadır. TDT'nin bu bağlamdaki rolü, sadece tarihsel bağların kurumsallaştırılması değil, aynı zamanda Avrasya bölgesinde artan rekabet ortamında, Türk dünyasının kolektif çıkarlarını savunabilecek bir aktör hâline dönüşme potansiyeli taşıması açısından da dikkat çekicidir.

Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) tarihsel gelişimi, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlıklarını kazanan Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye Cumhuriyeti arasında kurulan çok taraflı ilişkiler ağının kurumsallaşma sürecine dayanmaktadır. Bu ilişkiler ilk kez 1992 yılında düzenlenen Devlet Başkanları Zirveleri ile somutlaşmaya başlamış ve sonraki yıllarda düzenli aralıklarla gerçekleştirilen zirve toplantılarıyla derinlik kazanmıştır. Bu süreç, 3 Ekim 2009 tarihinde Azerbaycan'ın Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde imzalanan Nahçıvan Anlaşması ile resmiyet kazanmış ve "Türk Konseyi" (Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi) adıyla kurumsal bir yapıya bürünmüştür. 2021 yılında ise teşkilat, "Türk Devletleri Teşkilatı" adını alarak daha geniş kapsamlı ve daha bütüncül bir iş birliği mekanizmasına dönüşmüştür. Teşkilatın temel amacı, Türk dili konuşan ülkeler arasında siyasi, ekonomik, kültürel ve diplomatik alanlarda dayanışmayı pekiştirmek, ortak tarih, kimlik ve değerler üzerinden çok taraflı iş birliğini sürdürülebilir bir biçimde derinleştirmektir. Bu yönüyle TDT, Türk dünyasının bölgesel düzeyde bütünleşme arayışlarını temsil eden önemli bir siyasi yapı olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu tez çalışması, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) kurumsal yapısını ve bölgesel iş birliği kapasitesini analiz edebilmek adına, 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan ve

günümüzde hala devam etmekte olan Rusya-Ukrayna Savaşı'nı odak noktası olarak ele almaktadır. Söz konusu savaş, yalnızca Avrupa'nın güvenlik mimarisini ve enerji arz güvenliğini değil, aynı zamanda Avrasya coğrafyasındaki jeopolitik dengeleri ve bölgesel ittifak yapılarını da köklü biçimde sarsmıştır. TDT'ye üye olan Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan gibi ülkelerin bu krize karşı geliştirdikleri diplomatik tutumlar ve sergiledikleri oylama davranışları, örgütün uluslararası krizler karşısında ortak bir dış politika geliştirme potansiyelini değerlendirmek açısından önemli bir gösterge niteliği taşımaktadır. Bu bağlamda, savaş sürecinde teşkilat düzeyinde ortak bir pozisyonun geliştirilememesi ve her bir üye devletin farklı dış politika refleksleri sergilemesi, TDT'nin mevcut kurumsal yapısının sınırlarını ve iş birliği kapasitesindeki kırılganlıkları ortaya koymaktadır. Bu durum, teşkilatın uzun vadede uluslararası sistemde etkili bir bölgesel aktör olarak konumlanabilmesi açısından önemli yapısal ve işlevsel soru işaretlerini gündeme getirmektedir.

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı geniş çaplı işgal süreci, yalnızca askeri düzeyde bir kriz doğurmakla kalmamıştır. Aynı zamanda uluslararası normlar çerçevesinde devletlerin dış politika pozisyonlarını yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur. Bu gelişme, özellikle Rusya ile tarihsel olarak derinleşmiş ekonomik, güvenlik ve diplomatik bağlara sahip olan TDT üyesi ülkeler açısından, dış politikada hassas bir denge stratejisinin gerekliliğini beraberinde getirmiştir. TDT üyeleri, bir taraftan Rusya ile mevcut iş birliği kanallarını muhafaza etme yönünde çaba sarf ederken, diğer taraftan uluslararası toplumun egemenlik, toprak bütünlüğü ve hukukun üstünlüğü gibi temel ilkelere yaptığı vurgulara kayıtsız kalmamaya çalışmıştır. Bu ikircikli pozisyon, üye devletlerin dış politika manevra alanlarını daraltmakta ve kolektif dış politika üretme kapasitelerini sınamaktadır.

Türkiye, çatışmanın başından itibaren arabuluculuk kapasitesini ön plana çıkararak, özellikle tahıl koridoru gibi insani ve diplomatik girişimlerle krize çözüm üretmeye yönelik aktif bir dış politika benimsemiştir. Bu tutum, Ankara'nın sadece bölgesel değil, teşkilat içi liderlik iddiasını da yeniden ortaya koymasına zemin hazırlamıştır. Buna karşın, Türk Devletleri Teşkilatı'nın diğer üye ülkeleri savaş sürecinde daha ihtiyatlı ve çekingen bir diplomasi izlemiştir. Bu durum, örgütün dış politika alanında kurumsal bir bütünlükten yoksun olduğunu gözler önüne sermiştir. Ortaya çıkan bu tutumsal asimetri, teşkilatın gelecekte yalnızca kültürel bağlara dayalı sembolik bir yapı mı olarak kalacağı,

yoksa siyasi bir entegrasyon yönünde evrilecek mi sorusunu yeniden tartışmaya açmaktadır.

Bu çalışmada, Türk Devletleri Teşkilatı'na üye ülkelerin Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde benimsedikleri dış politika yaklaşımları karşılaştırmalı bir perspektifle değerlendirilmiştir. Değerlendirme sürecinde özellikle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu çerçevesinde gerçekleştirilen oylamalardaki tutumlar, kamuoyuna yapılan resmi açıklamalar ve yürütülen diplomatik temaslar temel inceleme alanları olarak ele alınmıştır.

Tezin ilk bölümünde Türk Devletleri Teşkilatı'nın tarihsel süreci, zirveleri ve yapısı ele alınırken, ikinci bölümde Rusya ile Ukrayna arasında devam eden savaş süreci incelenecektir. Tezin son bölümünde ise Türk Devletleri Teşkilatı üye ülkelerinin Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki politik tutumları irdelenecektir.

Sonuç olarak, bu tez çalışması, Türk Devletleri Teşkilatı'nın bölgesel entegrasyon kapasitesini, kurumsal tepki yetkinliğini ve uluslararası krizler karşısında kolektif bir duruş sergileme potansiyelini analiz etmek bakımından hem güncel hem de özgün bir akademik girişim olarak değerlendirilmektedir. Araştırma, uluslararası sistemde yaşanan kırılmaların TDT üzerindeki yansımalarını sorgularken, teşkilatın kriz anlarındaki davranış kalıplarını ve üyeler arası koordinasyon düzeyini de ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışmanın izleyen bölümlerinde, her bir üye devletin tutumu, Birleşmiş Milletler kararları ve ikili diplomatik ilişkiler ekseninde ayrı ayrı analiz edilecek ve sonuç bölümünde ise elde edilen bulgular, karşılaştırmalı bir değerlendirme çerçevesinde sentezlenerek genel sonuçlara ulaşılabacaktır.

Tezin Amacı

Bu çalışmanın temel amacı, 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı karşısında Türk Devletleri Teşkilatı'na (TDT) üye ülkelerin sergilediği dış politika tutumlarını analiz etmek ve bu bağlamda teşkilatın uluslararası krizlere yönelik kolektif hareket kapasitesini değerlendirmektir. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan gibi üye ülkelerin hem tarihsel bağları hem de güncel ekonomik ve jeopolitik çıkarları doğrultusunda şekillenen dış politika tercihleri, TDT'nin kurumsal reflekslerini ve bölgesel iş birliği vizyonunu doğrudan etkilemektedir. Bu doğrultuda tez çalışmasında, söz konusu ülkelerin izlediği bireysel tutumlar ile teşkilatın kurumsal düzeydeki sessizliği

ya da eylemsizliği birlikte ele alınmaktadır. Bu farklılaşmaların ardında yatan siyasi, ekonomik ve güvenlik temelli dinamikler irdelenmektedir.

Tez kapsamında, Türk Devletleri Teşkilatı'na (TDT) üye ülkelerin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki oylamalarda verdikleri oylar, kamuoyuna yansıyan resmi açıklamaları, yürüttükleri diplomatik ilişkiler ve dış politika yönelimleri karşılaştırmalı olarak analiz edilmektedir. Bu analiz, TDT'nin mevcut uluslararası kriz karşısında ne ölçüde ortak bir dış politika geliştirebildiğini ya da bu yöndeki kapasitesinin hangi sınırlılıklara takıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Ayrıca Türkiye'nin savaş sürecinde üstlendiği arabuluculuk rolü, yalnızca bölgesel istikrar açısından değil, aynı zamanda TDT bünyesindeki liderlik konumuna etkileri açısından da özel olarak ele alınmaktadır. Bu değerlendirme, Türkiye'nin çok yönlü dış politika stratejisinin teşkilat içindeki yansımalarını analiz etmek bakımından önem arz etmektedir.

Bu araştırma, Türk Devletleri Teşkilatı'nın yalnızca kültürel ve tarihsel bağlara dayalı sembolik bir dayanışma platformu olmanın ötesine geçip geçemeyeceğini, bir başka deyişle, uluslararası krizler karşısında işlevsel ve bütünleşik bir dış politika geliştirme kapasitesine sahip olup olmadığını sorgulamaktadır. Özellikle Rusya gibi tarihsel, ekonomik ve güvenlik bağlamında karmaşık ilişkiler içinde bulunan bölgesel bir güç karşısında, TDT üyesi devletlerin sergilediği dış politika yönelimleri, örgütün kurumsallaşma düzeyine, karar alma süreçlerine ve stratejik vizyonuna ışık tutmaktadır. Bu bağlamda çalışma, TDT'nin kurumsal sınırlarını ve potansiyelini irdeleyerek, teşkilatın yalnızca sembolik değil, aynı zamanda stratejik ve operasyonel bir bölgesel aktöre dönüşüp dönüşemeyeceğini analiz etmektedir. Araştırmanın bu yönü, Türk dünyasının geleceğine dair bütüncül ve stratejik bir perspektif sunmayı ve aynı zamanda TDT'nin uluslararası sistemdeki konumunu daha net ve analitik bir şekilde ortaya koymayı hedeflemektedir.

Tezin Önemi ve Özgün Değeri

Bu tez çalışması, uluslararası sistemin dönüşüm geçirdiği ve bölgesel örgütlerin dış politikadaki etkisinin daha görünür hâle geldiği bir dönemde, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) Rusya-Ukrayna Savaşı karşısındaki tutumunu kapsamlı biçimde analiz etmesi bakımından önemli bir yere sahiptir. 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan savaş, yalnızca iki ülke arasındaki konvansiyonel bir çatışma değildir. Aynı zamanda uluslararası güvenlik mimarisi, enerji arz güvenliği, diplomatik dengeler ve uluslararası

hukuk normları açısından çok katmanlı ve küresel ölçekte sonuçlar doğuran bir kriz hâline gelmiştir. Bu çok boyutlu kriz ortamında, TDT üyesi devletlerin sergilediği dış politika yaklaşımları, teşkilatın sadece sembolik bir birlik mi yoksa kolektif bir dış politika aktörü mü olduğu sorusuna dair anlamlı veriler sunmaktadır. Dolayısıyla, bu çalışma söz konusu üyelerin kriz karşısındaki tutumlarını inceleyerek, TDT'nin kurumsal kapasitesini ve uluslararası gelişmelere karşı ortak bir duruş sergileyip sergileyemediğini değerlendirme imkanı sağlamaktadır.

Bu çalışmanın özgün katkısı, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) Rusya-Ukrayna Savaşı karşısındaki görünürde pasif tutumunu, üye ülkelerin ulusal dış politika tercihleri ile ilişkilendirerek analiz etmesinden kaynaklanmaktadır. Teşkilat düzeyindeki resmi sessizliğin arka planında, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan gibi üyelerin uluslararası sistemdeki konumları, güvenlik kaygıları ve Rusya ile olan ikili ilişkilerinin belirleyici olduğu savunulmaktadır. Bu kapsamda çalışma, yalnızca TDT'nin kurumsal söylemini değil, aynı zamanda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki oylamalar gibi somut veriler üzerinden üye ülkelerin davranışlarını karşılaştırmalı olarak ele almaktadır. Bu yönüyle tez, TDT'nin tarihsel ve kültürel dayanışma temelinden çıkarak siyasi ve kurumsal bir aktöre dönüşme potansiyelini değerlendiren literatüre özgün ve güncel bir katkı sunmaktadır.

Bu tezin bir diğer önemli yönü, Türkiye'nin Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde yürüttüğü arabuluculuk faaliyetleri ve insani diplomasi girişimlerini, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) içerisindeki olası liderlik rolü bağlamında ele almasıdır. Türkiye'nin izlediği denge politikası çerçevesinde tahıl koridoru anlaşmasının sağlanması, esir takası süreçlerindeki aktif arabuluculuk girişimleri ve taraflar arasındaki doğrudan müzakerelere ev sahipliği yapması gibi diplomatik çabalar, TDT'nin diğer üyelerinin tutumlarıyla karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir. Bu değerlendirme, Türkiye'nin teşkilat içerisindeki etkisinin yalnızca tarihsel ve kültürel boyutla sınırlı olmadığını, aynı zamanda diplomatik kapasitesi, kriz yönetimi becerileri ve uluslararası meşruiyeti ile pekiştirildiğini ortaya koymaktadır. Böylece çalışma, mevcut durumu betimlemenin ötesine geçerek, TDT'nin gelecekte kurumsal liderlik yapısına ilişkin stratejik bir vizyon sunmaktadır.

Sonuç olarak, bu çalışmanın özgün değeri, güncel ve devam eden bir uluslararası krizi odağına alarak Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) dış politika etkinliğini analiz etmeye

alışan sınırlı sayıdaki bilimsel girişimlerden biri olmasında yatmaktadır. Literatürde TDT'nin tarihsel gelişimi, kurumsal yapısı ve kültürel iş birliği boyutuna ilişkin önemli sayıda çalışma mevcut olmakla birlikte, teşkilatın uluslararası krizler karşısında nasıl bir tutum geliştirdiğine dair ampirik, karşılaştırmalı ve sistematik analizlere nadiren rastlanmaktadır. Bu tez, söz konusu boşluğu doldurma amacını taşımaktadır. Dış politika analizi, bölgesel örgütlerin kriz karşısındaki davranış kalıpları ve Türk dünyasına yönelik çalışmalar bağlamında yeni bir tartışma zemini sunmaktadır. Bu yönüyle araştırma hem kuramsal hem de uygulamalı uluslararası ilişkiler literatürüne yenilikçi bir katkı sunma potansiyeli taşımaktadır.

Araştırma Soruları

Türk Devletleri Teşkilatı'na (TDT) üye ölkelerin Rusya-Ukrayna Savaşı'na yönelik dış politika tutumları ne ölçüde benzeşmektedir?

TDT üyesi ölkelerin Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki oylamalarda sergilediği tutumlar, bu ölkelerin Rusya ile olan ikili ilişkilerinden nasıl etkilenmiştir?

Türkiye'nin savaş sürecindeki aktif arabuluculuk rolü, TDT içerisinde liderlik pozisyonunu nasıl etkilemiştir?

TDT'nin kurumsal düzeyde savaş karşısında kolektif bir tepki ortaya koyamamasının nedenleri nelerdir?

Hipotezler

H1: TDT üyesi ölkelerin Rusya-Ukrayna Savaşı'na ilişkin tutumları, Rusya ile olan ekonomik ve enerji bağımlılık düzeylerine paralel olarak farklılık göstermektedir.

H2: Türkiye'nin savaş sürecindeki denge politikası ve arabuluculuk girişimleri, TDT içinde diplomatik liderlik rolünü pekişirmiştir.

H3: TDT'nin savaşa dair kurumsal düzeyde resmi bir açıklama yapmaması, teşkilatın dış politikada kolektif hareket etme kapasitesinin sınırlı olduğunu göstermektedir.

H4: BM Genel Kurulu'ndaki oylamalarda TDT ölkeleri arasında görölen tutum farklılıkları, teşkilatın ortak dış politika geliştirme sürecini zayıflatmaktadır.

Tezin Yöntemi

Bu çalışmada, Türk Devletleri Teşkilatı'na (TDT) üye ülkelerin Rusya-Ukrayna Savaşı karşısındaki dış politika tutumlarını derinlemesine analiz edebilmek amacıyla nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel yöntem, devletlerin dış politika davranışlarını, söylemsel pozisyonlarını ve diplomatik yönelimlerini bağlam içinde anlamaya ve çok katmanlı biçimde yorumlamaya imkan tanımaktadır. Bu yöntemsel tercih, özellikle uluslararası ilişkilerin karmaşık yapısında aktörlerin karar alma süreçlerini, normatif bağlılıklarını ve stratejik denge arayışlarını açıklamada analitik bir zemin oluşturmaktadır. Bu bağlamda, çalışma kapsamında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki oylama davranışları, lider ve dışişleri yetkililerinin açıklamaları, ikili diplomatik temaslar ve ulusal kamuoyuna yönelik söylemler sistematik biçimde analiz edilmiştir. Böylece, her bir TDT üyesi devletin savaş sürecindeki tutumu, tarihsel, ekonomik ve jeopolitik faktörler ışığında bütüncül olarak değerlendirilmiştir.

Tez kapsamında nitel araştırma stratejisi çerçevesinde doküman analizi yöntemi esas alınmıştır. Bu yöntemde, yazılı ve görsel veriler sistematik biçimde incelenerek, analiz edilen konuyla ilgili temalar, söylemler ve davranış kalıpları çıkarılmaktadır. Bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu kararları, devlet liderlerinin ve dışişleri yetkililerinin açıklamaları, diplomatik bildiriler, resmi raporlar, uluslararası haber ajanslarının içerikleri, akademik çalışmalar ve zirve tutanakları gibi çok çeşitli yazılı belgeler kapsamlı biçimde analiz edilmiştir.

Söz konusu belgeler, yalnızca içerik açısından değil, aynı zamanda ortaya çıktıkları siyasal ve diplomatik bağlamlar temelinde de değerlendirilmiştir. Böylece, Türk Devletleri Teşkilatı'na üye ülkelerin Rusya-Ukrayna Savaşı karşısında izledikleri dış politika tutumları, yalnızca görünen pozisyonlar düzeyinde değil, aynı zamanda bu pozisyonların ardında yatan tarihsel, jeopolitik ve ekonomik saiklerle birlikte yorumlanmıştır.

Belgelerin karşılaştırmalı olarak çözümlemesiyle, ülkeler arasında benzerlik gösteren ya da ayrışan tutumsal örüntüler tespit edilmiştir. Bu yöntemsel yaklaşım, TDT'nin kolektif hareket kabiliyeti ve kurumsal bütünleşme düzeyi hakkında daha derinlikli çıkarımlar yapmaya olanak sağlamıştır.

Ayrıca yöntemsel çerçevede, karşılaştırmalı analiz tekniğinden de yararlanılmıştır. TDT üyesi ülkelerin Rusya ile olan ikili ilişkileri, özellikle enerji bağımlılığı, ticaret hacmi,

güvenlik iş birliği gibi değişkenler temelinde karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu yöntem sayesinde, söz konusu ülkelerin neden farklı pozisyonlar aldığı, neden bazı ülkelerin oylamalara katılmadığı ya da çekimser kaldığı, buna karşın ise Türkiye'nin daha aktif bir diplomasi yürüttüğü gibi durumlar açıklanmaya çalışılmıştır. Türkiye'nin savaş boyunca üstlendiği arabuluculuk rolü ile Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan gibi üyelerin daha temkinli veya sessiz pozisyonları arasında ortaya çıkan farklılıklar, bu karşılaştırmalı yaklaşım sayesinde sistematik biçimde değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak, doküman analizine dayalı bu karşılaştırmalı yöntemsel yaklaşım, TDT'nin kurumsal dayanışma kapasitesinin sorgulanmasına ve üye ülkelerin bireysel dış politika önceliklerinin örgütün bütünleşme düzeyine etkisinin ortaya konmasına olanak sağlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1 TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI: TARİHÇESİ VE YAPISI

Soğuk Savaşın sona ermesinin ardından ortaya çıkan çok kutuplu uluslararası sistem, bölgesel iş birliklerini ve kimlik temelli yapılanmaları yeniden ön plana çıkarmaya başlamıştır. Bu minvalde, ortak dil, kültür ve tarih gibi bağlarla birbirine yakın olan ve Türk dili konuşan devletler arasında kurumsal düzeyde bir iş birliği arayışı da son yirmi yılda oldukça hız kazanmıştır. Bu arayışın somut bir göstergesi, 3 Ekim 2009 tarihinde imzalanan Nahçıvan Anlaşması ve Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin (Türk Konseyi) kuruluşu olmuştur. 2021 yılında ise mevcut yapı, kapsamını ve kurumsal kimliğini daha genişletip, geliştirerek Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) adını almıştır.

Bilindiği üzere Türk Devletleri Teşkilatı'nın Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan olmak üzere beş üyesi bulunmaktadır. Türkmenistan, Macaristan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ise gözlemci üye statüsünde TDT bünyesinde yer almaktadır. Teşkilat, gün geçtikçe daha kurumsal bir yapıya bürünerek Türk Dünyası merkezli bir entegrasyonu hedeflemektedir. Esas itibarıyla Teşkilatın temel amacının, üye ülkeler arasında siyasi, ekonomik, kültürel, teknolojik ve güvenlik gibi çok yönlü entegrasyonu teşvik etmek ve bu ülkelerin uluslararası arenadaki ortak menfaatlerini koordine etmek olduğunu söyleyebiliriz.

Bu bölümde, Türk Devletleri Teşkilatı'nın tarihsel arka planı, kuruluş süreci, dönüşüm evreleri ve mevcut kurumsal yapısı incelenecektir. Ayrıca, örgütün kurumsallaşma düzeyi ve etkinliği, bölgesel ve küresel bağlamda değerlendirilerek teşkilatın gelecekteki potansiyel rolü tartışmaya açılacaktır.

1.1 Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Serüveni

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) dağılmasıyla birlikte ortaya çıkan yeni jeopolitik ortam beş Türk Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını kazanması, Türkiye'nin dış politikasında yeni bir yönelimin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu gelişmeyle birlikte Türkiye, söz konusu devletlerle ilişkileri derinleştirmek amacıyla çok yönlü temaslar başlatmış, özellikle devlet başkanları düzeyindeki zirve organizasyonlarında aktif rol üstlenmiştir. Aynı yıl içerisinde Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan'ın bağımsızlıklarını ilan etmeleri üzerine Türkiye, bu

devletlerle yakın ilişki kurarak onları tanıyan ilk ülke konumuna gelmiştir (Altymyshova & Omurov, 2025, s.42).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının akabinde, ortak kültürel ve dilsel mirasa sahip ülkeler arasında iş birliğini kurumsallaştırmak amacıyla yeni platformlar oluşturulmuştur. Bu bağlamda Türkiye'nin öncülüğünde 1992 yılında başlatılan zirve süreci, Güney Kafkasya'dan Azerbaycan ve Orta Asya'dan Kazakistan, Özbekistan, Türkmenistan ile Kırgızistan'ın katılımıyla şekillenmiştir. Devlet başkanları düzeyinde bugüne dek on kez düzenlenen bu zirveler, Türk dünyasında siyasi ve ekonomik iş birliğini pekiştirmeyi hedeflemiştir. Sürecin kurumsallaşmasında önemli bir aşama olan Nahçıvan Anlaşması ise Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından imzalanmış ve bu adımla birlikte “Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi” ya da bilinen adıyla “Türk Konseyi” resmiyet kazanmıştır (TDT, 2025).

Türkiye, tarihsel, kültürel ve dilsel ortaklıkların bir sonucu olarak “Türklük” kimliği ekseninde bölgesel düzeyde iş birliği arayışlarını somut adımlarla geliştirmiştir. Bu bağlamda 1992 yılında, ortak hafıza ve kültürel bağları temel alan Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) kurulmuş; ertesi yıl ise Kazakistan merkezli olarak, Türk kültür mirasının korunması ve tanıtılması amacıyla Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSOY) faaliyetlerine başlamıştır. TÜRKSOY, Türk dünyasının kültürel mirasını yaşatma misyonu nedeniyle sıklıkla “Türk UNESCO’su” olarak nitelendirilmektedir. Türkçe konuşan halklar arasında tarihsel bağları canlandırma, gelenekleri sürdürme ve ortak manevi değerleri yeniden inşa etme yönündeki çabalar, zamanla daha kurumsal yapılara evrilmiştir. Bu doğrultuda 2008 yılında Bakü’de Türk Devletleri Parlamenter Asamblesi (TÜRKPA), 2009’da ise Nahçıvan’da Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Keneşi) hayata geçirilmiştir. 2016 itibarıyla Türkiye, bu çerçevede Türk kimliğine yönelik vurgusunu daha açık ve kararlı bir şekilde ortaya koymuştur. Nihayetinde 2021 yılında Özbekistan’da düzenlenen zirvede, Türk Keneşi'nin kurumsal yapısı güçlendirilmiş ve teşkilat, “Türk Devletleri Teşkilatı” adını alarak uluslararası örgüt statüsünü kazanmıştır (Gündoğdu, 2023, s. 270–271).

Türk Devletleri Teşkilatı'nın üye ülkeler arasındaki ilişkileri şekillendirme biçiminde, geleneksel bağlardan beslenen “kardeşlik” vurgusunun ön planda tutulduğu dikkat çekmektedir. Özellikle liderler düzeyinde artan karşılıklı ziyaret trafiği, bu anlayışın somut bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Dahası, ülkeler arasında yürütülen ikili

ilişkilerde TDT çerçevesindeki iş birliği gündemin vazgeçilmez bir unsuru hâline gelmiştir. Bu durum, Türk dünyasında kurumsal bütünleşmeye yönelik arayışların artık yerini ortak hareket etme bilincine bıraktığını ve bölgesel dayanışmanın önceliklendirildiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, Türk dünyasının ortak bir vizyon etrafında kenetlenerek çok yönlü iş birliğini daha kararlı adımlarla sürdürmesi kaçınılmaz görünmektedir (Kocaman, 2022).

Türk Devletleri arasındaki kurumsal iş birliğinin temelini atan ilk adım, 1992 yılında Ankara’da gerçekleştirilen zirveye uzanmakta, bu sürecin kurumsallaşma aşamasına geçmesi ise 2006 yılında Kazakistan Cumhurbaşkanı Nazarbayev’in teşkilat önerisiyle mümkün olmuştur. Bu yapının kuruluş sürecinde Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan öncü rol üstlenirken sonraki yıllarda Özbekistan tam üyelik, Macaristan, Türkmenistan ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ise gözlemci statüsü ile teşkilata dâhil olmuştur. 2009 tarihli Nahçıvan Anlaşması ve 2010 tarihli İstanbul Bildirisi, örgütün normatif çerçevesini oluşturmakta, bu belgeler doğrultusunda Türk Konseyi, uluslararası hukukun evrensel ilkeleriyle uyumlu şekilde, barış, güvenlik ve dostane ilişkileri teşvik eden bir iş birliği zemini yaratmayı amaçlamaktadır (Akgün & Kenar, 2023, s. 111).

Ortak kültürel geçmişin sunduğu zemin önemli bir avantaj sağlasa da, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) kapsamındaki iş birliğini daha cazip ve sürdürülebilir kılmak için bu temelin ötesine geçilmesi gerekmektedir. Teşkilatın ana misyonuna yön veren temel fikir, uzun süre farklı siyasal sistemler altında yaşamış olan Türk devletlerinin yeniden siyasi, ekonomik ve toplumsal anlamda bütünleşmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda hem tam üyeler hem de gözlemci statüsündeki ülkeler, karşılıklı siyasi güveni esas alan güçlü bir ortaklık inşa etmeyi, ekonomik açıdan ise tarafların sahip olduğu doğal kaynaklar, ulaşım hatları ve stratejik konum gibi avantajlardan ortak fayda üretecek biçimde yararlanmayı hedeflemektedir. Aynı şekilde, jeopolitik düzlemde de bölgesel istikrar ve güvenliğin kalıcı hale getirilmesi öncelikli amaçlar arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, Özbekistan, Macaristan ve Türkmenistan’ın zaman içinde teşkilata katılım göstermesi, TDT’nin sadece yapısal olarak genişlediğini değil, aynı zamanda söz konusu ülkelerin ortak çıkarlar temelinde birleşen politik bir vizyon geliştirdiklerini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla bu katılımlar, Türk dünyasının iş birliği anlayışının kurumsal düzeyde derinleştiğini ve çok taraflı ilişkilerin ortak değerler ekseninde pekiştirildiğini göstermektedir (Kocaman, 2022).

Uluslararası sistemin dönüşüm sürecine paralel olarak artış gösteren küresel ve bölgesel kriz ortamı, mevcut dünya düzenine yönelik eleştirileri daha görünür hâle getirmiştir. Bu kırılğan jeopolitik zeminde, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), üye ülkeler arasında karşılaşılan tehditlere karşı eşgüdümlü bir tutum geliştirilmesine olanak sağlamak ve bu iş birliği, potansiyel fırsatların kolektif biçimde değerlendirilmesine zemin hazırlamaktadır. (Purtaş, 2022, s. 9)

Türk Devletleri Teşkilatı'na (TDT) üye ve gözlemci statüsünde katılan devletler, sahip oldukları jeopolitik konum itibarıyla dikkate değer bir nüfuz alanına sahiptir. Bu oluşumun temel karakteri, Türk dili etrafında şekillenen ortak kültürel ve tarihsel mirası paylaşan ülkelerden meydana gelmesidir. TDT'nin yapısal kompozisyonu, bir yanda Orta Asya'da yer alan, diğer yanda ise Avrupa'ya uzanan Türk devletlerinin iş birliği zemininde şekillenmiş bir ittifakı ifade etmektedir. Bu durum, teşkilat bünyesindeki ülkelerin Doğu-Batı ekseninde; enerji geçiş yolları, ticaret koridorları ve kaynak yönetimi gibi stratejik alanlarda yeni fırsatlar elde etmesine imkân tanımaktadır. Ancak TDT'nin bu stratejik konumlanışı, bölgesel güç merkezleri olan Çin, Rusya ve İran gibi aktörlerin dikkatinden kaçmamaktadır. Bu ülkeler, Kafkasya ve Orta Asya'da artan Türk etki alanını kendi nüfuz sahaları açısından bir meydan okuma olarak değerlendirmekte ve bölgedeki Türk devletlerinin TDT çerçevesinde daha bağımsız hareket etmesini arzu etmemektedir. Teşkilatın, özellikle Turancılık fikrinin yeniden canlanmasıyla özdeşleştirilmesi, bu aktörlerde güvenlik ve jeopolitik açıdan bazı endişelere yol açmaktadır. Buna rağmen TDT'nin kültürel ve geleneksel bağlara dayalı yapısı, gelecek dönemde yeni üyeliklerle daha da genişleyebileceği ihtimalini doğurmaktadır. Türkiye, bu sürecin ivme kazanmasında öncü bir rol üstlenerek, teşkilatın kurumsal hedeflerini pratiğe dönüştürmede kilit bir aktör konumundadır. Örgütün gelişimi ise ideolojik temellere değil, daha çok somut ve ölçülebilir sonuçlara dayalı bir iş birliği anlayışına dayanmaktadır. Türkiye açısından, Batı ile ilişkilerde yaşanan kırılmalar ve belirsizlikler, TDT'yi alternatif bir dış politika platformu olarak öne çıkarmıştır. Uluslararası ilişkilerdeki dalgalanmalara paralel olarak, bugün ikincil düzeyde değerlendirilen bu iş birliği mekanizmasının, zaman içerisinde bazı aktörler açısından öncelikli bir stratejik tercih haline gelebileceği öngörülmektedir. TDT'nin bölgesel ve küresel düzeyde nasıl bir işlev üstleneceği ise, zamanla ortaya çıkacak gelişmelerle daha somut biçimde anlaşılacaktır (Gündoğdu, 2023, s. 275–277).

Üye ve gözlemci ülkelerin ortak hedefleri, yalnızca ikili ilişkilerin ötesine geçen bir perspektifle, çok taraflı ve sürdürülebilir bir siyasi iş birliği modeli oluşturmaktır. Bu bağlamda, ekonomik potansiyelin etkin kullanımı ve ulaşım, enerji gibi stratejik alanlarda bağlantısallığın artırılması öncelikli hedefler arasında yer almaktadır. Aynı zamanda, bölgesel düzeyde istikrarın ve güvenliğin kalıcı hâle getirilmesi yönündeki irade, örgütsel bütünlüğün temelini oluşturmaktadır. Bu stratejik yaklaşımların bir sonucu olarak Özbekistan, Macaristan ve Türkmenistan gibi ülkelerin Türk Devletleri Teşkilatı'na dâhil olması, sadece kurumsal yapının genişlemesini değil, aynı zamanda paylaşılan siyasi ve jeopolitik çıkarların ortak zeminde buluştuğunu da açık biçimde yansıtmaktadır (Kocaman, 2022).

Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) sahip olduğu siyasi, ekonomik, yönetsel ve benzeri kapasitenin bütüncül biçimde değerlendirilebilmesi için, öncelikle teşkilatın üyeleri ve gözlemci statüsündeki aktörlerin kaynakları ile stratejik avantajlarının anlaşılması gerekmektedir. Türkiye'nin güçlü bir askeri yapıya sahip olması, NATO üyeliği, gelişmiş mali yapısı ve çok sektörlü ekonomik kapasitesi, teşkilat içindeki etkisini artıran başlıca etkenler arasındadır. TDT'nin tam üyesi olan Azerbaycan, Özbekistan ve Kırgızistan ile gözlemci statüsündeki Türkmenistan, doğal kaynaklar açısından dikkate değer rezervlere sahiptir. Azerbaycan ve Türkmenistan başta olmak üzere hidrokarbon kaynaklarında önemli roller üstlenirken, Özbekistan doğalgaz, altın ve uranyum bakımından öne çıkmakta, Kırgızistan ise enerji kaynaklarının yanı sıra çeşitli değerli metaller açısından uluslararası piyasada rekabet edebilir bir potansiyele sahiptir. Tarımsal üretimde ise Türkmenistan ve Özbekistan özellikle pamuk üretimiyle dikkat çekerken, Kırgızistan tarım ve hayvancılıkta katma değer sunan bir yapıya sahiptir. Bunlara ek olarak, gözlemci üyeler arasında yer alan Macaristan'ın Avrupa Birliği üyeliği ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin Doğu Akdeniz'deki jeopolitik konumu, teşkilatın yalnızca Orta Asya'yla sınırlı olmayan, daha geniş bir bölgesel kapsama sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, TDT'nin hem coğrafi hem stratejik anlamda çok yönlü bir potansiyel taşıdığını göstermektedir (Gündoğdu, 2023, s. 275).

Değerlendirilmesi gereken önemli hususlardan biri, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) uluslararası hukuk düzleminde tüzel kişiliğe sahip olup olmadığıdır. Genel kabul gören görüşe göre, uluslararası örgütler, belirli koşullar altında uluslararası hukuki kişilik kazanmakta ve bu statü sayesinde çeşitli hak ve yetkilere erişebilmektedir. Bu tür bir

kişiliğe sahip olmak, örgüte yalnızca hak sahibi olma değil, aynı zamanda yükümlülük üstlenme ve yetki alanına giren konularda hukuki işlem gerçekleştirme imkânı da tanımaktadır. TDT özelinde bu durum, kurucu metin niteliğindeki Nahçıvan Anlaşması'nın 10. maddesinde açık biçimde ortaya konulmuştur. İlgili maddeye göre Teşkilat, anlaşmalar akdedebilmekte, taşınmaz mal edinip tasarruf edebilmekte, yargı mercileri önünde taraf olabilmekte ve mali işlemler gerçekleştirebilme yetkisini haiz bulunmaktadır. Bu bağlamda değerlendirildiğinde, TDT'nin uluslararası hukuki kişiliği, kurucu anlaşma aracılığıyla açık biçimde tanınmış ve kurumsal yetkinliği hukuki zemine oturtulmuştur (Erkiner & Eray, 2022, s. 226-227).

Schermers ve Blokker, uluslararası örgütlerin tanımını üç temel unsur çerçevesinde gerçekleştirmiştir. Bu unsurlar arasında, örgütün uluslararası hukuk normlarına uygun olarak kurulmuş olması, varlığını bir uluslararası anlaşmaya dayandırması ve hukuki işlem yapma yetkisine sahip en az bir organ aracılığıyla tüzel kişilik kazanmış olması bulunmaktadır. (Schermers & Blokker, 2011, s. 26-36.)

Nahçıvan Anlaşması'nın 1. maddesi uyarınca Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), uluslararası kuruluş niteliği taşıyan bir iş birliği yapısı olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda, teşkilatın uluslararası hukuk çerçevesinde bir örgüt statüsüne sahip olduğu kabul edilmektedir. Uluslararası örgütlerin hukuki kapasitesine ilişkin genel ilkeler doğrultusunda, TDT'nin de belirli haklardan yararlanabilme, bazı alanlarda yetkilendirildiği ölçüde hukuki tasarruflarda bulunabilme ve yükümlülük altına girebilme imkânı bulunmaktadır. Anlaşmanın 10. maddesinde yer alan hükümler, bu hukuki statüyü somut biçimde ortaya koymaktadır. Söz konusu maddeye göre TDT; uluslararası anlaşmalar akdedebilme, taşınır ve taşınmaz mülk edinip bunları tasarruf edebilme, yargı mercilerinde taraf sıfatıyla yer alabilme ve mali işlemler gerçekleştirmek üzere banka hesabı açabilme gibi yetkilere sahiptir. Bu kapsamda, Teşkilat'ın uluslararası hukuki kişiliğe sahip olduğu yönündeki değerlendirme hem normatif metinlerle hem de kurumsal işleyişle desteklenmektedir (Erkiner & Eray, 2022, s. 226-227).

Devletlerin uluslararası bir örgüt niteliği kazanabilmeleri, öncelikle kendi iradelerine dayalı bir mutabakatı gerektirmektedir. Bu doğrultuda, devletlerin uluslararası hukukun öngördüğü çerçeveye uygun olarak bir anlaşma akdetmeleri temel bir ön koşuldur. Söz konusu yapılanmanın, ortak bir anayasa benzeri düzenleme aracılığıyla işleyiş ilkelerinin ve bağlayıcı normlarının belirlenmiş olması beklenir. Ayrıca bu yapının işlevselliğini

sürdürebilmesi adına, karar alma ve uygulama süreçlerini yürütecek ortak organların oluşturulması da elzemdir. Bu koşullar sağlandığında, ortaya çıkan üstyapı, üye devletlerin ötesine geçen, bağımsız bir tüzel kişilik kazanmakta ve uluslararası düzlemde anlaşmalar yapabilme yetkisine sahip olabilmektedir. Bu bağlamda, bir uluslararası örgütün temel nitelikleri bir uluslararası anlaşmaya dayanarak kurulmuş olması, hukuken tanımlanmış tüzel kişilik taşıması, kurumsal bir yapıya sahip olması ve iş birliğine dayalı, fonksiyonel bir işleve sahip olması şeklinde özetlenebilir (Çağırın, 2013, s. 7-13).

TDT'nin nasıl bir uluslararası örgüt modeline evrildiği de potansiyelinin kavranması açısından önemli bir başlıktır. Örgüt, ideolojik temellere mi yoksa pratik iş birliğine mi dayalı bir yapı arz ettiğine dair sorularla karşı karşıyadır. Söz konusu yapının beş üyeden oluşması, zamanla genişlemeye açık bir doğaya işaret etmektedir. Kurumsallaşma süreci, temel hukuki dayanak olarak Nahçıvan Anlaşması ile şekillenmiş; bu metin, Konsey Tüzüğü, Zirve Bildirileri ve uzun vadeli yol haritaları niteliği taşıyan strateji ve vizyon belgeleri gibi ikincil düzenlemelerle desteklenmiştir. Bununla birlikte, teşkilat üyeleri arasında henüz ortak bir pazar, serbest dolaşım hakkı, karşılıklı ikamet ve çalışma özgürlüğü gibi entegrasyon düzeyine ulaşan uygulamalar mevcut değildir. Türk dili konuşan ülkelerin bu yapı altında gerçekleştirdikleri girişimler, halen kültürel, tarihsel ve geleneksel bağlara dayalı bir yaklaşma süreci etrafında şekillenmektedir. Ancak bu kültürel zeminde yürütülen faaliyetlerin zamanla siyasi ve ekonomik iş birliğine dönüştüğü gözlemlenmektedir. Güvenlik ve istikrarı hedefleyen daha kapsamlı politikaların ise ilerleyen süreçte gündeme gelmesi olasıdır. Nihayetinde TDT, Birleşmiş Milletler Şartı'nda belirtilen ilkeler çerçevesinde, uluslararası hukuka uygun şekilde ulusüstü bir yapı olarak kurumsal derinleşmesini sürdürmektedir (Gündoğdu, 2023, s. 275).

Nahçıvan Anlaşması'nın ilk maddesinde, Türk Devletleri Teşkilatı'nın uluslararası bir kuruluş statüsünde olduğu açıkça ifade edilmiştir. Ancak, bu ifadenin TDT'ye uluslararası hukuk bağlamında "uluslararası örgüt" niteliğini kazandırıp kazandırmadığı, doktrinde tartışmaya açık bir mesele olarak öne çıkmaktadır. Daha önce ifade edildiği üzere, bir yapının uluslararası örgüt olarak kabul edilebilmesi için, bir uluslararası anlaşma temelinde kurulmuş olması, hukuken tanınan tüzel kişiliğe sahip bulunması, kurumsal bir yapıya dayanması ve fonksiyonel anlamda etkinlik göstermesi gerekmektedir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, TDT de uluslararası örgütlerin sahip

olması gereken temel unsurları bünyesinde barındırmaktadır. Nitekim Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan arasında imzalanan Nahçıvan Anlaşması, Teşkilat'ın hukuki temelini oluşturmakta ve taraf devletlerin ortak iradesini yansıtan kurucu metin niteliği taşımaktadır. (Erkiner & Eray, 2022, s. 276).

Bu bağlamda, Türk Devletleri Teşkilatı'nın gelecekte hangi bölgesel ya da uluslararası örgüt modeline evrileceğine dair dört temel olasılık gündeme gelmektedir: ırk temelli bir birlik olarak Türk Birliği modeli; Avrupa Birliği'ne benzer şekilde politik, ekonomik, sosyal ve kültürel entegrasyona dayanan bir topluluk; Şanghay İşbirliği Örgütü veya Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü gibi ideolojik ve güvenlik odaklı yapay bir birlik; ya da tamamen özgün bir alternatif model. Türk Devletleri Teşkilatı'nın potansiyelini değerlendirmek için karşılaştırmalı bir yaklaşım benimsemek yararlı olabilecektir. Bu çerçevede, Avrupa Birliği'nin derinleşme ve genişleme süreçleri, kuruluş aşamasındaki benzerlikleri nedeniyle Türk Devletleri Teşkilatı için önemli bir rehberlik işlevi görebilecektir (Aydilek, 2022, s. 722).

Avrupa Birliği, Türk Devletleri Teşkilatı ile kıyaslandığında, üye sayısı bakımından yaklaşık beş kat, nüfus açısından ise yaklaşık üç kat daha büyük bir yapıya sahiptir. Her iki örgütün de büyüme potansiyeli bulunmakla birlikte, gelecekte yeni üyelerin katılımıyla genişleme imkânı olsa da, üye sayısı ve nüfus bakımından aralarındaki farkın kapatılması pek olası görünmemektedir. Bununla birlikte, her iki yapının coğrafi alanları neredeyse birbirine eşittir.

Kurumsal yapı ve organlar bağlamında değerlendirildiğinde, Avrupa Birliği'nin 1945 yılından itibaren gelişim göstererek kurumsallaşmış bir organizasyon yapısına sahip olduğu görülmektedir. Bu süreç, 1951'de Paris Antlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'yla başlamış ve sonraki yıllarda kabul edilen birçok kurucu antlaşmayla devam etmiştir. Bu gelişmeler neticesinde, Avrupa Birliği, yasama, yürütme ve yargı organlarının etkin işleyişi ile çok sayıda alt birim, komite, ekonomi ve denetim kurullarına sahip, dünya çapında en organize ulus-üstü mekanizma olarak kabul edilmektedir. Buna karşılık, Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurucu antlaşması 2009 yılında yürürlüğe girmiş olup, birincil yasal düzenlemeler bakımından henüz yeterli olmasa da, kurumsallaşma süreci daha çok ikincil düzenlemeler yoluyla ilerlemiştir. Sonuç olarak, TDT, yasal ve kurumsal açıdan önemli ilerlemeler kaydetmekle birlikte, hâlen oluşum

aşamasında bulunan ve gelecekte potansiyeli yüksek bir birliktelik olarak değerlendirilmektedir.

Avrupa Birliği, hukukun üstünlüğü ilkesine dayanmakta olup, gerçekleştirdiği her eylem ve karar, tüm üye devletler tarafından demokratik süreçler çerçevesinde ve gönüllü olarak kabul edilen uluslararası anlaşmalara dayandırılmaktadır (Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği, 2025).

Avrupa Birliği, son derece gelişmiş bir yasal çerçeveye sahip olup, bu sistem genellikle “AB Müktesebatı” olarak adlandırılan kapsamlı bir hukuk düzenini içermektedir. Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkelerin, sosyal ve kültürel dinamiklerini dikkate alarak, AB’nin kurumsal yapısını ve müktesebatını referans alarak kendi hukuki ve kurumsal yapılarını şekillendirmeleri mümkün görünmektedir. Mevcutta etkin ve sistematik bir modelin uygulanması, teşkilatın gelişim sürecinde önemli ölçüde zaman ve emek tasarrufu sağlayacaktır (Aydilek, 2022, s. 723).

Türk Devletleri Teşkilatı, uluslararası platformda daha fazla siyasi tanınırlığa ihtiyaç duyan nispeten yeni bir hükümetler arası yapı olarak tanımlanmaktadır. Macaristan’ın gözlemci statüsüyle teşkilata katılması, TDT’nin Avrupa Birliği coğrafyasına doğru genişleme sürecinde önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak, bu gelişme, TDT’nin halen geniş çaplı ve etkin bir uluslararası aktör kimliğine ulaşmadığını göstermektedir (Ünver, 2024, s. 395).

Zirveler neticesinde, Türk Konseyi’nin kurumsal yapıya kavuşması dikkate alınarak iki ayrı dönemde ele alınmalıdır: kurumsallaşma öncesi zirveler ve kurumsallaşma sonrası zirveler. Bu bağlamda, 3 Ekim 2009 tarihinde imzalanan Nahçıvan Anlaşması ile birlikte Konsey’in kurumsal bir yapıya kavuşarak teşkilat hüviyetine geçmesi, zirveler sürecinin yeni bir aşamaya evrilmesine neden olmuştur (Keşikçi & Karaman, 2023, s. 15).

1.2 Türk Devletleri Teşkilatı’na Giden Süreç: Zirveler

1992 yılında, dönemin Türkiye Başbakanı Süleyman Demirel, bağımsızlığını yeni kazanan Türk devletlerine gerçekleştirdiği ziyaretler sırasında bu zirveleri düzenlemeye başlamıştır. İlk zirve, 30 Ekim 1992 tarihinde Ankara’da, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve Türkmenistan Cumhurbaşkanı ile Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Turgut Özal ve Başbakan Demirel’in katılımıyla gerçekleştirilmiş ve zirve, Ankara Deklarasyonu’nun imzalanmasıyla sona ermiştir. Bu süreç, Türkiye’nin

Türk dünyasının iş birliği kurumlarındaki aktif rolünü vurgulamak açısından önemli bir adım olmuştur (Yaldız, 2023, s. 64).

Türkiye Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın ev sahipliğinde, 1992 yılında Ankara'da düzenlenen ilk zirvede, gümrük mevzuatı, serbest ticaret bölgelerinin kurulması ve yeni bağımsız Türk Cumhuriyetlerinin dünya ekonomisine entegrasyonu gibi konular ele alınmıştır (Hamzaoglu, Çora & Mikail, 2022, s. 63).

Zirve, Türk cumhuriyetleri arasında gümrük mevzuatının uyumlu hale getirilmesi, serbest ticaret rejiminin kurulması, insanların, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımına olanak sağlanması ve ortak ticaret anlaşmalarının oluşturulması gibi önemli kararların alındığı Ankara Deklarasyonu'nun imzalanmasıyla sona ermiştir. Ayrıca, yatırım ve kalkınma politikalarının yanı sıra demir yolu, kara yolu ve hava yolu bağlantılarının, telekomünikasyon olanaklarının geliştirilmesi, Türk Cumhuriyetleri'nin doğal kaynaklarının Türkiye aracılığıyla Avrupa'ya taşınması ve ekonomik konularda koordinasyon ile iş birliği imkanlarının artırılması gibi alanlar da zirvede tartışılan diğer konular arasında yer almıştır (Erol ve Çelik, 2017, s. 22).

Bu sürecin somutlaştığı temel adımlar, özellikle düzenlenen zirve toplantıları neticesinden kendini göstermeye ve Türk Devletleri Teşkilatı'nın hayata geçirilmesinde mihenk taşlarını oluşturmuştur.

İlk zirve toplantılarında Türkiye, Türk dili konuşan ülkelerle ilişkileri sadece kültürel düzlemde değil, ekonomik ve siyasi boyutlarda da derinleştirme hedefiyle hareket etmiştir. Bu çerçevede dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal, söz konusu ülkeler arasında ekonomik bütünleşmeyi teşvik eden bir yaklaşım sergileyerek, ticaretin önündeki engellerin kaldırılmasını ve "ortak pazar" benzeri bir yapının tesis edilmesini önermiştir. Bu vizyonun somutlaştığı önemli belgelerden biri olan Ankara Bildirisi, söz konusu devletlerle kapsamlı iş birliği kurma iradesini teyit etmiş ve çeşitli alanlarda atılacak adımların çerçevesini belirleyen bir yol haritası niteliği taşımıştır (Uzunağaç, 2025, s. 270).

1993 yılında Bakü'de yapılması planlanan ikinci Türk Devlet Başkanları Zirvesi, Azerbaycan ile Ermenistan arasında tırmanan Dağlık Karabağ gerilimi nedeniyle ertelenmiş ve zirvenin 18-19 Ekim 1994 tarihlerinde İstanbul'da düzenlenmesine karar verilmiştir. Söz konusu zirve, dönemin Rusya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü tarafından

dikkatle izlenmiş, kalıtmacı devletlerin liderlerinin pan-Türkist eğilimlere yönelmemeleri gerektiği yönünde açıklamalarda bulunulmuştur. İstanbul’da gerçekleşen zirve sonucunda imzalanan İstanbul Bildirisi’nde ise bağımsızlık, toprak bütünlüğüne saygı ve devletlerin iç işlerine müdahale edilmemesi gibi temel uluslararası normlar vurgulanmıştır (Keşikçi & Karaman, 2023, s. 16).

27-29 Ağustos 1995 tarihlerinde düzenlenen üçüncü Türk Devlet Başkanları Zirvesi, Kırgızistan Devlet Başkanı Askar Akayev’in ev sahipliğinde Bişkek’te gerçekleştirilmiştir. Zirve sonunda, üye devletler arasında iş birliği ve karşılıklı anlayışı güçlendirme yönündeki kararlılığı yansıtan Bişkek Bildirisi imzalanmıştır (TDT, 2025).

21 Ekim 1996 tarihinde düzenlenen dördüncü Türk Devlet Başkanları Zirvesi, Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov’un ev sahipliğinde Taşkent’te gerçekleştirilmiştir. Zirveye, Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev, Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, Kırgızistan Devlet Başkanı Askar Akayev, Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Türkmenistan Devlet Başkanı Saparmurad Niyazov katılmıştır. Bu toplantı, Türk Cumhuriyetleri arasındaki çok taraflı iş birliği sürecinin kurumsallaşmasına katkı sunan önemli adımlardan biri olmuştur (TDT, 2025).

Söz konusu zirvede, Türk dili konuşan ülkeler arasındaki iş birliğini daha etkin ve kurumsal bir zemine oturtmak amacıyla “Daimî Sekreterya Tesisi” kurulması kararlaştırılmış ve bu yapının tüzüğüne hazırlanması için gerekli adımların atılması uygun bulunmuştur. Bu doğrultuda, ilgili Dışişleri Bakanlıklarına sorumluluk verilmiş ve Sekreterya’nın görev alanlarını belirleyen bir mutabakat metni imzalanmıştır. Mutabakat kapsamında Sekreterya’ya, Devlet Başkanları ile Dışişleri Bakanlıkları yöneticilerine sunulacak belgelerin hazırlanması ve koordinasyonunun sağlanması, Türk halklarının geçmiş ve güncel yaşamlarına dair tarihsel kaynakların araştırılması ve yayıma hazırlanması ile Türk dili konuşan devletlerin dili, kültürü ve başarılarının tanıtımına yönelik seminer ve konferansların düzenlenmesi gibi görevler verilmiştir (Amirbek & Anuarbekuly, 2017, s. 175–177).

9 Haziran 1998 tarihinde düzenlenen beşinci Türk Devlet Başkanları Zirvesi, Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev’in ev sahipliğinde Astana’da gerçekleştirilmiştir. Zirveye Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev, Kırgızistan Devlet Başkanı Askar

Akayev, Özbekistan Devlet Başkanı İslam Kerimov, Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ve Türkmenistan Devlet Başkanı Saparmurad Niyazov katılmıştır. Toplantı sonunda Astana Bildirisi imzalanmıştır. Ayrıca, Türk devletleri arasındaki kurumsal iş birliğinin pekiştirilmesi açısından önemli bir adım olarak Daimi Sekreteryaya Tüzüğü kabul edilmiştir (TDT, 2025).

8 Nisan 2000 tarihinde Azerbaycan'ın Bakü kentinde gerçekleştirilen altıncı Türk Devlet Başkanları Zirvesi, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev'in ev sahipliğinde toplanmıştır. Zirveye Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev ve Kırgızistan Devlet Başkanı Askar Akayev doğrudan katılım sağlamışlardır. Özbekistan ve Türkmenistan ise zirvede devlet başkanları düzeyinde değil, meclis başkanları aracılığıyla temsil edilmiştir. Bu toplantı, Türk dünyasındaki siyasi iş birliğinin devamlılığını göstermesi açısından önemli bir dönüm noktası olarak değerlendirilmiştir (Kocatepe, 2022, s. 95).

2001 yılında gerçekleştirilen yedinci Türk Devlet Başkanları Zirvesi, Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in ev sahipliğinde İstanbul'da düzenlenmiştir. Zirveye, Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev, Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, Kırgızistan Devlet Başkanı Askar Akayev, Türkmenistan Devlet Başkanı Saparmurad Niyazov ve Özbekistan Ali Meclis Başkanı Erkin Halilov katılmıştır. Toplantının sonunda, iş birliği ve ortak hedefler doğrultusunda İstanbul Bildirisi imzalanmıştır. Zirvede ayrıca bazı önemli yapısal öneriler gündeme getirilmiştir. Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, Türk dünyasında tecrübeli devlet adamlarının yer alacağı bir "Aksakallılar Konseyi"nin kurulmasını ve parlamentolar arası ilişkileri güçlendirmek amacıyla "Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesi"nin oluşturulmasını teklif etmiştir. Kırgızistan Devlet Başkanı Askar Akayev ise, zirveler sürecinin sürekliliğini ve koordinasyonunu sağlamak adına "Zirve Daimi Sekreteryası"nın kurulmasını önermiştir (TDT, 2025).

2001 İstanbul Zirvesi ile önceki dönemlerde kullanılan "Türkçe Konuşan Ülkeler" ifadesi yerini daha kapsayıcı ve diplomatik bir nitelik taşıyan "Türk Dili Konuşan Ülkeler" tanımına bırakmıştır. Bu terminolojik değişiklik, iş birliği sürecinin kurumsallaşma yönünde evrilmesinin bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Aynı zirve sırasında Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, Türk dünyasının ortak aklını ve

tarihsel birikimini yansıtacak bir “Aksakallılar Konseyi” ile parlamenter düzeyde iş birliğini güçlendirmeye yönelik “Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenterler Asamblesi”nin kurulmasını önermiştir (Terzioğlu, 2013, s. 48).

Zirveler sürecine ilişkin olarak, bir sonraki toplantının Aşkabat’ta yapılması planlanmış olsa da, sekizinci Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi ancak 2006 yılında gerçekleştirilebilmiştir. Bu durum, zirve sürecinde belirgin bir kesintiye işaret etmektedir. Zirvelerin neden kesintiye uğradığına dair uzmanlar arasında farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bazı Türk ve Rus araştırmacılara göre, bu aksamanın başlıca nedenleri arasında Türkiye’de söz konusu dönemde yaşanan iç siyasi istikrarsızlık ve 2001 ekonomik krizi öne çıkmaktadır. Ayrıca, dönemin siyasi yöneticilerinin dış politika önceliklerini Orta Doğu’ya kaydırmaları ve bu doğrultuda Orta Asya’daki Türk dili konuşan ülkelerle ilişkilere yeterli önemin verilmemesi de zirvelerdeki sürekliliğin bozulmasının nedenleri arasında gösterilmektedir (Amirbek, Anuarbekuly & Makhanov, s. 180-181).

Yaklaşık 5,5 yıllık bir aranın ardından, Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi 2006 yılında Türkiye’nin girişimleriyle yeniden hayata geçirilmiş ve Türkiye Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in ev sahipliğinde Antalya’da gerçekleştirilmiştir. Zirveye Kazakistan, Azerbaycan ve Kırgızistan devlet başkanları doğrudan katılırken, Türkmenistan zirvede Ankara Büyükelçisi aracılığıyla temsil edilmiştir. Özbekistan ise toplantıya katılım sağlamamıştır. Bu buluşmada Kazakistan Devlet Başkanı Nursultan Nazarbayev, 2001 yılında İstanbul Zirvesi’nde dile getirdiği Aksakallılar Konseyi ve Parlamenterler Asamblesi önerilerini yeniden gündeme getirmiştir (TDT, 2025).

2009 yılı Türk Dili Konuşan Ülkeler Zirvesi, 2-3 Ekim tarihlerinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev’in ev sahipliğinde Nahçıvan’da gerçekleştirilmiştir. Zirveye Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev ve Kırgızistan Cumhurbaşkanı Kurmanbek Bakiyev katılmışlardır. Özbekistan zirvede yer almazken, Türkmenistan ise Cumhurbaşkanı Yardımcısı düzeyinde temsil edilmiştir. Bu zirve, Türk dünyası açısından kurumsallaşma yönünde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından “Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Kurulmasına Dair Nahçıvan Anlaşması” imzalanmıştır. Türkiye, Kazakistan ve Azerbaycan tarafından onaylanan bu

anlaşma, 17 Kasım 2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Türkmenistan ise söz konusu anlaşmaya taraf olmamıştır (TDT, 2025).

2-3 Ekim 2009 tarihlerinde, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in ev sahipliğinde Nahçıvan'da gerçekleştirilen zirveye Türkiye, Kazakistan, Kırgızistan ve Türkmenistan katılmış, ancak Özbekistan zirveye katılmamıştır. Bu zirvede, Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından Türk Konseyi'nin kuruluşuna dair Nahçıvan Anlaşması imzalanmıştır (Hamzaoğlu, Çora & Mikail, 2022, s. 64).

Türk Devletleri Teşkilatı'nın kurucu anlaşması, Nahçıvan Anlaşması olarak bilinir ve toplamda 23 maddeden oluşmaktadır. Bu anlaşma, Türk Devletleri Teşkilatı'nın temellerini atarak, üye ülkeler arasında iş birliğini güçlendirmeyi amaçlayan bir dizi ilke ve düzenlemeyi içermektedir. Nahçıvan Anlaşması, teşkilatın amaçlarını, üyelerinin hak ve yükümlülüklerini belirlerken, bölgesel iş birliği, barış, güvenlik ve kalkınma gibi alanlarda ortak hareket etmeyi teşvik etmektedir.

Örgütün temel ve kurucu belgesi olan Nahçıvan Anlaşması'nın ikinci maddesinde, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin yapısı ve işleyişiyle ilgili önemli hükümler yer almaktadır (Turkicstates.org, 2025).

Nahçıvan Anlaşması'nın 2. maddesine göre, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), bölgesel ve küresel barışı koruma amacını taşır. Bu kapsamda, dış politikada ortak bir tutum sergilemek, uluslararası terörizm, ayrılıkçılık, aşırıcılık ve sınır ötesi suçlarla mücadelede koordinasyon sağlamak için çabalar harcar. TDT, ortak hedeflere yönelik her alanda etkin olmak adına bölgesel ve ikili iş birliğini geliştirmeyi amaçlar. Ayrıca, ticaret ve yatırım açısından uygun koşulların sağlanması, sosyal ve kültürel kalkınmanın teşvik edilmesi, dengeli ekonomik büyümenin desteklenmesi, hukukun üstünlüğünün sağlanması ve iyi yönetim, insan hakları ile temel özgürlüklerin güvence altına alınması gibi pek çok önemli hedefi bulunmaktadır. Bilim, teknoloji, eğitim ve kültür alanlarında etkileşimi genişletmek ve hukuki iş birliğini teşvik etmek de bu örgütün öncelikleri arasındadır (Erkiner ve Eray, 2022, s. 227).

Nahçıvan Anlaşması'nın 18. maddesine göre, idarî düzenlemeler, Dışişleri Bakanları Konseyi tarafından düzenlenecek ve Devlet Başkanları Konseyi tarafından onaylanacak bir yönetmelik ile belirlenecektir. Ayrıca, Anlaşma'nın 21. maddesi gereği, Anlaşma'ya ilişkin tadilat ve ilaveler ek protokoller aracılığıyla yapılacaktır. Bu çerçevede,

Anlaşma'nın idarî hususlarının ayrı bir yönetmelik ile düzenleneceği hükmünü içeren 18. maddeye dayanarak, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) Dışişleri Bakanları Konseyi, 20 Ekim 2011 tarihinde "Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Çalışma Esasları"nı belirlemiştir (Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi, Resmi Belgeler, 2014, s. 39-44).

Nahçıvan Anlaşması'nın 16. maddesi uyarınca, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), devletlere, uluslararası örgütlere ve uluslararası forumlara gözlemci üye statüsü verme yetkisine sahiptir. Bu kapsamda, TDT'nin kurucu üyeleri olan Türkiye, Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan'ın yanı sıra, Türkmenistan ve Macaristan da gözlemci üye olarak yer almaktadır. Gözlemci üye statüsünün verilmesi, her örgüt için değişen özel koşullara bağlı olarak belirlenebilir (Erkiner ve Eray, 2022, s. 229).

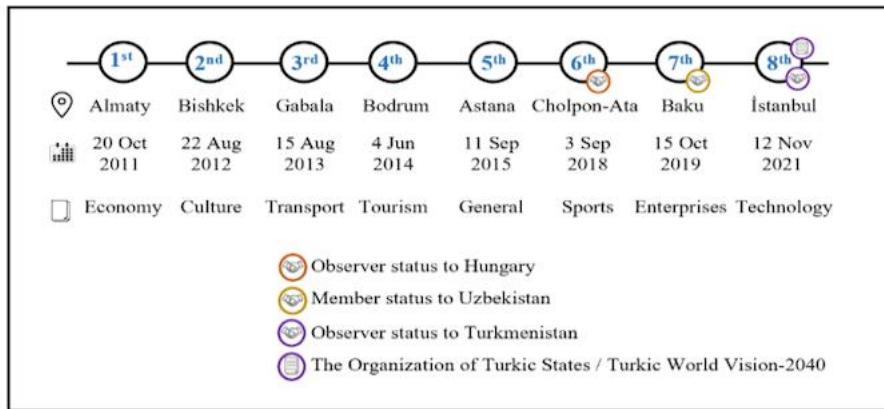
1.3 Nahçıvan Anlaşması ve Sonrasında Gerçekleşen Zirveler

Türk Devletleri Teşkilatı'nın temelini oluşturan Nahçıvan Anlaşması, 3 Ekim 2009 tarihinde Azerbaycan'ın Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti'nde imzalanmıştır. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan tarafından kabul edilen bu belge, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin (günümüzdeki adıyla Türk Devletleri Teşkilatı) hukuki ve kurumsal zeminini oluşturmuştur. Anlaşmanın temel amacı, Türk dünyası arasında siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal alanlarda daha sıkı bir iş birliği inşa etmektir. Başlangıçta Türkmenistan ve Özbekistan bu sürecin dışında kalmış, ancak zamanla sırasıyla gözlemci ve tam üye statüleriyle teşkilata dahil olmuşlardır. Nahçıvan Anlaşması, Türk dünyasında kurumsallaşmış bütünleşmenin ilk somut adımı olarak değerlendirilmektedir.

16 Eylül 2010 tarihinde gerçekleştirilen onuncu Türk Dili Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirvesi, İstanbul'da toplanmış ve toplantı sonunda İstanbul Bildirisi imzalanmıştır. Zirvede, çok taraflı iş birliği imkanları detaylı biçimde ele alınmıştır. Özellikle ekonomik alanda ortaklıkların geliştirilmesine yönelik başlıklar ön plana çıkmıştır. Bu zirveye Türkmenistan da dâhil olmak üzere beş Türk dili konuşan ülkenin devlet başkanları katılım sağlamış, Özbekistan ise önceki zirvelerde olduğu gibi bu toplantıya da katılmamıştır. Toplantı sırasında, bir önceki zirvede alınan kararlar yeniden teyit edilmiş ve iş birliğinin kurumsallaşması sürecinde şu başlıklar vurgulanmıştır: ekonomik entegrasyonun güçlendirilmesi, ulaştırma ve enerji altyapılarının

uyumlaştırılması, kültürel mirasın korunması ve ortak değerlerin yaygınlaştırılması, ayrıca eğitim ve gençlik politikalarında eşgüdümün artırılması (Amirbek, Anuarbekuly & Makhanov, s. 186).

2010 yılına kadar devam eden zirveler sürecinin bir sonucu olarak, resmi adı Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (TDKÜİK/TDİK) olan Türk Keneşi, Türk dili konuşan ülkeler arasında kapsamlı bir iş birliğini teşvik etmek amacıyla 2009 yılında uluslararası bir örgüt statüsünde kurulmuştur (Erol ve Çelik, 2017, s. 21).

Tablo 1: Türk Devletleri Teşkilatı Zirveleri

Türk Devletleri Teşkilatı'nın (TDT) kurulmasının ardından, teşkilat çatısı altında düzenli zirve toplantıları yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda, 2011 yılında Almatı, 2012'de Bişkek, 2013'te Gebele, 2014'te Bodrum, 2015'te Astana, 2018'de Çolpon-Ata, 2019'da Bakü, 2021'de İstanbul, 2022'de Semerkant ve 2023'te yeniden Astana olmak üzere toplam 10 zirve gerçekleştirilmiştir. Bunun yanı sıra, olağanüstü koşullar ve güncel gelişmeler çerçevesinde iki olağanüstü zirve düzenlenmiştir: ilki Nisan 2020'de çevrim içi formatta, diğeri ise Mart 2023'te Ankara'da yapılmıştır. Ayrıca, Mart 2021'de çevrim içi olarak tertip edilen Türkistan Zirvesi ve Temmuz 2024'te gerçekleştirilen Şuşa Zirvesi olmak üzere iki gayri resmi zirve de düzenlenmiştir. Son olarak, Kasım 2024'te Bişkek'te düzenlenen 11. TDT Zirvesi, "Türk Dünyasının Güçlendirilmesi: Ekonomik Entegrasyon, Sürdürülebilir Kalkınma, Dijital Gelecek ve Herkes için Güvenlik" temasıyla gerçekleştirilmiş ve Türk dünyasının kurumsal iş birliğini daha da derinleştirmeyi amaçlayan kararlar alınmıştır (TDT, 2025).

"Türk Konseyi" veya "Türk Keneşi", 2011'deki Almatı Zirvesi ile resmiyet kazanan ve Şekil 1'de gösterilen örgütsel çerçeve kapsamında, Türk Konseyi'nin bir dizi zirvesinin ilki olarak kabul edilmektedir (Demir, 2022, s. 43).

Türk Konseyi'nin Almatı'da gerçekleştirilen ilk zirvesi, ekonomik ve ticari iş birliği teması etrafında şekillenmiş ve ekonomik meseleler gündemin merkezine yerleşmiştir. Bu kapsamda, bölgesel ekonomik ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla Türk Dili Konuşan Ülkeler Ortak İş Konseyi'nin kurulmasına dair bir sözleşme imzalanmıştır. Söz konusu konseyin kurulmasındaki temel hedefler, taraf ülkeler arasında çok taraflı iş birliğinin artırılması, ekonomik çıkarların korunması ve özellikle ticaret, sanayi, yatırım ile teknoloji transferi gibi alanlarda ortak faaliyetlerin yürütülmesini sağlamak olarak belirlenmiştir (Akçapa, 2023, s. 478).

Türk Devletleri Teşkilatı'nın 2. Zirvesi, 23 Ağustos 2012 tarihinde "Eğitim, Bilim ve Kültürel İş birliği" teması altında Kırgızistan'ın Bişkek kentinde düzenlenmiştir. Zirve, Türk Devletleri arasında kültür, eğitim, bilim, dış politika, güvenlik ve ekonomi gibi çeşitli alanlarda çok yönlü iş birliğini derinleştirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Toplantı sonunda alınan kararlar çerçevesinde iki önemli kurumsal yapı kurulmuştur: Türk Akademisi'nin Astana'da (şimdiki adıyla Astana Uluslararası Türk Akademisi) ve Türk Kültür ve Miras Vakfı'nın hayata geçirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu adımlar, ortak tarihsel ve kültürel değerlerin kurumsal temelde korunması ve yaygınlaştırılması yönünde önemli bir eşik olarak değerlendirilmektedir (TDT, 2025).

Türk Devletleri Teşkilatı'nın 3. Zirvesi, 16 Ağustos 2013 tarihinde Azerbaycan'ın Gebele kentinde Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'in başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Zirveye Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Kırgızistan Cumhurbaşkanı Almazbek Atambayev, Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Türkmenistan'ı temsilen Başbakan Yardımcısı Sapardurdu Toylıyev katılmışlardır. "Ulaştırma" teması altında düzenlenen bu zirve kapsamında, üye devletlerin dışişleri bakanlıkları arasında iş birliğini kurumsallaştırmak üzere bir protokol imzalanmıştır. Türk Devletleri Teşkilatı'nın 4. Zirvesi ise 5 Haziran 2014 tarihinde Türkiye'nin Bodrum kentinde düzenlenmiş ve Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ev sahipliği yapmıştır. Zirveye Azerbaycan, Kazakistan ve Kırgızistan devlet başkanları katılım sağlamıştır. Bu toplantıda, özellikle ekonomi ve turizm alanlarında iş birliğinin

geliştirilmesi konuları ön plana çıkmıştır. Aynı zamanda bölgesel güvenlik meseleleri ele alınarak bu alanlarda ortak adımlar atılması yönünde kararlar alınmıştır (Keşikçi & Karaman, 2023, s. 18-19).

Türk Keneşi'nin 5. Zirvesi, 11 Eylül 2015 tarihinde Kazakistan'ın başkenti Astana'da düzenlenmiştir. Zirvenin ana gündem maddeleri arasında medya ve enformasyon başta olmak üzere, çeşitli alanlarda çok taraflı iş birliğinin geliştirilmesi ve derinleştirilmesi yer almıştır. Türkiye, bu zirvede Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı düzeyinde temsil edilmiştir. Zirve kapsamında, “Kazak Hanlığı'nın 550. Yıldönümü” vesilesiyle düzenlenen özel oturum dikkat çekmiştir. Bu toplantıda Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Sovyetler Birliği döneminde Kazak okullarında okutulan “SSCB Tarihi” başlıklı ders kitabı nedeniyle genç neslin kendi tarihsel kökenlerinden uzaklaştığını ifade etmiştir. Özellikle Kazak hanlarının isimlerinin genç kuşakların hafızasından silindiğini vurgulayan Nazarbayev, bu tür tarihi yıldönümlerinin kutlanmasının, Sovyet döneminde unutturulmaya çalışılan tarihsel gerçeklerin yeniden hatırlatılması ve gençlerin tarih bilincinin güçlendirilmesi açısından büyük önem taşıdığını belirtmiştir (Amirbek, Anuarbekuly & Makhanov, 2017, s. 192-193).

Türk Konseyi'nin 6. Zirvesi, 3 Eylül 2018 tarihinde Kırgızistan'ın Çolpon-Ata şehrinde, “Gençlik ve Ulusal Spor İş Birliği” temasıyla toplanmıştır. Zirve, Kırgızistan Devlet Başkanı Sooronbay Jeenbekov'un ev sahipliğinde gerçekleştirilmiştir. Toplantıya Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev, Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev (onur konugu olarak) ve Macaristan Başbakanı Viktor Orbán katılım sağlamıştır. Zirvede öne çıkan gündem maddelerinden biri, Macaristan'a Türk Konseyi nezdinde gözlemci üye statüsü verilmesi olmuştur. Bu karar, Türk Konseyi'nin kültürel ve siyasi etki alanını Avrupa'ya doğru genişletme yönündeki stratejik yaklaşımının bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir (Keşikçi & Karaman, 2023, s. 19-20).

Türk Konseyi'nin 7. Zirvesi, 15 Ekim 2019 tarihinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de, “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Desteklenmesi” temasıyla düzenlenmiştir. Zirve, Türk Devletleri arasında ekonomik kalkınmayı destekleyici politikaların güçlendirilmesi hedefiyle gerçekleştirilmiş ve bu çerçevede KOBİ'lerin bölgesel iş birliği

içindeki rolüne dikkat çekilmiştir. Zirve sonunda imzalanan Bakü Bildirisi'nde ekonomi, sosyal ve kültürel alanlar, eğitim ve bilim, dış politika ve güvenlik ile Türk Dünyası'nda kurumsallaşmanın güçlendirilmesine yönelik çok yönlü iş birliğine vurgu yapılmıştır. Bildiri, Türk Devletleri arasında daha entegre ve sürdürülebilir bir ortaklık yapısının oluşturulmasına yönelik stratejik kararlılığı yansıtmaktadır (TDT, 2025).

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi (Türk Keneşi) 8. Zirvesi, Türkiye'nin "Yeşil Teknoloji ve Dijital Çağda Akıllı Şehirler" temasıyla, Kasım 2021'de İstanbul'da yer alan Demokrasi ve Özgürlükler Adası (Yassıada)'nda düzenlenmiştir (Gündoğdu, 2023, s. 271).

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan toplantıya başkanlık ederken, Azerbaycan Devlet Başkanı İlham Aliyev, Kazakistan Devlet Başkanı Kasım Cömert Tokayev, Kırgızistan Devlet Başkanı Sadır Caparov, Özbekistan Devlet Başkanı Şevket Mirziyoyev, Türkmenistan Devlet Başkanı Gurbangulu Berdimuhamedov, Macaristan Başbakanı Viktor Orban ve Türk Devletleri Teşkilatı Genel Sekreteri Bağdat Amreyev katılım sağlamışlardır. Teşkilatın Onursal Başkanı Nursultan Nazarbayev toplantıya video-mesaj ile katılmıştır Ticaret, ulaşım, yatırım ve bölgesel bağlantı ile ilgili girişimlerin teşvik edilmesi yoluyla COVID-19 sonrası ekonomik toparlanmayı amaçlayan tüm üye ve Gözlemci Devletlerin ortak çabalarının sürdürülmesini, Üye Devletlerin ilgili Bakanlıklarını, Türk Yatırım Fonu'nun Kuruluş Anlaşmasını en geç 01.09.2022 tarihine kadar eşit sermaye katkısı ile nihayete erdirme ile görevlendirdiklerini, Türk Akademisi'nin "Türk Dünyası Tarih ve Coğrafya Atlası"nın oluşturulmasına ilişkin projesinin tamamlanmasını desteklediklerini ve bu bağlamda, "Türk Dünyasının Kutsal Mekanları" ve "Türk Dünyasının Seçkin Kişilikleri" projelerinin de tamamlanması talimatını verdiklerini, TÜRKPA, TÜRKSOY, Türk Akademisi ve Türk Kültür Miras Vakfı (TKMV) faaliyetlerini övgüyle karşıladıklarını ve Dışişleri Bakanlığı Konseyi'ne sunulan raporların önemine, Türk Cumhuriyetleri'nin bağımsızlığının 30. yıl dönümünde hazırlıklarına başlanan 2022'de "Tuna Nehri'nden Orhun Vadisi'ne İpek Yolu Rallisi" düzenlenmesi için TÜRKSOY'u desteklediklerini vurgulamış (TDT, 2025)

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 8. Zirve'de 2040 Vizyon Belgesinin kabul edilmesi ve ülkeler arasındaki iş birliklerinin geliştirilmesi adına çaba harcanması gerektiğini vurgulamıştır. Zirvede alınan üç karar, Konsey'in uluslararası bir

örgüt olarak statüsünün pekiştirilmesi açısından önemli bir yer tutmaktadır. İlk önemli karar, Türk Konseyi'nin adının "Türk Devletleri Teşkilatı" olarak değiştirilmesi ve bir uluslararası örgüt konumuna getirilmesidir. Bu karar, siyasi ve akademik alanlarda geniş bir tartışma yaratmıştır. Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, konuya dair görüşlerini “Konseyimizin adı artık Türk Devletleri Teşkilatı’dır. Türk Devletleri Teşkilatı yeni adı ve yapısıyla daha hızlı ve ısrarla kök salacak, büyüyecek, gelişecek ve serpilecektir” şeklinde ifade etmiştir (T.C. İletişim Başkanlığı, 2025).

Türk Dünyası 2040 Vizyonu'nda, Türk devletlerinin kültür, din ve dil gibi ortak değerlerde iş birliğini geliştirmeleri büyük bir öneme sahiptir. Bu çerçevede, TÜRKSOY, TÜRKPA, Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk Akademisi gibi kuruluşların yanı sıra girişimciler ve sivil toplum kuruluşlarının faaliyetlerinin, Türk Devletleri Teşkilatı tarafından tek bir çatı altında koordine edilmesi, bu alanda temsili güçlendirmeye önemli bir katkı sağlamaktadır (Türk Devletleri Teşkilatı, 2025).

İstanbul Zirvesi, Türk devletlerinin tek bir örgüt etrafında birleşmesini resmen gerçekleştirmiştir. Bu zirve, Türk Konseyi'nin güçlenen yapısını ve bölgesel iş birliğini pekiştiren bir dönüm noktası olmuştur. Türkmenistan, bugüne kadar örgütün zirvelerine onur konuğu olarak katılmıştır. Bunun nedeni, Türkmenistan'ın "tarafsız devlet statüsü" gereği tam üye olarak kabul edilmemesidir. Ancak, Türkmenistan, Dünya Ticaret Örgütü gibi çok taraflı diplomaside gözlemci statüsünü aktif olarak kullanmaktadır (Dünya Ticaret Örgütü, 2025).

Türk Dünyası 2040 Vizyonu, ülkelerin ekonomik ve sektörel kalkınmalarını genişletmeye, ulaştırma alanlarında iş birliğini artırmaya odaklanmıştır. Bu vizyon çerçevesinde, özellikle Trans-Hazar'ın yaygın kullanımı, gümrüklerin basitleştirilmesi, Doğu-Batı Koridoru ve Zengezur Koridoru'nun hayata geçirilmesi gibi projeler, Türk Dünyası'nın ticari, lojistik ve siyasi bağlarını güçlendirmeyi hedeflemektedir (Mustofaev, 2022, s. 110).

Günümüz uluslararası sistemi, art arda yaşanan krizler ve belirsizlikler nedeniyle ciddi bir türbülans içerisindedir. Özellikle Rusya ile Ukrayna arasında süregiden çatışma, bunun tetiklediği küresel enerji ve gıda krizleri ile birlikte dünya ekonomileri üzerinde artan enflasyonist baskı, sadece ekonomik istikrarsızlığı değil, aynı zamanda toplumsal refah kayıplarını da beraberinde getirmektedir. Diğer yandan, ABD ile Çin arasında Asya-Pasifik bölgesinde giderek derinleşen jeopolitik gerilim ve küresel güç

dengelerindeki kiplaşma, mevcut uluslararası düzenin sürdürülebilirliğine yönelik ciddi soru işaretleri doğurmaktadır. Bu gelişmeler, İkinci Dünya Savaşı sonrası inşa edilen uluslararası düzenin artık mevcut koşulları taşıyamadığını ve köklü bir dönüşüme ihtiyaç duyulduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Böyle bir küresel atmosferde, Türk devletleri arasındaki iş birliğinin güçlendirilmesi stratejik bir zorunluluk hâline gelmektedir. Nitekim İstanbul Zirvesi'nde liderlerin ortak mutabakatla onayladığı “Türk Dünyası Vizyonu 2040” belgesi, Türk dünyası için bütünleşik, kararlı ve hızlandırılmış bir entegrasyon sürecinin artık ertelenemez bir ihtiyaç olduğuna işaret etmektedir (Kocaman, 2022).

Türk Devletleri Teşkilatı'nın 9. Zirvesi, 11 Kasım 2022 tarihinde Özbekistan'ın Semerkant şehrinde “Türk Medeniyeti için Yeni Dönem: Ortak Kalkınma ve Refaha Doğru” temasıyla düzenlenmiştir. Bu zirve, Teşkilat'ın tarihsel, kültürel ve siyasi bağlarını daha ileri bir düzeye taşıma hedefi doğrultusunda kritik öneme sahip olmuştur.

Zirvede öne çıkan bazı temel hususlar şu şekilde özetlenmiştir:

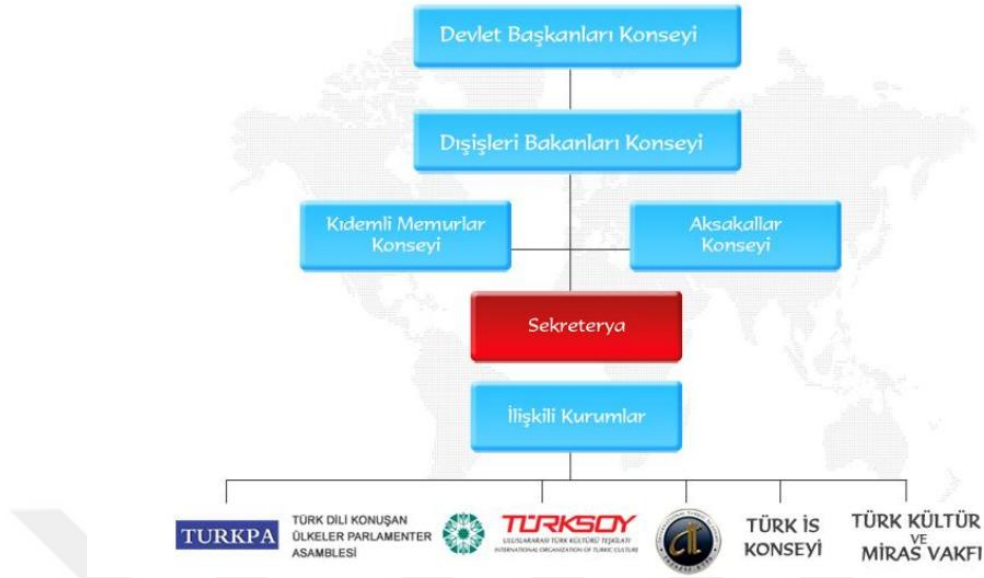
- Üye ülkeler, Kıbrıs Türklerini Türk Dünyası'nın ayrılmaz bir parçası olarak gördüklerini vurgulamış ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) Teşkilat'a gözlemci üye olarak katılımını memnuniyetle karşılamışlardır.
- Gözlemci üye statüsünde bulunan Macaristan'ın, Türk Devletleri Teşkilatı ile olan iş birliğini daha da geliştirmesi ve Macaristan'daki TDT Temsilciliği aracılığıyla faaliyetlerini artırması teşvik edilmiştir.
- Terörizm, ayrılıkçılık, ırkçılık, ayrımcılık, İslam karşıtlığı ve dezenformasyonla mücadele konularında iş birliğinin güçlendirilmesi ve bu alanlardaki uluslararası çabaların eşgüdüm içinde yürütülmesi kararlaştırılmıştır.
- Düzensiz göç, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti ile mücadele konusunda ortak iş birliği mekanizmalarının geliştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Bu kararlar, Teşkilat'ın sadece kültürel değil, aynı zamanda güvenlik ve göç gibi güncel uluslararası meselelerde de ortak politikalar geliştirme iradesini ortaya koymaktadır (TDT, 2025).

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'nin Kahramanmaraş/Pazarcık merkezli yaşadığı ve binlerce kişinin hayatını kaybettiği büyük depremin ardından, Azerbaycan

Cumhuriyeti'nin öncülüğünde Türk Devletleri Teşkilatı, 16 Mart 2023 tarihinde Ankara'da olağanüstü bir zirve düzenlemiştir. “Afet-Acil Durum Yönetimi ve İnsani Yardım” temasıyla gerçekleştirilen bu zirvede, doğal afetlere karşı ortak hazırlık, müdahale ve dayanışma mekanizmalarının güçlendirilmesi amaçlanmıştır. Bu gelişmenin ardından, Türk Devletleri Teşkilatı'nın 10. Zirvesi, 3 Kasım 2023 tarihinde Kazakistan'ın Astana kentinde “Türk Devri” sloganıyla gerçekleştirilmiştir. Üye ülkelerin katılımıyla düzenlenen bu zirvede, Türk Dünyası'nın entegrasyon sürecine yönelik çok boyutlu politikalar ele alınmış, ekonomik iş birliğinin artırılması, dijital dönüşüm, enerji güvenliği ve savunma sanayinde ortaklık gibi alanlarda önemli kararlar alınmıştır (Keşikçi & Karaman, 2023, s. 21).

Türk Devletleri Teşkilatı'nın 10. Zirvesi kapsamında üye ve gözlemci ülkeler tarafından bir dizi önemli karar ve değerlendirme kamuoyuyla paylaşılmıştır. Bu çerçevede, Özbekistan'ın teklifi doğrultusunda, 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'de meydana gelen yıkıcı depremler nedeniyle “Afet Mağdurlarını Anma ve Dayanışma Günü” ilan edilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca, 18 Mayıs 2023 tarihinde Azerbaycan'ın başkenti Bakü'de düzenlenen TDT İkinci Politika Planlama İstişareleri memnuniyetle karşılanmıştır. Zirvede, göçmen ve insan ticareti de dâhil olmak üzere düzensiz göçle mücadelede iş birliğinin artırılması ve bu süreçte Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda düzenli göçten faydalanma yönünde ortak çalışmalar yapılması konusunda mutabakata varılmıştır. Türkiye'nin teklifi doğrultusunda, 11 Kasım gününün “Türk Devletleri Milli Ağaçlandırma Günü” olarak ilan edilmesi kabul edilmiştir. Ayrıca, Şuşa'da düzenlenmesi planlanan “Türk Dünyasında Ortak Kültürel Değerler – Ortak Miras: Göçebe ve Yarı Göçebe Kültürlerin Turizm Rotası” başlıklı uluslararası bilimsel konferans desteklenmiş ve İstanbul'un “2023 Türk Dünyası Gençlik Başkenti” ilan edilmesi memnuniyetle karşılanmıştır. Son olarak, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'nın (EİT) Türk Devletleri Teşkilatı'nda gözlemci statüsüyle yer alması olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir (TDT, 2025).

Tablo 2: *Türk Devletleri Teşkilatı Organları (Erol & Çelik, 2017, s. 22)*

1.4 Türk Devletleri Teşkilatı'nın Yapısı ve Organları

1992 yılında başlatılan ve 2010 yılına dek süren dönemde, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye ve Türkmenistan liderleri arasında gerçekleştirilen on zirve toplantısı, Türk Devletleri Teşkilatı'nın (önceki adıyla Türk Konseyi) kurumsallaşmasına giden sürecin temel yapı taşlarını oluşturmuştur. Bu dönem, Sekretaryanın kurulmasıyla birlikte iş birliğinin daha düzenli ve kurumsal bir çerçevede yürütülmesine zemin hazırlamıştır (Turkicstates.org, 2025).

Türk devletleri, sahip oldukları demografik, coğrafi ve ekonomik kapasite bakımından küresel ölçekte dikkate değer bir potansiyele sahiptir. Toplamda yaklaşık 170 milyonluk nüfus, 4,5 milyon kilometrekareyi aşan bir kara parçası ve 1,5 trilyon doların üzerindeki toplam ekonomik büyüklük, bu ülkeleri dünya sıralamasında 13. en büyük ekonomik yapı hâline getirmektedir. Bu güçlü yapıya rağmen, mevcut ekonomik ilişkilerin henüz potansiyelin gerisinde kaldığı görülmektedir. Ancak son dönemde devlet başkanları ve bakanlık düzeyinde gerçekleştirilen yoğun diplomatik temaslar ve karşılıklı ziyaretler, ekonomik iş birliğinin derinleştirilmesine yönelik iradenin güçlendiğini göstermektedir. Bu durum, TDT çatısı altında ekonomik entegrasyonun önümüzdeki süreçte ivme kazanacağına işaret etmektedir (Kocaman, 2022). Nitekim bu kurumsal temek, çeşitli organlar ve mekanizmalar aracılığıyla haya geçirilmiştir.

Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'nin teşkilat yapısı, çeşitli organlardan oluşmaktadır. Bu organlar arasında Devlet Başkanları Konseyi, Dışişleri Bakanları Konseyi, Kıdemli Memurlar Konseyi, Aksakallar Konseyi, Sekreteryaya ve ilişkili kurumlar yer almaktadır. Teşkilatın ana karar organı olan Devlet Başkanları Konseyi, Dönem Başkanlığı'nı üstlenen ülke tarafından başkanlık edilir ve faaliyetler İstanbul'da bulunan Sekreteryaya tarafından koordine edilir ve desteklenir. Şu an için Dönem Başkanlığı'nı Kırgızistan üstlenmektedir. Aksakallar Konseyi, Türk Devletleri Teşkilatı'nın daimî istişare organı olarak, “ata”ya ve “akil” kişiye başvuru ve istişare müessesesinin karşılığı olarak teşkilatlanmıştır (Turkicstates.org, 2025).

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) yapısı, çeşitli organlar aracılığıyla işlevlerini yerine getirir. Bu organlar arasında şunlar öne çıkmaktadır:

Devlet Başkanları Konseyi: Teşkilatın en üst düzey karar alma organıdır. Yılda bir kez düzenlenen zirve toplantılarında, üye ülkelerin devlet başkanları bir araya gelir ve stratejik yönelimleri belirler. Türk Devletleri Teşkilatı'nda karar alma süreçlerinin merkezinde, alfabetik sıraya göre başkanlık görevini üstlenen ülkenin yönettiği Devlet Başkanları Konseyi yer almaktadır. Örgütün faaliyetlerinin genel koordinasyonu ve destekleyici çalışmaları ise İstanbul'da bulunan Sekreteryaya aracılığıyla yürütülmektedir. Güncel olarak, Dönem Başkanlığı görevini Kırgızistan üstlenmiştir (Turkicstates.org, 2025). Devlet Başkanları Konseyi, Türk Devletleri Teşkilatı'nın en üst düzey karar organıdır ve uluslararası sorunların çözümüne yönelik üye ülkeler arasındaki etkileşimi değerlendirir. Bu konsey, aynı zamanda Türk Devletleri Teşkilatı'nın öncelikli iş birliği alanlarını belirler ve teşkilatın faaliyetlerini değerlendirme görevini üstlenir. Devlet Başkanları Konseyi, genellikle dönemin başkanlık yapan ülkesinin ev sahipliğinde düzenlenir. Toplantıların yeri, İngilizce alfabetik sıraya göre belirlenir ve katılacak heyetler, ev sahibi ülkenin uluslararası hukuk çerçevesinde diplomatik misyon mensuplarına sağlanan ayrıcalıklardan ve muafiyetlerden yararlanır. Son olarak, Türk Devletleri Teşkilatı'nın Dönem Başkanlığı, Kasım 2022'de Semerkant'ta düzenlenen Zirve sırasında Türkiye Cumhuriyeti'nden Özbekistan Cumhuriyeti'ne geçmiştir. 2023 yılına kadar görev Özbekistan tarafından sürdürülecektir (TDT, 2025).

Dışişleri Bakanları Konseyi: TDT'nin politikalarını uygulamak ve dış ilişkilerde koordinasyonu sağlamak amacıyla dışişleri bakanlarından oluşur. Dışişleri Bakanları Konseyi'nin (DBİK) görev ve yetkileri, Nahçıvan Anlaşması'nın 6. maddesinde

belirlenmiştir. DBİK, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) gündemindeki faaliyetlerle ilgili konuları ve güncel uluslararası meseleleri değerlendirme sorumluluğuna sahiptir. Ayrıca, Sekreteryâ'nın mali yapısını ve raporunu onaylamakla görevlidir. Gerekğinde, TDT adına beyanatta bulunma yetkisine de sahiptir. DBİK'in olağan toplantıları, Devlet Başkanları Konseyi (DBK) toplantılarının yapıldığı yerde ve onun öncesinde düzenlenir. Tarafların mutabakatıyla olağanüstü toplantılar da yapılabilir. DBİK ayrıca, spesifik veya teknik meseleleri tartışmak için ilgili bakanlıklar, temsilciler ve örgüt başkanlarını toplantıya çağırma yetkisine sahiptir ve toplantılar, üye devletlerin üçte ikisiyle toplanacak şekilde düzenlenebilir. (Turkicstates.org, 2025).

Türk Devletleri Teşkilatı'nın önemli karar alma ve koordinasyon organlarından biridir. Teşkilatın güncel faaliyetlerine ilişkin konuları gözden geçirir, Devlet Başkanları Konseyi (DBK) toplantılarında ele alınacak uluslararası gündem maddelerini belirler ve sekreteryânın personel yapısı ile mali raporunu onaylar. Ayrıca, gerekğinde Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi adına açıklamalarda bulunma yetkisine de sahiptir. DİBK toplantıları, genellikle DBK toplantılarından önce ve aynı yerde düzenlenir. Bu, teşkilatın faaliyetlerinin etkili bir şekilde koordine edilmesini ve gündem maddelerinin önceden ele alınarak Devlet Başkanları Konseyi'ne sunulmasını sağlar. Nahçıvan Antlaşması'na göre DİBK'nin yetkileri geniş olup, teşkilatın dış ilişkilerdeki koordinasyonunun sağlanmasına katkı sunar (Coşkun, 2023, s. 91).

Kıdemli Memurlar Komitesi: Teşkilatın faaliyetlerini koordine eden ve kararların uygulanmasını sağlayan bu komite, üye ülkelerin temsilcilerinden oluşur.

Aksakallar Konseyi: Aksakallar Konseyi, Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) himayesinde faaliyet gösteren bir danışma kuruludur. 2011 yılında Kazakistan'ın Almatı şehrinde gerçekleştirilen zirvede, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi Himayesinde Faaliyet Gösteren Aksakallar Konseyi Yönetmeliği kabul edilmiştir. Bu yönetmelik ile Aksakallar Konseyi, danışma organı olarak resmen kabul edilmiştir. Ayrıca, Konsey görevini Nahçıvan Antlaşması'nın hükümleri ve Sekreteryâ'nın mali esaslarına uygun olarak yerine getirmektedir. Nahçıvan Antlaşması'nın 9. maddesinde, Konsey'in görevleri detaylı bir şekilde sıralanmıştır. TDT'nin ortak kimlik anlayışına katkıda bulunan Aksakallar Konseyi, üye ülkelerin vatandaşları arasından bilgelik makamını temsilen seçilen saygıdeğer bireylerden oluşmaktadır (Erkiner & Eray, 2022, s. 232-233). Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde oluşturulan Aksakallar Konseyi, Türk kültüründe

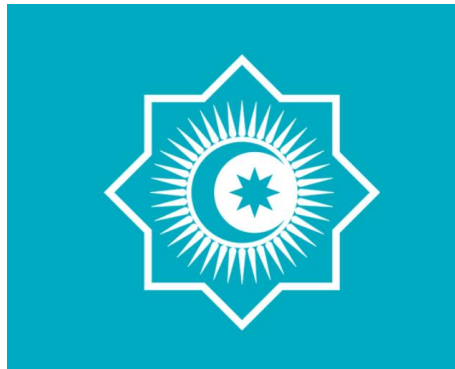
uzun bir geçmişe sahip olan “ata”ya ve bilge kişilere danışma geleneğinin kurumsal bir yansıması olarak görev yapmaktadır. Daimî bir istişare organı niteliği taşıyan bu yapı, özellikle tecrübeli isimlerden oluşması nedeniyle stratejik rehberlik sunmaktadır. 2021 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen 8. Zirve kapsamında, Konseyin işlevselliğini artırmak amacıyla yönetmelik güncellenmiş ve Türkiye’yi temsilen Binali Yıldırım, Konsey başkanlığına getirilmiştir (Turkicstates.org, 2025).

Sekretarya: Teşkilatın idari işlerini yürüten bu organ, İstanbul'da bulunur ve günlük faaliyetlerin yürütülmesinden sorumludur. (Turkicstates.org, 2025).

Çalışma Grupları ve Komisyonlar: Ekonomik, kültürel ve eğitim gibi alanlarda, üye ülkeler arasında daha derin iş birliği sağlamak amacıyla çeşitli uzmanlaşmış birimlerdir (TESAM, 2025).

Türk Devletleri Teşkilatı, Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi'ne bağlı olarak birçok önemli iş birliği mekanizmasına ev sahipliği yapmaktadır. Bunlar arasında Uluslararası Türk Kültürü Teşkilatı (TÜRKSÖY), Türk Dili Konuşan Ülkeler Parlamenter Asamblesi (TURKPA), Uluslararası Türk Akademisi, Türk Kültür ve Miras Vakfı, Türk Ticaret ve Sanayi Odası ve Türk Yatırım Fonu gibi yapılar yer almaktadır. Bu kuruluşlar, Türk dünyası arasında kültürel, ticari ve bilimsel iş birliklerini pekiştirmeye yönelik faaliyetlerde bulunmaktadır (T.C Dışişleri Bakanlığı, 2025).

1.5 Türk Devletleri Teşkilatı’nın Gelecek Perspektifi

Şekil 1: Türk Devletleri Teşkilatı Bayrağı <https://www.turkicstates.org/tr/bayrak-ve-amblem>

Türk Devletleri Teşkilatı’nın bayrağı, 22 Ağustos 2012 tarihinde Bişkek’te düzenlenen İkinci Zirve esnasında Dışişleri Bakanları Konseyi’nin toplantısında kabul edilmiştir.

Bayrak, dört kurucu üye ülkenin ulusal bayraklarının sembollerini içermektedir. Mavi renk Kazakistan'ın bayrağından, güneş Kırgızistan'ın bayrağından, hilal Türkiye'nin bayrağından ve sekiz köşeli yıldız ise Azerbaycan'ın bayrağından alınarak tasarlanmıştır. Bayrak, teşkilatın birliğini ve ortak kimliğini simgeleyen sembollerle oluşturulmuştur (TDT, 2025).

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT), son yıllarda bölgesel düzeyde dikkat çeken bir iş birliği yapısına evrilmiştir. Temelleri tarihsel ve kültürel ortaklıklara dayanan bu yapı, uluslararası örgütlenme sürecinde görece yeni olmasına rağmen, kısa sürede elde ettiği somut sonuçlarla dikkat çekici bir potansiyeli barındırdığını göstermektedir. Üye devletlerin tamamının bir araya gelerek oluşturduğu bu platform, Türk dünyası arasında kurumsal bir iş birliği zemini sunmakta ve çok boyutlu entegrasyon hedefi doğrultusunda gelişimini sürdürmektedir (Kocaman, 2022).

Türk Devletleri Teşkilatı, yalnızca kurumsal iş birliğini pekiştirmekle kalmayıp, aynı zamanda Türk dünyasında meydana gelen çeşitli siyasi gelişmeler karşısında da üye ülkeler arasında eşgüdüm sağlamaya yönelik aktif bir rol üstlenmiştir. Bu çerçevede, Teşkilat ortak tepki ve tutum geliştirilmesi, uluslararası platformlarda yekpare bir duruş sergilenmesi ve bölgesel istikrarın korunması adına yoğun bir diplomatik çaba göstermektedir (Koçak, 2022).

Türk dünyasının çevresinde şekillenen uluslararası ortam, özellikle son yıllarda ciddi ölçüde istikrarsızlaşmış ve bölgeyi doğrudan etkileyen krizlerle şekillenmiştir. Bu bağlamda, Rusya-Ukrayna Savaşı, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından bu yana yaşanan en kapsamlı çatışmalardan biri olarak değerlendirilmektedir. Küresel ölçekte ekonomik durgunluğun derinleşmesine ve jeopolitik kırılmalıkların daha görünür hâle gelmesine neden olmaktadır. Bu süreçte Türk Devletleri Teşkilatı ve üye ülkeler, barış ve istikrarın tesisi yönündeki tutumlarından taviz vermeksizin hareket etmişlerdir. Özellikle Türkiye'nin diplomatik girişimlerinin bu noktada belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. TDT bünyesinde geliştirilen iş birliği mekanizmaları, bu kırılma döneminde üye ülkelerin siyasi ve ekonomik çıkarlarının korunması adına daha etkin ve hızlı bir şekilde işler hâle gelmiştir (Kocaman, 2022).

Avrupa ile Asya arasındaki ekonomik ve ticari etkileşimlerin kesintisiz ve güvenli biçimde sürdürülmesi, yalnızca bölgesel değil küresel düzeyde istikrarın korunması açısından da kritik bir öneme sahiptir. Avrasya coğrafyasının büyük güçler arasında bir

nüfuz mücadelesine sahne olmaması ve başta Afganistan olmak üzere çeşitli bölgesel kriz alanlarından kaynaklanabilecek terör, düzensiz göç ve benzeri tehditlerin küresel düzeyde yansımalarının önlenmesi için, stratejik bir denge unsuru olarak “Türk jeopolitiği”nin güçlendirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu noktada, Türk Devletleri Teşkilatı, ortaya çıkan jeopolitik boşluğu doldurarak, sadece Türk dünyasının değil, Avrasya’nın da genelinde barış, istikrar ve kalkınmaya katkı sağlayan yapısal bir aktör hâline gelmiştir. Çok kutuplu yapısıyla şekillenmekte olan 21. yüzyılda, Türk devletleri arasında kurulan kurumsal iş birliği, bölgesel düzlemde stratejik bir değer ve küresel ölçekte anlamlı bir denge unsuru sunmaktadır (Kocaman, 2022).

Türk Devletleri Teşkilatı çatısı altında tamamlanan müzakereler sonucunda imzalanması planlanan “Uluslararası Kombine Yük Taşımacılığı Anlaşması,” bölgedeki lojistik sorunların çözülmesine yönelik önemli bir adım teşkil etmektedir. Bu anlaşma, özellikle taşımacılık süreçlerini daha verimli hale getirerek, Türk dünyası arasındaki ticaretin önündeki engelleri azaltmayı hedeflemektedir. Ayrıca, Karabağ Zaferi’nin bir sonucu olarak gündeme gelen Zengezur Koridoru’nun faaliyete geçmesi, Orta Koridor üzerinden gerçekleştirilen taşımacılık maliyetlerini daha da düşürecek ve üçüncü ülkelere olan bağımlılığı azaltacaktır. Bu gelişme, Türk dünyasının lojistik kapasitesinin güçlenmesine ve bölgesel ekonomik entegrasyonun hızlanmasına önemli katkılar sağlayacaktır (Gasimova & Yurcu Erçin, 2023, s. 2).

Türk Devletleri Teşkilatı (TDT) ülkeleri arasındaki ticaretin artırılmasına yönelik olarak, “Ticareti Kolaylaştırma Stratejisi” ve “E-Ticaret ile Yatırımlar ve Hizmetler Alanında Serbest Ticaret Anlaşmaları” gibi önemli stratejik belgeler hazırlanmıştır. Bu anlaşmalar, ticaretin önündeki bürokratik ve lojistik engelleri ortadan kaldırmayı, dijital ticaretin önünü açmayı ve yatırımlar ile hizmetler alanındaki iş birliğini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Böylece, TDT ülkeleri arasındaki ticaret hacminin artırılması, ekonomik ilişkilerin derinleştirilmesi ve bölgesel kalkınmanın hızlandırılması hedeflenmektedir. Bu stratejiler, aynı zamanda Türk dünyası ülkelerinin küresel ticaret ağlarında daha etkin bir rol almasını önemli bir hale getirecektir (Mere, 2024, s. 264-266).

Tarihi ve coğrafi bağlar ile siyasi durumdan kaynaklanan, Türk Devletleri Teşkilatı üye ülkelerinin farklı gümrük birliklerine üyelikleri, şimdiye kadar tam kapsamlı bir serbest ticaret anlaşmasının ve gümrük mevzuatlarının kolaylaştırılmasının önünde bir engel oluşturmuştur. Ancak, bu engellerin aşılması adına, hizmetler ve yatırımlar alanında üye

lkeler arasında çok taraflı bir serbest ticaret anlaşması yapılması öngörülmektedir. Ayrıca, "Türk Devletleri Teşkilatı ye Devletleri Hkmetleri Arasında Basitleştirilmiş Gümrük Koridoru Kurulmasına İlişkin Protokol"n hayata geçirilmesi, bölgede gümrük sorunlarını uzun yıllar sonra çözme noktasında önemli bir adım olacaktır. Bu protokol, kardeş halklar arasında ticaretin hızlanmasına ve gümrük prosedürlerinin daha verimli hâle gelmesine büyük katkı sağlayarak, Türk dünyası arasındaki ekonomik entegrasyonu güçlendirecektir (Kocaman, 2022).

Türk Devletleri Teşkilatı bünyesinde, 2021 yılında başlatılan “dijital TIR” projesi, gümrük işlemlerinin dijitalleşmesi yönünde önemli bir adım atılmasını sağlamıştır. Bu proje, Kazakistan ile Özbekistan arasında oluşturulan "yeşil koridor" sayesinde daha verimli ve hızlı bir ticaret altyapısının kurulmasına olanak tanımaktadır. Ayrıca, Dustlik kontrol noktasında (Andijan) Kırgızistan’ın Dijital TIR pilot projesine katılımı için düzenlenen tören, bu yeniliğin bölgesel çapta yayılmasını teşvik etmektedir. Türkiye ile Özbekistan arasındaki "ePermit" projesi de sınır geçişlerinde bürokratik engelleri azaltarak, lojistik süreçlerin daha hızlı ve kolay hâle gelmesini sağlayacak önemli bir stratejik girişim olarak öne çıkmaktadır. Bu projeler, Türk dünyası arasındaki ticaretin daha etkin ve sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesine büyük katkı sunacaktır (Koçak, 2022).

Bakü-Tiflis-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Erzurum, Güney Gaz Koridoru ile TANAP ve TAP gibi stratejik enerji altyapı projelerinin geliştirlmesi, Türk dünyasının enerji güvenliğine yaptığı katkıları ve bölgedeki stratejik önemini pekiştirmiştir. Bu projeler, Avrupa’nın enerji güvenliğinin artık Türk dünyası ülkeleri tarafından da sağlanması gerektiğini göstermekte, Türk Devletleri Teşkilatı’nın bölgesel liderlik rolünü güçlendirmektedir. Almatı’da kabul edilen "2023-2027 için TDT Enerji İşbirliği Programı" ve kurulan "TDT Enerji Koordinasyon Komitesi" ise, enerji iş birliğini daha da derinleştirerek, Türk dünyasının enerji kaynaklarını, bölgesel barış ve istikrarı koruma amacıyla kullanma kararlılığını ortaya koymaktadır. Bu ortak strateji, enerji alanındaki avantajları bir araya getirerek, Türk devletlerinin küresel enerji piyasalarındaki etkisini artıracaktır (Kocaman, 2022).

İKİNCİ BÖLÜM

2 RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI

21. yüzyılın uluslararası ilişkiler tarihine damgasını vuran olaylardan birinin hiç şüphesiz 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya Federasyonu’nun Ukrayna’ya yönelik başlattığı geniş çaplı “özel askeri harekat” olduğu söylenebilir.

Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik başlattığı operasyon, sadece iki ülke arasında yaşanan geleneksel bir çatışma olmanın ötesine geçmiş ve küresel düzeyde etkiler bırakan bir hale bürünmüştür. Özellikle bu savaşa beraber küresel güvenlik mimarisi, enerji politikaları ve uluslararası güç dengelerini etkileyen çok katmanlı bir kriz günümüzde yaşanmaktadır.

Bu durum, başta NATO, Avrupa Birliği ve Rusya üçgeninde oluşan stratejik gerilimlerin keskinleşmesine, bölge ülkelerinin yeni pozisyonlar aramasına ve ayrıca uluslararası hukuk düzeninin sorgulanmasına sebebiyet vermiştir. Savaşın başlangıcından bu yana yalnızca sahadaki gelişmeler değil, aynı zamanda diplomatik ilişkiler, ekonomik yaptırımlar, askeri ittifak yapıları ve kamuoyunun konuya bakışı da köklü değişimlere uğradığını görmekteyiz.

2022 yılında ise Rusya’nın doğrudan Ukrayna topraklarını hedef alarak kapsamlı bir işgale yönelmesi, uluslararası hukukun temel normlarını ciddi biçimde ihlal eden bir safhaya geçildiğini göstermiştir. Bu süreçte Ukrayna, uluslararası toplumdan özellikle geleneksel tabirle “Batı Bloğu”ndan ciddi ölçüde askeri, siyasi ve ekonomik destek almıştır. Böylelikle çatışma yalnızca bölgesel olmakla kalmamış, aynı zamanda küresel aktörleri de içine çeken bir mücadele sahasına evrilmiştir. NATO’nun doğu kanadına yönelik tehdit algısının artması, Avrupa Birliği’nin güvenlik ve enerji politikalarını yeniden yapılandırmasına da neden olmuştur.

2.1 Tarihsel Süreçte Rusya-Ukrayna İlişkileri

Tarihsel kaynaklara göre “Ukrayna” isminin kökeni, 12. yüzyıla kadar uzanmakta olup, bu dönemde “çevre” ya da “sınır bölgesi” anlamına gelen “okraina” terimiyle ilişkilendirilmektedir. Bu etimolojik köken, Ukrayna’nın tarihsel olarak merkezî siyasi yapılarla çevrili veya onlardan uzakta konumlanan bir yerleşim alanı olarak algılandığını göstermektedir. Öte yandan, arşiv belgeleri Ukrayna’nın yalnızca coğrafi bir kavram değil, aynı zamanda askeri-siyasi bir işlevle de anıldığını ortaya koymakta ve özellikle

sınır güvenliğinden sorumlu muhafızlara “Ukraynalı” denildiği bilgisi bu bağlamda dikkat çekmektedir (Çobanoğlu, 2024, s. 32).

Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği’nin (SSCB) bir parçası olan Ukrayna, 30 Aralık 1922’de Sovyetler Birliği’ne dahil olmuştur. Josef Stalin’in totaliter politikaları, radikal ekonomik reformlar ve yanlış tarım politikaları, özellikle 1930’lu yılların başında, Ukrayna’da büyük bir kıtlığa yol açmıştır. Kuraklık ve yanlış yönetim sonucu başta buğday olmak üzere temel gıda maddelerinin üretiminde ciddi düşüşler yaşanmıştır. Ukrayna, Kazakistan, Kuzey Kafkasya, Volga, Güney Ural ve Batı Sibirya gibi bölgelerde, kıtlık nedeniyle kitlesel ölümler görülmüştür. Bu dönemde, Ukrayna milliyetçileri daha örgütlü bir şekilde faaliyet göstermek amacıyla 1940 yılında Ukrayna Milliyetçileri Teşkilatı’nı (OYH) kurmuştur. Sovyet güvenlik birimleri, bu milliyetçi teşkilata karşı sıkı takibatlarda bulunarak yakaladıkları üyeleri sert bir şekilde cezalandırmışlardır (Buyar & Şener, 2023, s. 137).

Ruslar, Ukrayna milliyetçilerini vatana ihanet, Almanlarla iş birliği yapma, faşistlik ve anarşizm gibi suçlarla suçlamışlardır. Zamanla, bu suçlamalarla birlikte "banderovtsi" terimi, Sovyetlere karşı yapılan büyük suçlarla ilişkilendirilerek olumsuz anlamda kullanılan bir propaganda terimi haline gelmiştir. 2010 yılından sonra Ukrayna’da, Rusya’ya karşı daha belirgin politikalar gelişmiş ve bu söylemler yaygınlaşmıştır. Bunun üzerine, Rusya devlet yetkilileri, Ukrayna’daki Rusya karşıtlarını değerlendirirken "banderovtsi" terimini sıkça kullanmaya başlamıştır. (Ria.ru, 2024).

Ukrayna, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) bünyesinde yaklaşık 70 yıl boyunca varlık gösterdikten sonra, 1991 yılında SSCB’nin dağılmasıyla bağımsızlık kazanmıştır. Sovyet yönetimi döneminde geliştirilmiş ortak tarih, kültür ve geleceğe yönelik ilişkiler, 1991 sonrasında iki ülkenin ilişkilerinin yeni bir boyuta evrilmesine yol açmıştır. Bağımsızlık sonrası, ilk yıllarda Ukrayna, Batı ile Rusya arasında dengeli bir dış politika izlese de Kasım 2004-Ocak 2005 arasında gerçekleşen Turuncu Devrim’in ardından, Başkan Viktor Yuşçenko’nun göreve gelmesiyle Batı yanlısı bir tavır benimsemiştir (Çelik, 2022, s. 525).

Ukrayna, Sovyetler Birliği’nin kuruluşunda ve varlığında kritik bir rol oynamış, Soğuk Savaş döneminde ise Amerika Birleşik Devletleri’ne karşı Sovyetler Birliği’nin en önemli rakiplerinden biri olmuştur. Sovyetler Birliği’nin on beş cumhuriyeti arasında yalnızca Rusya, nüfus ve güç açısından Ukrayna’dan daha büyüktü. Ukrayna, Sovyetler Birliği’nin

tarımsal üretiminin büyük kısmını üstlenmesinin yanı sıra, savunma ve askeri sanayisinin önemli bir parçasıydı ve Karadeniz filosuna ev sahipliği yapıyordu. Ayrıca, Ukrayna'nın nükleer cephaneliği de Sovyetler Birliği için stratejik bir önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Ukrayna'nın Sovyetler Birliği'nden ayrılma kararı 1991'de, zayıflayan süper gücün karşısında bir darbe olarak algılanmış ve bu durum, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün önemli bir aşamasını oluşturmuştur (Masters, 2022; Demir, 2022).

Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrasında bağımsızlık kazanan 15 cumhuriyet arasında, kültürel ve tarihsel bağlar açısından Ruslara en yakın halklardan birinin Ukraynalılar olduğu ifade edilmektedir (Aydınğün & Biletska, 2020, s. 331-332).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından bağımsızlık kazanan birçok devlet, uluslararası sistemde ilk kez bağımsız aktörler olarak yer alma sürecine girmiştir. Ancak bu yeni durum, beraberinde bazı yapısal zorlukları da getirmiştir. Bu ülkelerin çoğu, köklü bir devlet geleneğine sahip olmamanın yanı sıra, siyasi ve ekonomik altyapı açısından da yeterince sağlam bir temele dayanmamaktaydı. Ayrıca toplumsal yapılarının etnik ve kültürel çeşitlilik açısından oldukça karmaşık olması, siyasal bütünleşme süreçlerini zorlaştırmıştır. Bu unsurlara ek olarak, söz konusu devletlerin Rusya ile özellikle ekonomik, kültürel ve siyasi açılardan derin bir bağımlılık ilişkisine sahip olmaları, bağımsızlık sonrası dönemde dış politika ve iç yapılarını şekillendirmelerinde önemli bir etken olmuştur (Çalışkan, 2022, s. 35).

Ukrayna, Sovyetler Birliği'nin çöküşünün ardından Rusya için özellikle önemli bir ülke olarak kabul edilmektedir. Rusya, Ukrayna'yı yalnızca coğrafi değil, kültürel ve tarihi bağlar açısından da kendi yörüngesinin bir uzantısı olarak görmektedir. Rus milliyetçiliği, kültürel birliği pekiştirme çabalarıyla ilişkilendirilirken, bu birliğin Slav halkları arasındaki ortak kimlikle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. Ukrayna'nın Kievli Rus'un tarihsel ve kültürel sembolizmiyle ilişkilendirilmesi, Rus Ortodoksluğunun kökenlerinin bu bölgede bulunmasına dayanmaktadır. Bu bakış açısına göre, Ukrayna, Rus medeniyetinin şekillenmesinde merkezi bir rol oynamıştır ve bu nedenle, kültürel ve dini bağlar açısından Rusya için vazgeçilmez bir öneme sahiptir (Sezer, 2024, s. 161).

Moskova'nın Ukrayna'ya atfettiği anlam, yalnızca coğrafi ya da siyasi değil, aynı zamanda tarihsel ve kimliksel boyutlara da dayanmaktadır. Bu bağlamda, Kiev'in Rus Ortodoksluğunun doğduğu yer ve Slav uygarlığının manevi merkezi olarak görülmesi, Ukrayna'yı Rusya'nın "yakın çevresi"nin ötesine taşıyan sembolik bir nitelik kazandırır.

Ukrayna'nın bağımsız bir ulus-devlet olarak varlığı, yalnızca muhafazakâr çevrelerde değil, kimi Rus liberal düşünürler nezdinde dahi sorgulanan bir olgudur. Doğu Ukrayna'nın tarihsel olarak Rus toprakları olduğu yönündeki yaygın inanç, bu sorgulamayı besleyen etkenlerden biridir. Ayrıca, Kiev'in Rus Hristiyanlığının doğuşuna ev sahipliği yapmış olması, Ukrayna'yı Rus kimliğinin inşasında vazgeçilmez bir yere oturtur. Bu çerçevede, Rusya'nın Ukrayna'daki etnik Rusları koruma iddiası, yalnızca bir dış politika tercihi değil, aynı zamanda kimliğe dair bir savunma refleksi olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim Putin'in, bu bağlamda gerektiğinde güç kullanmaktan çekinmeyeceğini dile getirmesi, bu yaklaşımın bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Sezer, 2024, s. 161).

Bazı Rus perspektiflerine göre Ukrayna, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Rusya için yalnızca jeopolitik açıdan değil, aynı zamanda kültürel ve tarihsel bağlamda da merkezi bir öneme sahiptir. Bu yaklaşımda, Ukrayna'nın Rusya'nın medeniyet halkasının doğal bir uzantısı olduğu ve Slav dünyasının birliği fikriyle bütünleştiği görülmektedir. Özellikle Kiev Knezliği'nin tarihsel mirasıyla ilişkilendirilen Rus Ortodoksluğu, Rus kimliğinin temel bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmekte ve Ukrayna, bu kimliğin tarihsel köklerini barındıran bir bölge olarak konumlandırılmaktadır (Kondratenko, 2016, s. 101-105).

Ukrayna'nın stratejik konumu ve sahip olduğu çeşitli kaynaklar, onu hem bölgesel hem de küresel aktörler açısından önemli kılmaktadır. Öncelikle, Rusya'nın yakın çevresinde yer alması ve Batı ittifakıyla arasında bir tampon bölge oluşturması, ülkenin jeopolitik önemini artıran temel unsurlar arasındadır. Aynı zamanda hem yer altı hem de yer üstü kaynaklar bakımından zengin bir ülke olması, enerji ve doğal kaynaklar açısından da dikkat çekici bir potansiyel sunmaktadır. Türkiye'ye benzer biçimde, Ukrayna da Avrupa ile Asya arasında bir geçiş noktası olarak değerlendirilmektedir ve bu coğrafi konum, onun jeopolitik değerini pekiştirmektedir. Ayrıca, Rusya'dan Avrupa'ya gaz iletiminde kilit bir güzergahta yer alması, enerji güvenliği bağlamında ülkeye ayrı bir anlam yüklemektedir. Tarımsal üretim açısından da Ukrayna hem Avrupa Birliği ülkeleri hem de Rusya için stratejik bir tedarik kaynağıdır. 50 milyonu aşan, büyük ölçüde gençlerden oluşan nüfusu ve Karadeniz'e kıyısı bulunan önemli liman kentleriyle Ukrayna, bölgesel ticaret ve askeri denge açısından da ciddi bir öneme sahiptir (Çalışkan, 2022, s. 37).

2.2 Rusya-Ukrayna Savaşı: Genel Bir Çerçeve

Ukrayna, özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemde Amerika Birleşik Devletleri ile Rusya arasında jeopolitik bir gerilim alanı haline gelmiştir. Rusya, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) genişleme eğiliminden duyduğu rahatsızlığı açıkça dile getirirken, Ukrayna gibi eski Sovyet cumhuriyetlerinin bu askeri ittifakın dışında tutulmasını ve Batı'nın bölgedeki askeri varlığını sınırlandırmasını talep etmektedir. Bu talepler, özellikle NATO'nun doğuya doğru genişlemesinin, Rusya açısından sınır güvenliğini tehdit eden bir gelişme olarak algılanmasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan, Ukrayna ise NATO'ya üyelik hedefini sürdürmekte ve bu sayede dış müdahalelere karşı kolektif güvenlik mekanizmalarından yararlanmayı ummaktadır. Rusya ise bu durumun ittifakın sınırlarına dayanacağı ve kendi güvenliğine doğrudan tehdit oluşturacağı kanaatindedir. Ayrıca Moskova, Ukrayna'nın NATO üyeliği hâlinde Kırım üzerindeki hak iddialarını daha güçlü bir zemine oturtabileceğinden endişe duymaktadır. Bu çerçevede, Putin yönetimi, Ukrayna'nın silahsızlanarak tarafsız kalmasını ve Batı ile askeri iş birliğine girmemesini talep etmekte, böylece Sovyet sonrası etki alanını yeniden tahkim etme hedefini sürdürmektedir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla birlikte Ukrayna dahil toplam 14 eski cumhuriyet üzerindeki nüfuzun yitirilmesini tarihsel bir kayıp olarak gören Rusya, bu ülkelerle ortak bir “tarihsel ve manevi alan” paylaştığını vurgulamaktadır (Shah & Gedamkar, 2022, s. 1).

Özellikle Putin, 18 Mart 2014 tarihinde Kırım'ın işgali sonrası yaptığı konuşmada, Kırım'ın “yüzyıllardır olduğu gibi orada yaşayan tüm halkların temsilcilerinin evi olacağını ancak asla banderov taraftarlarının olmayacağını” söylemiş ve Ukrayna'daki yönetimi yasal olarak kabul etmediğini, Ukrayna'daki gücün Bandera'nın modern temsilcilerinin eline geçtiğini ifade etmiştir (Ria.ru, 2024).

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik çelişkili tutumu, onu hem kültürel bağlarla ilişkili bir “kardeş ulus” hem de varoluşsal bir tehdit olarak görmesinde ifadesini bulmaktadır. Bu ikircikli yaklaşım, 2021 baharında Rusya'nın Ukrayna sınırında gerçekleştirdiği kapsamlı askeri tatbikatla birlikte daha görünür hâle gelmiştir. Bu süreçte, Rusya'nın üst düzey yetkilileri tarafından yapılan açıklamalarda Ukrayna'nın geleceği hakkında sert tehditler dile getirilmiştir. Dışişleri Bakanı Lavrov, Bakanlık Sözcüsü Zakharova ve Genelkurmay Başkan Yardımcısı Kozak, Ukrayna devletinin yıkımına işaret eden söylemlerde bulunmuştur. Özellikle Kozak'ın, Rusya ile çıkabilecek bir çatışmanın Ukrayna için

“sonun başlangıcı” olacağını belirtmesi, gerilimin ciddiyetini yansıtmaktadır. Ayrıca, Ukrayna’nın NATO üyeliği yolunda ilerlemesinin “çöküşle” sonuçlanacağı yönündeki ifadeler, Rusya’nın bu olasılığı kendi güvenliğine doğrudan tehdit olarak gördüğünü göstermektedir. Aynı zamanda, Rus medyasında Ukrayna’nın siyasi haritadan silinmesine dair abartılı yorumlar da bu tehdit algısının medya düzlemine yansıyan bir uzantısı olarak değerlendirilmiştir (Kuzio, 2022, s. 5).

Kasım 2021’in sonlarından itibaren Rusya, Ukrayna sınırına büyük askeri güçler konuşlandırarak bölgedeki askeri hazırlıklarını yoğunlaştırmıştır. Bu gelişmelerin hemen ardından, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, 22 Şubat 2022 tarihinde, Ukrayna’nın doğusundaki Donetsk ve Luhansk bölgelerinde bağımsızlık ilan eden cumhuriyetleri tanıma kararı almış ve bu bölgelere "barışı koruma misyonları" çerçevesinde asker göndermiştir. Rusya’nın bu hamlesi, Ukrayna’nın İngiltere ve Polonya ile stratejik askeri anlaşmalar imzalamasının beklendiği bir dönemde, bölgedeki güvenlik risklerini daha da artırmış ve Rusya, 24 Şubat 2022’de Ukrayna’nın doğusunda "özel askeri operasyon" başlatma kararını almıştır (Ngoc vd., 2022, s. 633).

2.3 Rusya-Ukrayna Savaşının Nedenleri

Ukrayna’nın bağımsızlığını kazanmasının ardından, Rusya ile ilişkilerinde zaman zaman gerilimler yaşanmıştır. Bu gerilimler özellikle SSCB döneminden kalan nükleer silahların kontrolü, Kırım Yarımadası’nın statüsü, Karadeniz filosunun paylaşımı, enerji fiyatları, Doğu Ukrayna’daki Rus kökenli nüfusun durumu ve ülkenin dış politika tercihi gibi meselelerde kendini göstermiştir. Moskova’nın Ukrayna’ya yönelik askeri müdahalesinin ise tarihsel arka plan, ekonomik çıkarlar ve güvenlik/jeopolitik kaygılar çerçevesinde değerlendirilebileceği ifade edilmektedir (Özsoy, 2022, s. 555).

Rusya’nın tarih anlatısı ve ulusal kimliği içerisinde Ukrayna’ya atfedilen anlam oldukça derindir. Bu bağlamda Ukrayna, Rusya ve Belarus ile birlikte “aynı soy ağacının üç dalı” olarak değerlendirilmektedir. Kiev ise tarihsel olarak yalnızca Ukrayna’nın değil, aynı zamanda Rus kimliğinin ve kültürünün de doğduğu yer olarak kabul edilmektedir. Bu yaklaşım, Rus tarihsel hafızasında Kiev Ruslarının mirasına atfedilen merkezi rolü yansıtmaktadır (Shevel, 2015, s. 9).

Putin, 2021 yılında, Ruslar, Ukraynalılar ve Belarusluların Avrupa’nın en büyük devleti olarak nitelendirdiği Eski Rus’un (Kiev Knezliği) torunları olduğunu belirtmiştir. Ayrıca modern Ukrayna’nın, esasen Sovyet döneminde oluşturulan yapay bir siyasi oluşum

olduğunu savunmuş, Ruslar ve Ukraynalıların tarihsel, kültürel ve etnik açıdan aslında aynı milletin parçaları olduğunu iddia etmiştir. Bu söylem, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik politikalarının tarihsel gerekçelere dayandırılma çabasının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Dahası Putin, NATO'nun doğuya doğru genişlemesini, Rusya'nın potansiyel bir tehdit olarak görülmesinin somut bir göstergesi şeklinde yorumlamakta ve bu süreci ülkesinin güvenliğine yönelik ciddi bir tehdit olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda, Avrupa Birliği ile Rusya arasında bir tampon bölge konumundaki Ukrayna'nın gerek AB üyeliği gerekse NATO'ya katılması ihtimali, Moskova açısından stratejik bir kırmızı çizgi olarak algılanmıştır. Bu doğrultuda Rusya, güvenlik kaygılarını söylem düzeyinde dile getirmekle kalmayıp, Ukrayna'yı etki alanında tutmak amacıyla siyasi ve ekonomik baskı araçlarını da devreye sokmuştur. Özellikle Ukrayna'ya yönelik çeşitli ürünlerin ithalatına sınırlamalar getirerek Kiev yönetimine karşı ekonomik bir baskı politikası izlenmiştir. Rusya açısından Karadeniz bölgesi, Orta Asya, Kafkasya, Karadeniz ve Akdeniz'e stratejik geçiş sağlayan bir alan olması nedeniyle büyük bir jeopolitik ve jeostratejik öneme sahiptir (Özsoy, 2022, s. 556).

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, Ukrayna'nın özellikle ABD öncülüğünde Batı'nın etkisi altına girmesinin, Karadeniz'deki Rus nüfuzunu sınırlayacağını ve bu durumun Rusya'nın zayıflamasına yol açacağını öngörerek uzun süredir bu süreci engellemeye yönelik hazırlıklar yürütmektedir. Ancak Rusya'nın, eksik istihbarat ve yetersiz askeri donanıyla başlattığı hareket, Batı'dan ciddi siyasi, teknolojik ve lojistik destek alan Ukrayna karşısında sınırlı başarılar getirmiştir. Buna rağmen Moskova'nın özellikle Karadeniz bölgesindeki hedeflerinden vazgeçmediği ve bu doğrultuda oyalayıcı stratejilerle yeni planlamalar içinde olduğu ifade edilmektedir.

Rusya ve Ukrayna arasındaki ilişkilerdeki en belirgin kırılma noktası, 2014'te Kırım'ın işgali ve ilhakı ile Donbas bölgesinde Rusya destekli ayrılıkçıların Ukrayna'ya karşı savaş açarak de facto iki devlet kurmalarına yol açan olaylar olmuştur. Bu gelişmeler, 1990'lardan 2014 yılına kadar ilişkilerde izlenen görece olumlu seyri radikal bir biçimde değiştirmiştir. Ayrıca, 2014 yılına kadar Rusya'nın Ukrayna'ya karşı herhangi bir saldırgan politika izlememiş olması ve yaklaşık 20 milyon Ukraynalının Rusya'da yaşıyor olması dikkat çekicidir. Uzmanlar, 2014 sonrası Rusya'nın uyguladığı saldırgan politikaların, hatta Rusya'yı sevenleri bile Rusya'dan uzaklaştırdığına dikkat çekmiştir (Aydingün & Aydingün, 2020, s. 343).

Rusya'nın stratejik vizyonuna dair yayımlanan resmi dokümanlarda, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla kaybedilen jeopolitik etkiyi yeniden kazanma hedefinin temel bir öncül olduğu görülmektedir. Bu hedef doğrultusunda, etnik Rusların ve Rus ekonomik çıkarlarının korunması, eski askeri ve deniz üsleri üzerindeki fiili hâkimiyetin sürdürülmesi gibi uygulamalar stratejik araçlar olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, NATO'nun genişlemesi doğrudan bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bilhassa Ukrayna'nın Batı eksenine yönelmesi, Rusya'nın uluslararası prestiji açısından ciddi bir kayıp olarak yorumlanmaktadır. Bu bağlamda Ermenistan, Belarus, Çeçenistan, Kazakistan, Tacikistan ve Türkmenistan stratejik ortak olarak görülürken; Estonya, Gürcistan, Letonya, Litvanya, Moldova, Polonya ve özellikle Ukrayna rakip kategorisine yerleştirilmektedir (Kilian, 2023).

Başta ABD olmak üzere Batı'nın siyasi manevralarla Rusya'yı Ukrayna çatışmasına sürüklediğini ve bu durumun Moskova açısından ekonomik, askeri ve stratejik boyutlarda ciddi zararlar doğuracağını görmek mümkündür. Ancak Yılmaz'a göre Batı'nın asıl hedefi Rusya değil, uzun vadede Çin'dir. Bu bağlamda Rusya'yı izole etmeye ve zayıflatmaya yönelik girişimlerin, Batı'nın gelecekte Çin'e karşı yürüteceği geniş çaplı bir mücadeleye hazırlık niteliği taşıdığı ve bu sürecin bir tür prova olduğu ileri sürülmektedir (Independent, 2023).

Rusya Federasyonu'nun 80'den fazla özerk cumhuriyet ve bölgeden oluşmasının, Batı için ilerleyen dönemde hem büyük hem de küçük sorunlar yaratma potansiyeline sahip olduğunu ifade etmektedir. Yılmaz, Batı'nın bu potansiyeli yakın ve uzak vadede kendi çıkarları doğrultusunda kullanabileceğini belirtirken, Rusya içinde bu yapıya sahip olan yaklaşık 30 milyon Müslüman, Müslüman Türk ve diğer Türk halklarının bu süreçten doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenebileceğine dikkat çekmektedir (Independent, 2023).

Türk Dünyası'nın, coğrafi olarak Doğu ile Batı arasında yer alan ve stratejik açıdan kritik bir konumda bulunan bir bölge olduğunu vurgulamaktadır. Çin ve Rusya ile yaşanan sorunlar nedeniyle, çıkarları doğrultusunda Batı'nın Türklerin tarafını tutacağına, ancak aynı zamanda Türk Dünyası'nın birliğine karşı çıkacağına dikkat çekmektedir. Türk Devletleri Teşkilatı aşamasındaki Türk devletlerinin, bu büyük sarmalı göz önünde bulundurarak, geniş bir vizyon ve strateji geliştirip, kültürel, ekonomik, askeri ve siyasi birlik oluşturarak hem mevcut tehditlere hem de fırsatlara hazırlıklı olmaları gerektiğinin

altını çizmektedir. Savaşın başlamasıyla birlikte, uluslararası firmaların Rusya pazarından çıkması sonucu yüz milyonlarca dolar Rusya dışına transfer edilmiştir. Bu süreç, başta enerji ve tahıl olmak üzere birçok mal ve hizmetin maliyetlerinde büyük artışlara neden olmuştur. Ayrıca, savaşın etkileri hem bölgesel hem de küresel bazda enflasyonist baskıları daha da artırmış, ekonomik belirsizlikleri ve fiyat artışlarını tetiklemiştir (Bağış, 2022, s. 10).

24 Şubat 2022'de, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin, "Ukrayna'nın askerden ve Nazizm'den arındırılması" amacıyla bir "özel askeri operasyon" başlattığını duyurmuştur. Putin, yaptığı konuşmada Ukrayna'nın devlet olma hakkını reddetmiş ve yanlış bir şekilde, Ukrayna'nın etnik Rusları zulmeden neo-Nazi gruplar tarafından yönetildiğini iddia etmiştir. Bu açıklamanın hemen ardından, Rusya füzeler ve roketler aracılığıyla başkent Kiev de dahil olmak üzere birçok Ukrayna şehrini hedef almış, kara saldırıları ise farklı cephelerden devam etmiştir. Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski, saldırıların ardından sıkıyönetim ve seferberlik ilan etmiştir.

Rusya, 2022 yılının şubat ayında başlattığı askeri hareketla öncelikle Ukrayna'nın tamamını ele geçirmeyi ya da Dnipro Nehri'nin doğusuna yerleşmeyi amaçlamıştır. Bu hedef gerçekleşmezse de, Kırım ve ilhak edilen bölgeleri elinde tutma niyetini sürdürmüştür. Ancak, Ukrayna'nın ağustos ayında karşı taarruza geçerek Harkov'u ele geçirmesiyle Rusya, Eylül ayı sonlarında kısmi seferberlik ilan etmiştir. Kısmi seferberlik sonrası, ağırlaşan kış şartları ve Ukraynalıların direnişi nedeniyle savaşın temposu yavaşlamış, Rusya'nın askeri ilerleyişi durmuş ve çatışma daha uzun süreli bir mücadeleye dönüşmüştür. Rusya ve Batılı ülkeler arasındaki bu uzun süren çatışma, her geçen gün daha büyük bir mali ve insani yük getirmekte, savaşın bilançosunu ağırlaştırmaktadır (Aslan, 2023, s. 14-16).

2022 yılı süresince Ukrayna, uluslararası müttefiklerinin sağladığı askeri destekle kapsamlı bir karşı taarruz yürütmüştür. Bu kapsamda, ülkenin kuzeydoğusu ve doğusunda yer alan stratejik bölgelerde önemli kazanımlar elde edilmiştir. Özellikle Iziyum, Kupiansk ve Lyman gibi kritik noktalar geri alınmıştır. Güney cephesinde ise Dnipro Nehri'nin kuzey kıyısında bulunan Kherson bölgesindeki yerleşim birimleri Ukrayna'nın kontrolüne geçmiştir (Mills, 2025, s. 3).

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesi, yalnızca bölgesel güvenlik dengelerini değil, küresel ekonomik istikrarı da derinden etkilemiştir. Savaşın başlamasıyla birlikte,

kısa sürede enflasyonist baskılar artmıştır. Enerji piyasalarında, özellikle petrol ve doğalgaz fiyatlarında dalgalanmalar yaşanmıştır. Bununla birlikte, altın ve döviz kurlarında da belirsizlik kaynaklı hareketlilik gözlenmiştir. Kripto para piyasaları da bu gelişmelerden payını almıştır. Bu süreç, küresel piyasalarda savaşın ekonomik etkilerinin hızla hissedildiğini göstermektedir (Yenginar, 2022, s. 102).

Rusya, Ukrayna'ya yönelik başlattığı operasyonun amacını Donbas bölgesinde yaşayan halkı Kiev yönetiminin uyguladığı aşağılayıcı muamele ve soykırımdan korumak olarak açıklamış, aynı zamanda Ukrayna'nın askeri kapasitesinin ve sözde Nazi unsurlarının ortadan kaldırılmasını hedeflediğini ifade etmiştir. Ancak Kremlin, bu sürecin bir işgal niteliği taşımadığını ve Ukrayna topraklarına yönelik zorlayıcı bir empoze politikasının söz konusu olmadığını ileri sürmüştür (Mills, 2025, s. 2).

BBC'de (2025) yer alan bir habere göre, Rus kuvvetleri Donetsk'in kuzeyi ve batısı yönünde yavaş bir şekilde ilerleme kat ederek Pokrovsk şehrine doğru yönelmiştir. Rusya'nın Pokrovsk'a doğru ilerlemesi, Donetsk yakınlarındaki cephe hattındaki kontrolü değiştiren önemli bir gelişme olacağı ifade edilmektedir. Bazı analistler ise Ukrayna'nın insansız hava araçları ve kara kuvvetlerini birleştiren yenilikçi taktiklerinin, Rus ilerlemesini yavaşlatan önemli asker ve ekipman kayıplarına yol açtığını belirtmektedir.

Bununla birlikte, Rusya'nın saldırıları yalnızca cephe hattıyla sınırlı kalmamış, ülke genelindeki şehirler, kasabalar ve özellikle enerji altyapısı gibi kritik sivil hedefler sistematik biçimde vurulmuştur. Bu durum uluslararası kamuoyunda ciddi tepkilere neden olmuştur. Nitekim 2023 yılının ocak ayında, dönemin Avrupa Birliği Yüksek Temsilcisi Josep Borrell, sivil yerleşimlerin ve altyapının kasıtlı biçimde hedef alınmasını açıkça bir savaş suçu olarak tanımlamıştır (EU External Action Service, 2025).

Ukrayna Devlet Başkanı, Kiev'deki başkanlık idaresinde Guardian'a verdiği bir röportajda, "Avrupa'nın Amerikalılar olmadan güvenlik garantileri sunabileceğini söyleyen sesler var ve ben her zaman hayır diyorum." şeklinde açıklamalarda bulunmuştur. "Amerika olmadan güvenlik garantileri gerçek güvenlik garantileri değildir." diyerek güvenlik garantilerinin sağlam bir temele dayanması gerektiğini vurgulamıştır. İşgalin başlamasının akabinde aynı gün içerisinde Birleşik Krallık Başbakanı Boris Johnson da ulusa sesleniş konuşması yaparak, Rusya Federasyonu Başkanı Vladimir Putin'in Avrupa kıtasında yeni ve barbarca bir savaş başlattığını

belirtmiştir. Bu durumun yeni ve büyük bir güvenlik sorununa yol açtığını vurgulayan Johnson, Rusya'nın askeri saldırısının demokrasi ve özgürlüklere karşı bir saldırganlık eylemi olduğunu ifade etmiştir (Gov UK, 2022).

Rusya ile Ukrayna arasında süregiden savaş, klasik askeri yöntemlerle dijital çağın yeni savaş stratejilerinin nasıl iç içe geçebileceğini açıkça ortaya koymaktadır. Bu çatışmada siber saldırılar, bilgi savaşları ve psikolojik hareket teknikleri, yalnızca savaşın sahadaki seyrini değil, küresel kamuoyundaki algıları da doğrudan etkilemiştir. Özellikle Ukrayna'nın dijital medya üzerinden yürüttüğü kampanyalar ve uluslararası bağış çağrıları, modern savaşın sivil desteği harekete geçirmeye dayalı yönünü gözler önüne sermektedir. Buna karşın, Rusya'nın bilgi alanında üstünlük kurma çabaları, Ukrayna'nın hızlı adapte olabilen ve yaratıcı yaklaşımlar sergileyen iletişim stratejileri karşısında etkisiz kalmıştır (MIA, 2025, s. 13).

Her iki tarafın da savaş sürecinde ciddi düzeyde silah, araç ve gereç kaybına uğradığı bilinmekle birlikte, bu konuda kamuya açık, güvenilir ve kapsamlı verilere ulaşmak mümkün değildir. Özellikle savaşın ilk yılında, Rusya'nın sahaya sürdüğü askeri ekipmanın büyük ölçüde eski nesil olduğu gözlemlenmiştir. Bu ekipmanların bazıları, cephe hatlarında terk edilmiş ya da tahrip edilmiş halde bulunmuş ve bu görüntüler sosyal medya platformlarında geniş şekilde yer bulmuştur (Aslan, 2023, s. 9-11).

Rusya ve Ukrayna, dünya çapında ticareti yapılan buğdayın yaklaşık %30'luk kısmını üretmektedir. Ancak devam eden çatışmalar bu ülkelerin buğday, mısır ve arpa ihracatını aksatarak küresel gıda tedarik zincirlerini olumsuz yönde etkilemiştir. Ayrıca, Rusya ve Belarus'un gübre arzının büyük bir kısmına sahip olmaları nedeniyle, bu ürünlerin fiyatları da hızla yükselmiş ve bu durum gıda ve gübre fiyatlarındaki artışla beraber, dünya çapında çiftçileri zor durumda bırakmaya devam etmiştir. Bu durumu daha da karmaşıklaştıran etkenlerden biri, Çin ve Hindistan gibi büyük tüketici ülkelerin küresel gıda pazarındaki yoğun rekabeti olmaktadır. Gıda emtialarının ve gübrelerin fiyatlarındaki belirsizlik, üretim kararlarını etkileyebilir ve spekülasyon davranışları teşvik edebilir. Sonuç olarak, küresel gıda güvenliği ve tarımsal üretim üzerinde ciddi tehditler doğurduğunu (Behnassi & Haiba, 2022, s. 754-755) söylemek mümkündür.

Rusya ve Ukrayna, dünya ekonomisindeki küçük paylarına rağmen, dünya GSYİH'sinin yaklaşık %2'sine sahip olmalarına rağmen, önemli tarım ürünleri, mineraller, gübreler ve canlılık ürünleri üreticileri ve ihracatçıları olarak "dünya çapında ekmek sepeti" olarak

bilinirler. Bu ülkeler, küresel gıda tedarik zincirinde kritik bir rol oynamakta ve bu kaynakların ticareti dünya çapında önemli bir etki yaratmaktadır. Çatışmanın başlamasından sadece dört ay sonra, sonuçlar açık bir şekilde hissedilmeye başlanmıştır. Ukrayna'nın tarımsal gönderileri durdu, gelecek mahsuller belirsizleşmiş ve dünya çapındaki tarım ürünleri maliyetleri artmıştır. Bu durum milyonlarca insanı açlık ve yoksullukla karşı karşıya bırakırken, küresel gıda güvenliğini ciddi şekilde tehdit etmiştir (Welsh, 2022, s. 15).

Bu savaş, uluslararası kuruluşların kıtlık veya diğer silahlı çatışmalardan mustarip ülkelere gıda yardımı sağlama yeteneğini de büyük ölçüde etkilemektedir. Özellikle Dünya Gıda Programı, Ukrayna'dan aldığı tahılın yaklaşık %50'sini tedarik etmektedir. Ancak savaşın neden olduğu tedarik zinciri aksaklıkları ve artan maliyetler nedeniyle, bu program erzak sağlamada ciddi kısıtlamalarla karşı karşıya kalmış durumdadır. Sonuç olarak, milyonlarca insan mevcut gıda yardım programlarından dışlanma riskiyle karşı karşıya kalmaktadır (Uga.ua, 2022).

Bu mücadelenin en önemli gerçeği, Ukrayna'da çok sayıda insanın kuşatılması ve yerinden edilmesiyle ortaya çıkan yaşam zorlukları ve trajedidir. Aynı zamanda, savaş özellikle tarım ürünleri ve gıda tedarik zincirleri üzerinde ciddi bir darbe yaratmış, küresel ticaret, üretim ve kullanım desenlerini etkileyerek maliyetleri 2024'ün sonuna kadar yüksek seviyelerde tutacak şekilde şekillendirmiştir. Bu durum, küresel beslenme güvenliğini zayıflatarak dünya çapında gıda krizine yol açmıştır (Ardan, Marzaman & Deni, 2023, s.54-63; Welsh, 2022, s. 15).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği (OHCHR) verilerine göre, 10 Eylül 2023 itibarıyla Ukrayna'da 9.614 kişinin hayatını kaybettiği ve 17.535 kişinin ise yaralandığı bildirilmiştir. Ancak OHCHR'nin verilerine göre, sivil ve silahlı kişilerin can kayıplarının, açıklanan bu rakamların çok daha üzerinde olduğu tahmin edilmektedir. Bu durum, savaşın boyutlarını ve sivil halk üzerindeki yıkıcı etkilerini ortaya koymaktadır (Statista, 2025; Buyar & Şener, 2023, s. 290).

Başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avrupa Birliği (AB) ve Birleşmiş Milletler (BM) olmak üzere birçok uluslararası kurum ve ülke, Rusya'yı kınamış ve derhal savaşa son verme çağrısında bulunmuştur. Ancak, Rusya'nın savaşa son vermemesi ve saldırgan tutumunu sürdürmesi üzerine, başta Batılı ülkeler ve Japonya olmak üzere birçok ülke, Rusya'ya yönelik onlarca yaptırım kararı almıştır. Bu yaptırımlar, şimdiye kadar

uygulanan en yıkıcı ve kapsamlı yaptırımlar arasında yer almış ve tarihi bir dönüm noktasına işaret etmiştir (Vuksic, 2022).

Yaptırımların etkinliği tartışma konusu olurken, savaşın başlarında Rusya'nın askeri hedeflerine kısa sürede ulaşabileceğine dair öngörüler de uluslararası analizlerde ön plana çıkmıştır.

Rusya'nın konvansiyonel askeri kapasitesine dayanarak Ukrayna karşısında hızlı ve belirleyici bir üstünlük kurabileceği varsayımına dayanmaktadır. Özellikle Belarus'tan ve Karadeniz üzerinden başlatılacak çok yönlü saldırıların, Ukrayna ordusunun doğu kanadını izole ederek hızlı bir çöküşe neden olacağı öngörülmektedir. Ukrayna'nın doğu kesiminde savunma kapasitesinin sınırlı olduğu ve geniş cephe hatları karşısında etkili bir karşı koyma veya düzenli geri çekilme gerçekleştirmesinin zor olacağı düşünülmektedir. Ancak bu beklenti, savaşın seyrinde görüldüğü üzere Ukrayna'nın direnç kapasitesini ve dış destekle artırılan savunma kabiliyetlerini tam olarak hesaba katmamıştır.

Birleşmiş Milletler tarafından yayımlanan “Gıda Krizi Küresel Raporu”, 2021 yılı itibarıyla dünya genelinde gıda güvencesine erişim sorununun ciddi boyutlara ulaştığını ortaya koymaktadır. Rapora göre, 53 ülkede toplam 193 milyon kişinin yeterli ve güvenli gıdaya ulaşamadığı belirtilmiştir. Ayrıca, bu kırılgan tablonun, özellikle Rusya ile Ukrayna arasında patlak veren savaşın etkisiyle daha da derinleşeceği öngörülmektedir. Mevzubahis raporda, çatışmanın küresel gıda tedarik zincirine zarar vererek açlık riskini artırabileceğine (United Nations, 2022, s. 6) dikkat çekilmektedir.

Birleşmiş Milletler ve bağlı kuruluşları tarafından yayımlanan çeşitli raporlar, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın küresel gıda güvenliği üzerindeki etkilerinin yalnızca arz-talep dengesi veya lojistik engellerle sınırlı olmadığını açıkça ortaya koymaktadır (FAO, 2022; UN, 2023). Çatışma ortamının doğrudan ve dolaylı sonuçları, halihazırda kırılgan olan insani sistemleri daha da zayıflatmış; milyonlarca insanın yaşam koşullarını tehlikeye atan çok boyutlu bir kriz dalgasını tetiklemiştir. Özellikle Ukrayna'daki yoğun çatışma bölgelerinde sivil altyapının hedef alınması, temiz su, gıda ve sağlık hizmetlerine erişimi ciddi biçimde engellemiş ve bu durum, kitlesel iç göç hareketlerinin yanı sıra uluslararası mülteci akımlarını da hızlandırmıştır (UNHCR, 2022). Bu bağlamda, savaşın yol açtığı gıda güvencesizliği sorunu, yalnızca ekonomik bir mesele olmaktan çıkarak, toplumsal istikrarı tehdit eden bir insani güvenlik sorununa dönüşmüştür. FAO'nun verilerine göre, 2022 yılı itibarıyla savaşın etkileri nedeniyle gıda yardımına muhtaç insan sayısı dünya

genelinde 276 milyona ulaşmıştır (FAO, 2022). Bu durum, Ukrayna savaşının yalnızca bir bölgesel çatışma değil, aynı zamanda küresel insani mimariye meydan okuyan sistemik bir kriz olduğunu ortaya koymaktadır.

Rus birlikleri, Ukrayna'daki askeri tesislerin yanı sıra sivil yerleşim yerlerini de hedef alarak büyük sivil kayıplara yol açmıştır. Bu saldırılar sonucunda, şehirler moloz yığınınna dönüşmüş ve hayatta kalabilen yaklaşık 3 milyon insan ülkeyi terk etmeye başlamıştır. 2024 yılı şubat ayı itibariyle, savaş nedeniyle 10.582 kişi hayatını kaybetmiş ve 19.875 kişi yaralanmıştır. Ayrıca, Ukrayna'dan kaçmak zorunda kalan mültecilerin sayısı dünya çapında 6,5 milyonu aşmış durumdadır (Statista.com, 2025).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun işgali kınayan kararına çekimser oy veren Hindistan, Rusya ile ticarete yerel para birimlerinin kullanımını gündeme getirerek ABD'nin karşısında bir duruş sergilemiştir. Ayrıca, askeri teknolojisini Rusya'dan temin eden Yeni Delhi'nin, zaman zaman BM Güvenlik Konseyi'nde Moskova'yı desteklediği bilinmektedir (Evstratov, 2022). Bu gelişmeler, küresel düzeydeki güç dengelerinin ve diplomatik ilişkilerin giderek daha karmaşık ve kutuplaşmış bir hale geldiğine işaret etmektedir.

Sonuç olarak, ABD, Avrupa ve diğer birçok Batılı ülke (Kanada ve Avustralya dahil) Rusya'ya karşı daha sert yaptırımlar uygulamıştır. Bu yaptırımlar, devlet yetkililerine, bankalara, girişimlere, zorunlu gruplara ve gönderilere yöneltilmiş ve Rusya'nın ekonomik faaliyetlerini kısıtlamayı amaçlamıştır (BBC, 2023).

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısı sonrasında uluslararası toplumun tutumu iki temel ekseninde şekillenmiştir. Bir yandan bazı devletler, bireysel düzeyde Rusya'nın bu eylemini açıkça kınamış ve Moskova ile olan siyasi ve ekonomik ilişkilerini sınırlandırma yoluna gitmiştir. Diğer yandan Avrupa Birliği (AB) ve Birleşmiş Milletler (BM) gibi bölgesel ve uluslararası örgütler, Rusya'ya yönelik çeşitli yaptırımlar uygulamayı ve buna paralel olarak Ukrayna'ya askeri ve ekonomik destek sağlamayı kararlaştırmıştır. Böylece uluslararası aktörler hem Rusya'nın saldırgan tutumuna karşı caydırıcı bir yanıt vermeyi hem de Ukrayna'nın direncini artırmayı amaçlamıştır (Özsoy, 2022, s. 558).

Rusya'ya uygulanan yaptırımlar, her geçen gün daha da artarak devam etmektedir. 29 Eylül 2022 tarihinde, Ukrayna'daki Donetsk, Lugansk, Herson ve Zaporijya bölgelerinin referandumla Rusya'ya bağlanmasının ardından, ABD ve Batılı ülkeler 2014 yılındaki yaptırımlara ilaveten yeni yaptırımlar devreye sokmuştur. Bu yeni yaptırımlar arasında,

Rus hükümet yetkilileri, liderler ve aile fertleri, Rus ve Belarus askeri yetkilileri, askeri malzeme tedarikini sağlayan ulusal ve uluslararası firmalar yer almıştır. Ayrıca, Rusya Parlamentosu'nun alt kanadı Duma'nın 190 üyesi ve Rusya Federasyon Konseyi üyesi olan 169 kişi daha yaptırım listesine eklenmiştir. Rus ve Belarus askeri yetkililer, üst düzey bürokratlar ve vekillerin bulunduğu toplamda 910 kişiye vize yasağı getirilmiş, son olarak ABD Ticaret Bakanlığı, Belarus ve Rusya'ya askeri teçhizat desteği sağlayan üçüncü ülke firmalarına da yaptırım uygulanabileceği konusunda uyarıda bulunmuştur (Voa, 2022).

Avrupa Birliği ve G7 ülkeleri, Rusya'dan oligarkların 30 milyar Euro'luk varlıklarını dondurduğunu açıkladı (CNN Türk, 2022). Bu karar, Rusya'ya uygulanan ekonomik yaptırımların bir parçası olarak, ülkenin finansal gücünü zayıflatmayı amaçlıyor ve savaşın maliyetini artırma stratejisiyle uyumludur.

Rusya'nın Ukrayna topraklarındaki çatışmalarına uluslararası toplumun mali yaptırımlarla verdiği yanıt, Rusya'nın ithal ettiği doğal gazı kesme hamlesi ile daha karmaşık hale gelmiştir. Bu strateji, savaşın finansmanını kısıtlamayı amaçlayan yaptırımların etkisini zayıflatmayı hedeflerken, aynı zamanda küresel enerji piyasalarında da önemli dalgalanmalara yol açmıştır (Glauber & Laborde, 2023, s. 4).

Uluslararası barış açısından tehdit oluşturan silahlanma artışının yanı sıra, Rusya'ya yönelik yaptırımların bir sonucu olarak AB ülkeleri enerjide alternatif kaynaklara yönelmekte ve bu süreci hızlandırmaktadır. Moskova'nın enerji kaynaklarını bir baskı aracı olarak kullanması, Avrupa Birliği ülkelerini çeşitli önlemler almaya zorlamıştır. Örneğin, Almanya Rusya'dan aldığı doğalgaz bağımlılığını Ukrayna işgalinin başlangıcından itibaren %55'ten %35'e düşürmüş ve sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) için iki yeni depolama tesisi inşa etmeye başlamıştır (BBC Türkçe, 2022).

Rusya-Ukrayna savaşı, yalnızca iki ülke arasında cereyan eden bir çatışma olmanın ötesine geçerek, Batı ile Rusya arasında daha geniş kapsamlı bir güç mücadelesi şeklinde değerlendirilmektedir. Ancak bu çerçevede Batı ittifakının, özellikle Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin, savaş politikaları konusunda tam bir uyum içinde olduğu söylenemez. Ukrayna'ya yönelik desteklerin birçoğunun, Amerika Birleşik Devletleri'nin yoğun diplomatik baskısı sonucu sağlandığı görülmektedir. Savaşın başlamasından itibaren AB ülkeleri ciddi ekonomik zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Enerji güvenliği bu bağlamda en kritik meselelerden biri haline gelmiştir. Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltmak

isteyen AB, farklı coğrafyalarda alternatif kaynak arayışlarına yönelmiş ve bu süreçte "Yeşil Avrupa" ve temiz enerjiye geçiş gibi stratejik söylemler ön plana çıkmıştır (Kaşlılar, 2023).

Ayrıca, AB düzeyinde 8 Mart 2022’de yayımlanan “Avrupa’nın Hesaplı, Güvenli ve Sürdürülebilir Ortak Hareket Planı” (REPowerEU) ile 2030 yılına kadar Rus gazına bağımlılıktan kurtulmayı hedefleyen kapsamlı bir enerji dönüşümü stratejisi benimsenmiştir (European Commission, 2022). Bu adımlar, AB için hem enerji arz güvenliğini artırmayı hem de Rusya’nın enerji kaynaklarını siyasi baskı aracı olarak kullanma kapasitesini sınırlamayı amaçlamaktadır.

Rusya-Ukrayna Savaşı’nın uluslararası sistem üzerindeki etkileri, yalnızca askeri ya da siyasi alanla sınırlı kalmamış; ekonomik ilişkilerden enerji güvenliğine ve küresel gıda tedarik zincirine kadar birçok sektöre derinlemesine nüfuz etmiştir. Özellikle Karadeniz bölgesinde süregelen çatışmalar ve Rusya’nın uyguladığı abluka, bölgesel istikrarsızlık yaratmakla kalmamış, aynı zamanda hem enerji hem de tarımsal ürünlerin dünya pazarlarına erişimini ciddi biçimde kısıtlamıştır. Bu durum, enerji ve gıda güvenliği alanlarında küresel düzeyde tehditlerin artmasına neden olmuştur.

AB’nin Rusya’nın enerji kaynaklarını dış politika aracı olarak kullanmasını engellemeye yönelik aldığı çeşitli önlemler krizin etkilerinin sadece enerji sektörüyle sınırlı olmadığını ortaya koymaktadır (European Commission, 2022). Aynı şekilde, Karadeniz’de deniz taşımacılığının sekteye uğraması ve tahıl ihracatının ciddi oranda azalması, küresel gıda fiyatlarında istikrarsızlık yaratmış ve özellikle ithalata bağımlı ülkeleri derinden etkilemiştir (FAO, 2022). Bu bağlamda, Rusya-Ukrayna çatışması, çok boyutlu krizler zinciri doğurarak yalnızca bölgesel değil, aynı zamanda küresel düzeyde jeoekonomik kırılmaların tetikleyicisi hâline gelmiştir.

Rusya’nın Ukrayna’nın Karadeniz’deki limanlarını abluka altına alması ve Ukrayna’nın, Rus saldırılarını önlemek amacıyla deniz tabanına yerleştirdiği mayınlar, kargo gemilerinin Ukrayna limanlarından ayrılmasına engel olmuştur. Bu durum, her iki ülkenin de tarımsal ürünlerinin küresel gıda pazarına sevkiyatını büyük ölçüde kısıtlamış ve dünya çapında gıda arzında ciddi aksaklıklar yaratmıştır (Glauber & Laborde, 2023, s. 3).

2.4 Tahıl Koridoru Anlaşması ve Gıda Güvenliği Konusu

22 Temmuz 2022 tarihinde İstanbul'da düzenlenen bir törenle, BM ve Türkiye'nin aracılığıyla Karadeniz Tahıl Girişimi'ne karar verilmiştir. Bu anlaşma, Ukrayna limanlarının gıda sevkiyatına açılmasını ve küresel gıda pazarına erişimin sağlanmasını hedeflemiştir. Girişim kapsamında, Ukrayna'nın Odesa, Chornomorsk ve Yuzhny limanlarından başta tahıl olmak üzere gıda maddeleri ve gübreler güvenli bir deniz koridoru aracılığıyla dünya pazarlarına ulaştırılmıştır. İstanbul'da kurulan Ortak Koordinasyon Merkezi (JCC) tarafından 7/24 izleme yapılmış, gemiler İstanbul açıklarında denetlenmiş ve yüklerini alarak güvenli bir şekilde geçiş yapmaları sağlanmıştır (UN News, 2022).

Rusya ve Ukrayna, dünya piyasalarında önemli tarım ürünleri ve girdi ham maddeleri ihracatçıları olduklarından, 2022 yılında savaş, pek çok ülkeyi tarım ürünleri açısından ciddi şekilde etkilemiştir. Ukrayna, küresel ihracatta ayçiçeği, arpa, mısır ve buğdayda büyük paya sahip olup, her yıl yaklaşık 45 milyon ton tahıl tedarik etmektedir. Ancak 2022 Şubat ayında başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı ile Ukrayna limanlarından tahıl sevkiyatı mümkün olmamış ve ürünler silolarda kalmıştır.

Tahıl Koridoru Anlaşması, bu durumu çözmeye yönelik önemli bir adım olmuştur. Bu anlaşmanın etkileri arasında, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerdeki açlık ve yetersiz beslenme risklerini azaltma, gıda fiyatlarındaki artışları engelleme ve göç dalgalarının önlenmesi yer almaktadır. Ukraynalı çiftçilerin gelir elde etmesi ve üretimi sürdürebilmeleri sağlanmış, bu da tarım sektöründe devamlılığı temin etmiştir.

Bunun yanı sıra, Rusya'nın dünya genelindeki gübre ihracatındaki önemli payı da göz önünde bulundurulduğunda, Tahıl Koridoru Anlaşması'nın gübre tedarikini de kolaylaştırması büyük önem taşımaktadır. Çünkü kimyasal gübre temini, bitkisel ürünlerin verimi ve çiftçilerin gelirleri üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Küresel gübre pazarındaki bozulma, gıda üretimini ve tarımsal gelirleri olumsuz etkileyebilir. Bu sebeple hem tahıl hem de gübre sevkiyatının sürdürülebilirliği, dünya gıda güvenliği için kritik bir rol oynamaktadır (Dellal, 2023).

Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması, Ukrayna limanlarından tahıl sevkiyatını sağlamak amacıyla büyük bir öneme sahip olmuştur. 1 Ağustos 2022 tarihinde ilk geminin hareketinin ardından sadece iki hafta içinde, Ukrayna limanlarından çıkan gemi sayısı 25'e, taşınan tahıl miktarı ise 800 bin tona ulaşmıştır. Ancak, 29 Ekim 2022'de

Sivastopol'deki saldırılar nedeniyle Rusya, anlaşmayı geçici olarak durdurmuş ve bu da Ukrayna limanlarından gemi çıkışını engellemiştir. Bu durumun küresel gıda arzı üzerindeki etkilerini sınırlamak amacıyla Türkiye, diplomatik girişimlerini harekete geçirmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin ve Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski ile yaptığı telefon görüşmeleriyle durumu çözme yoluna gitmiştir.

Türkiye'nin yoğun diplomatik çabaları, 2 Kasım 2022'de sevkiyatın yeniden başlamasını sağlamıştır. Ardından, Karadeniz Tahıl Koridoru Anlaşması, 19 Kasım 2022 tarihinde de 120 gün süreyle uzatılmıştır. Süre dolmadan, mart ayı başında Türkiye, Ukrayna, Rusya ve BM temsilcilerinin İstanbul'da yaptığı görüşmeler sonucunda anlaşmanın süresi bir kez daha uzatılmıştır. 18 Mart 2023'te Cumhurbaşkanı Erdoğan, tahıl koridorunun açık kalmaya devam edeceğini ve anlaşmanın süresinin uzatılacağını açıklamıştır. Mayıs 2023'te, anlaşmanın süresi tekrar iki ay daha uzatılmıştır (Anadolu Ajansı, 2023). Yaşanan bu süreçle, dünya çapında gıda tedarikinin devamlılığını sağlamış ve olası bir gıda krizi ile mücadelede önemli bir adım olmuştur. Türkiye'nin diplomatik çabaları sayesinde, küresel gıda arzı üzerinde ciddi bir olumsuz etki yaratılmasının önüne geçilmiştir.

Siyasi tarih incelendiğinde, Batılı bazı çevrelerin Rusya'ya karşı stratejik kazanımları ön planda tuttuğu, dolayısıyla Ukrayna halkının yaşadığı insani kayıpları ikincil bir mesele olarak gördüğü ileri sürülmektedir (Brookings Institution, 2024; Doe, 2024). Bu yaklaşım, savaşın insani boyutundan ziyade, stratejik ve jeopolitik hedeflerin öncelikli olarak değerlendirildiği yorumlarına neden olmaktadır.

Bu bağlamda yapılan daha dengeli analizlerde ise Türkiye'nin, Batı ülkeleri ile Ukrayna ve Rusya arasında eş zamanlı temas kurabilen sınırlı sayıdaki güvenilir aktörden biri olduğuna dikkat çekilmektedir (Center for Strategic and International Studies [CSIS], 2025; Istituto Affari Internazionali [IAI], 2023). Türkiye, savaşın kontrol altına alınması, şiddetin azaltılması ve mümkün olan en kısa sürede sona erdirilmesi için kritik bir diplomatik rol üstlenmiştir.

Diğer yandan, Ukrayna, aldığı dış destek sayesinde Rusya'nın işgal girişimlerini engellemek ve müzakere masasında daha güçlü bir konuma ulaşmak amacıyla Rusya'nın Kursk bölgesine yönelik bir sızma operasyonu gerçekleştirmiştir (Institute for the Study of War, 2024; Osborne, 2024). Buna karşılık Rusya, Batı'nın Ukrayna'ya uzun menzilli

füzeler sağlamasını yeni bir “kırmızı çizgi” olarak tanımlayıp savaş tehdidinde bulunmuştur. Ancak bu “kırmızı çizgi” söylemleri, Batılı analistler tarafından sıklıkla blöf olarak görülmekte ve Rusya’nın bu tür söylemlerle Batı’nın jeopolitik hedeflerini engellemeye çalıştığı ifade edilmektedir. NATO’nun görevden ayrılan Genel Sekreteri Jens Stoltenberg de bu eleştirilere katılarak, Rusya’nın NATO’nun askeri kapasitesini bildiğini ve doğrudan çatışma riskini göze alamayacağını öne sürmüştür (Reuters, 2024). Rusya ise Stoltenberg’in bu değerlendirmesini dar görüşlü ve profesyonellikten uzak bulmakta, bu söylemin Rusya’yı köşeye sıkıştırmaya yönelik tehlikeli ve provokatif bir tutum olduğunu savunmaktadır.

Avrupa Birliği liderleri, Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik saldırısını yalnızca bölgesel bir kriz olarak değil, aynı zamanda küresel güvenlik mimarisine yönelik bir tehdit olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda, 10-11 Mart 2022 tarihlerinde gerçekleştirilen zirvede, AB’nin güvenlik ve savunma politikalarına dair köklü dönüşümleri içeren çeşitli kararlar alınmıştır. Zirvede öne çıkan kararlar arasında, AB’nin kendi güvenliğinden daha fazla sorumluluk alması, stratejik özerkliğini artırması ve NATO ile iş birliğini derinleştirilmesi bulunmaktadır. Ayrıca savunma harcamalarının kayda değer biçimde artırılması, ortak savunma yatırımları ve tedarik projelerine teşviklerin geliştirilmesi, stratejik teknolojilere ve kolaylaştırıcılara yatırım yapılması, siber ve hibrit tehditlere karşı direncin artırılması ile dezenformasyonla mücadelenin güçlendirilmesi gibi adımlar öngörülmüştür. AB, aynı zamanda askeri hareketlilik kapasitesini artırmayı ve Avrupa Barış Desteği (EPF) mekanizması aracılığıyla ortak ülkelere desteğini sürdürmeyi taahhüt etmiştir (Clapp, 2022, s. 4).

Avrupa Birliği’nin enerji arz güvenliği başta olmak üzere uyguladığı kapsamlı önlemler, yalnızca ekonomik ya da stratejik çıkarların korunmasına değil, aynı zamanda uluslararası barış ve istikrarın sağlanmasına yönelik diplomatik çabaların da hayati olduğunu ortaya koymuştur. Rusya-Ukrayna Savaşı bağlamında, çatışmaların bölgesel boyutları aşarak küresel bir güvenlik riski hâline gelmesi, çok taraflı müzakere süreçlerinin etkinliğini yeniden gündeme taşımıştır. Bu çerçevede, barışçıl çözüm yollarının geliştirilmesi ve insani krizlerin önlenmesi adına sürdürülebilir diyalog mekanizmalarının işletilmesi büyük önem arz etmektedir.

Bu bağlamda, Türkiye’nin oynadığı arabulucu rol, çatışmanın ilk günlerinden itibaren dikkat çekici bir örnek olarak öne çıkmıştır. Özellikle İstanbul’da gerçekleştirilen

müzakere turları, tahıl koridoru anlaşması ve esir takası süreçleri, Türkiye'nin çatışmanın derinleşmesini önlemeye yönelik diplomatik kapasitesini somutlaştıran girişimler arasında yer almaktadır. Ankara'nın bu çok yönlü dış politika yaklaşımı, yalnızca ikili ilişkileri değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel güvenlik mimarisi açısından da önemli bir denge unsuru olarak değerlendirilmiştir. Türkiye'nin diplomatik girişimlerinin, taraflar arasında güven inşası sürecine katkı sunduğu ve diyalog kanallarının açık kalmasını sağladığı görülmektedir.

1) Mart 2022'de Türkiye, Antalya'da Ukrayna ve Rusya dışişleri bakanlarının katılımıyla, savaş sürecinde bir ilk olarak üçlü bir toplantı düzenlemiştir. Bu toplantının ardından İstanbul'da taraflar arasında heyetler arası görüşmeler yapılmıştır. Olumlu bir ivme sağlandığı belirtilse de görüşmeler somut bir sonuç elde edememiştir. Ayrıca, Ukrayna'nın Batılı destekçilerinin müdahalelerinin müzakere sürecini olumsuz etkilediğine dair tekrar eden iddialar gündeme gelmiştir.

2) Temmuz 2022'de, Birleşmiş Milletler ile Türkiye'nin arabuluculuğunda Ukrayna ve Rusya arasında gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda, Temmuz 2023'e kadar devam eden Karadeniz Tahıl Girişimi (diğer adıyla "Tahıl Anlaşması") hayata geçirilmiştir. Bu anlaşma, Ukrayna tahılı ve gıda temelli ürünlerin güvenli bir şekilde sevk edilmesine olanak sağlamış ve hızla yükselen gıda fiyatlarının düşürülmesine katkıda bulunmuştur.

3) Eylül 2022'de, Suudi Arabistan ve Türkiye'nin arabuluculuğu sayesinde, Rusya'nın işgali başlamasından bu yana en kapsamlı esir takası Ukrayna ile Rusya arasında gerçekleştirilmiştir.

4) 2024 yılının temmuz ve ağustos aylarında Türkiye'de yürütülen karmaşık çok taraflı müzakereler neticesinde, Türkiye'nin kritik rolüyle Batılı ülkeler ile Rusya arasında kayda değer bir esir takası gerçekleştirilmiş ve bu gelişme iki taraf arasındaki gerilimin azalmasına önemli katkılar sunmuştur.

5) Ukrayna'daki savaş süreci devam ederken Türkiye, 1936 tarihli Montrö Sözleşmesi hükümlerine bağlı kalarak Türk Boğazları'ndan Karadeniz'e girip çıkan askeri gemilerin hareketlerini düzenlemeye devam etmektedir. Bu uygulama ile Türkiye, Karadeniz bölgesinde Batı ile Rusya arasında doğrudan bir çatışma yaşanmasını önleyici bir denge unsuru olarak önemli bir güvenlik rolü üstlenmektedir.

6) Haziran 2024'te, Türkiye'nin Rusya'nın davet edilmemesine ilişkin çekincelerine rağmen katıldığı İsviçre'deki Ukrayna Barış Zirvesi başarısızlıkla sonuçlanmıştır (Tulun, 2024).

30-31 Mayıs tarihlerinde düzenlenen Avrupa Konseyi toplantısında, Rusya'nın Avrupa Konseyi üyeliğinden ayrılmasının ardından uluslararası toplum tarafından kınandığı bir dönemde, Avrupa Birliği çeşitli stratejik kararlar almıştır. Bu kararlar, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan politikalarının çok yönlü sonuçlarını ele almayı ve Ukrayna'ya yönelik dayanışmayı pekiştirmeyi hedeflemiştir.

Bu kapsamda:

-Uluslararası adaletin tesisi ve savaş suçlarının araştırılmasına ilişkin süreçlere AB desteği taahhüt edilmiştir.

-Rusya'ya yönelik altıncı yaptırım paketi onaylanmış ve bu kapsamda, boru hattı üzerinden teslim edilen ham petrol için geçici bir istisna dışında, Rusya'dan AB üyesi ülkelere sevk edilen ham petrol ve petrol ürünleri yaptırım kapsamına alınmıştır.

-İnsani ve mali destek başlığı altında, 2022 yılı içinde 9 milyar Euro'ya kadar ulaşacak yeni bir makro-financeal yardım planlanmış, ayrıca Ukrayna'nın yeniden inşasında donmuş Rus varlıklarının kullanılmasına yönelik seçeneklerin araştırılması kararlaştırılmıştır.

-Avrupa Barış İmkânı (European Peace Facility) çerçevesinde Ukrayna'ya askeri yardımın artırılması kararı desteklenmiştir.

-Ukrayna'nın AB'ye ihracatına yönelik ithalat vergileri bir yıllığına askıya alınmıştır.

-Siyasi destek bağlamında, Avrupa Komisyonu'nun Ukrayna, Moldova ve Gürcistan'ın AB üyelik başvurularına ilişkin değerlendirme raporları hazırlaması yönündeki çalışmaları desteklenmiştir.

-Savaşın bölgesel etkileri ele alınmış, özellikle komşu ülkeler ve Batı Balkanlar üzerindeki yansımalarına dikkat çekilmiş, Moldova Cumhuriyeti'ne yönelik desteğin artırılması gerektiği vurgulanmıştır.

Bu kararlar, AB'nin hem Ukrayna ile dayanışmasını artırmak hem de Rusya'ya karşı kolektif baskı uygulamak yönündeki kararlılığını yansıtmaktadır.

Avrupa Birliğı ve Batılı lkeler, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısı sonrasında çok yönlü ve kapsamlı yaptırım paketleri uygulamaya koymuştur. Bu yaptırımlar hem doğrudan devlet aygıtını hem de onunla bağlantılı kişi ve kurumları hedef alacak şekilde yapılandırılmıştır. Yaptırımların başlıca başlıkları şu şekilde özetlenebilir:

Medya: Rusya'nın devlet kontrolündeki medya organlarına yönelik yasaklar uygulanmıştır. Bu kapsamda RT (Russia Today) ve Sputnik gibi propaganda faaliyetleriyle ne çıkan yayın kuruluşlarının AB'de faaliyet göstermesi ve içeriklerinin dağıtılması yasaklanmıştır.

Kişisel Yaptırımlar:

Devlet Başkanı Vladimir Putin başta olmak üzere:

Bazı Rus hükümet yeleri,

Duma (alt meclis) ve Federasyon Konseyi (st meclis) yeleri,

Rejime yakın oligarklar ve iş insanları,

Etkili medya figürleri,

Askeri ve istihbarat yetkilileri yaptırım listelerine alınarak seyahat yasakları ve mal varlığı dondurma kararları uygulanmıştır.

Finansal Yaptırımlar:

Rusya Merkez Bankası'nın (CBR) Batı'daki döviz rezervlerine ve varlıklarına erişimi engellenmiştir.

CBR, Rusya Maliye Bakanlığı ve çeşitli kamu iktisadi teşebbüsleriyle işlem yapılması yasaklanmıştır.

Yedi büyük Rus bankası uluslararası ödeme sistemi SWIFT'ten çıkarılmıştır.

Rus devlet tahvilleri için birincil ve ikincil piyasalara erişim engellenmiştir.

İhracat Yasakları:

Silahlar ve çift kullanımlı (askeri-sivil amaçlı) rnlerin ihracatı durdurulmuştur.

Petrol ve doğalgaz arama-çıkarma faaliyetlerine yönelik makine ve ekipmanlar,

Havacılık sanayisine yönelik yedek parça ve bileşenler,

Lüks tüketim malları,

Yarı iletkenler, telekomünikasyon ve BT güvenlik cihazları, sensörler, lazer ekipmanları, jet ve deniz motorları gibi ileri teknoloji ürünlerinin ihracatı yasaklanmıştır.

İthalat Kısıtlamaları ve Yasakları:

AB üyesi olmayan ülkelerde üretilen belirli metallerin, lüks malların ve enerji ürünlerinin ithalatı sınırlandırılmış veya tamamen yasaklanmıştır.

Bu yaptırımlar, Rusya'nın küresel ekonomiyle olan bağlarını zayıflatmayı ve savaş politikalarını sürdürülemez hale getirmeyi hedeflemektedir. Aynı zamanda AB ve müttefikleri tarafından Rusya'nın stratejik sektörlerine yönelik uzun vadeli bir baskı aracı olarak kullanılmaktadır (RT, Sputnik).

Son dönemde Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan tutumuna tepki olarak, Letonya, Litvanya, Estonya, Polonya, Çekya, Slovenya, Danimarka, Belçika ve Hollanda, Rus vatandaşlarına turist vizesi vermeyi durdurma kararı almıştır (Sputnik Türkiye, 2022). Bu karar, yalnızca hükümetler arası siyasi ve ekonomik yaptırımlarla sınırlı kalmayan, aynı zamanda sivil dolaşımı da kapsayan çok yönlü baskı stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Özellikle Baltık ülkeleri ve Orta Avrupa'daki bazı AB üyeleri, Rus halkının savaştan bağımsız bir şekilde Batı'daki özgürlüklerden faydalanmasının “ahlaki bir çelişki” oluşturduğunu savunarak bu adımı gerekçelendirmiştir. Bu uygulamalar, “savaşa karşı kolektif bir Batı duruşu” sergileme amacı taşırken, aynı zamanda Rus toplumuna doğrudan bir mesaj verme niteliği de taşımaktadır.

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesi, yalnızca jeopolitik dengeleri değil, aynı zamanda küresel ekonomik yapıyı da derinden etkilemiştir. Müdahalenin ardından enerji fiyatlarında hızlı bir artış, gıda tedarik zincirlerinde aksama ve küresel ölçekte ekonomik durgunluk riski ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, Moskova ile ekonomik ilişkileri bulunan pek çok ülke, Rusya ile ticari bağlarını azaltmak ya da bu ilişkileri yeniden değerlendirmek zorunda kalmıştır.

Örneğin, Japonya, enerji alanında Rusya'ya büyük ölçüde bağımlı olmasına rağmen, bu politikalara uyarak Rusya'ya karşı uygulanan uluslararası yaptırımlara katılmıştır. Japonya, Rusya'nın en büyük ikinci kömür ve beşinci büyük petrol ile sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) tedarikçisi olmasına rağmen, bu karar doğrultusunda enerji ithalatını azaltma yoluna gitmiştir (Evstratov, 2022).

Bu tür örnekler, enerji güvenliği ile uluslararası normlara bağlılık arasında hassas bir denge kurulmaya çalışıldığını göstermektedir.

Bölgesel güç dengelerindeki değişimlerin hızlanmasıyla birlikte, Moskova'nın dikkatini Doğu Avrupa'ya odaklaması ve kaynaklarını buraya yönlendirmesi, Çin'in Orta Asya'daki nüfuzunu artırma eğilimini güçlendirmiştir. Örneğin, 2021 yılında Özbekistan'ın Rusya'ya yaptığı ihracat 1,70 milyar dolar iken, Çin'e olan ihracatı 1,74 milyar dolara ulaşarak Çin, Özbekistan'ın en büyük ihracat pazarı konumuna gelmiştir. Avrupa'ya yönelik demiryolu taşımacılığının %90'dan fazlasının Rusya üzerinden yapılması göz önüne alındığında, savaşın getirdiği jeopolitik ve ekonomik koşullar Pekin'i Rusya'ya alternatif olarak Özbekistan ile ticaret rotalarını çeşitlendirmeye itmektedir (Tanchum, 2022). Bu durum, Orta Asya'da güç dengesinin yeniden şekillenmesine işaret etmekle birlikte, bölgedeki Çin etkisinin artacağını da göstermektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3 TÜRK DEVLETLERİ TEŞKİLATI VE RUSYA-UKRAYNA SAVAŞI

24 Şubat 2022 tarihinde patlak veren Rusya-Ukrayna Savaşı, sadece iki devlet arasında yaşanan konvansiyonel bir çatışma olarak kalmadığını ve uluslararası düzenin istikrarını derinden etkileyen, bölgesel aktörleri taraf belirlemeye zorlayan kapsamlı bir güvenlik krizine dönüştüğünü önceki bölümlerde görmüştük. Bu gelişme, NATO ve AB gibi geleneksel Batılı güvenlik yapılarının yanı sıra Avrasya coğrafyasındaki aktörlerin ve bölgesel kuruluşların da sınındığı bir sürecin yaşanmasını beraberinde getirmiştir. Bu minvalde, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ortaya çıkan çok taraflı iş birliği platformlarından biri olan Türk Devletleri Teşkilatı, savaş sürecinde dikkat çeken aktörlerden biri hâline gelmiş ve gelmeye de devam etmektedir.

TDT'ye üye olan Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın Rusya ile farklı seviyelerde/düzeylerde ekonomik, enerji ve güvenlik bağlamlarında ikili ilişkileri bulunmaktadır. Bu ülkelerin hem Moskova ile sürdürülen stratejik çıkar birliktelikleri hem de küresel güvenlik ve enerji arzı gibi global meseleler konusundaki hassas yaklaşımları, Ukrayna'daki savaşa ilişkin pozisyonlarını da şekillendirmiştir. Dolayısıyla, TDT üyesi ülkelerin Birleşmiş Milletler platformlarında benimsedikleri tutumlar, yalnızca ulusal dış politika önceliklerinin değil, aynı zamanda teşkilatın kolektif tavır geliştirme kapasitesinin sınındığı birer gösterge olduğu görülmektedir.

Bu bölüm içerisinde detaylarıyla da görüleceği üzere, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başından beri, TDT üyesi bazı devletlerin, çatışma karşısında daha temkinli ve tarafsız bir yaklaşım benimsediği ve Rusya'yı doğrudan eleştiren açıklamalardan kaçındığı görülmektedir. Bununla birlikte Türkiye, bu genel eğilimin dışına çıkarak hem Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü ve egemenliğini savunmuş hem de Rusya ile diyalogu en üst perdeden sürdürerek dengeleyici bir pozisyon almaya çalışmıştır. Türkiye'nin bu politikası, TDT içinde dış politika yönelimlerinde bir ayrışma meydana getirmiş ve örgütün kriz dönemlerinde ne ölçüde ortak tepki verebildiği sorusunu gündeme taşımıştır.

Bu bölümde, Türk Devletleri Teşkilatı'na üye devletlerin savaş süresince benimsedikleri diplomatik çizgi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki oylamalarda aldıkları pozisyonlar ve izledikleri dış politika stratejileri incelenecektir. Ayrıca, TDT'nin kurumsal olarak sessiz kalması ve üye ülkeler arasındaki tutumsal farklılıkların, örgütün

uluslararası krizler karşısında etkin bir kolektif aktöre dönüşme kapasitesi üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.

3.1 Türkiye'nin Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki Tutumu/Yaklaşımı

Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı askeri müdahale, Türkiye-Ukrayna ilişkilerini hem bölgesel güvenlik algısı hem de küresel diplomatik dengeler ekseninde yeniden şekillendirmiştir. Türkiye, bu süreçte hem Rusya hem de Ukrayna ile geliştirdiği ilişkileri koruma çabasında olmuş, dış politikasını denge arayışı üzerine inşa etmiştir. Özellikle Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna'nın doğusunda Rusya destekli ayrılıkçı hareketlerin güçlenmesi, Ankara'nın Kiev'e verdiği diplomatik desteğin temel gerekçelerinden biri hâline gelmiştir. Türkiye, bu gelişmeler karşısında Ukrayna'nın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne olan desteğini açıkça beyan etmiş, bölgesel istikrarın korunmasına yönelik söylemini de bu ekseninde sürdürmüştür (Aydın, 2015: s. 42).

İki ülke arasındaki diplomatik ilişkiler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Türkiye'nin Ukrayna'yı tanıyan ilk ülkelerden biri olmasıyla ivme kazanmış ve 1991'den itibaren çok boyutlu bir iş birliği sürecine evrilmiştir. Bu çerçevede 1992'de Kiev'de Türkiye Büyükelçiliği açılmış, 1993'te ise Ukrayna Ankara'daki diplomatik temsilciliğini faaliyete geçirmiştir (Ukrayna Ankara Büyükelçiliği, 2024)

Ukrayna'da gerilimin tırmandığı dönemde, 2021 yılının nisan ayında Kiev yönetimiyle temaslarda bulunmak üzere Ukrayna Devlet Başkanı Volodimir Zelenski Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştirmiştir. Bu ziyaret vesilesiyle yapılan görüşmelerde, iki ülke arasındaki stratejik ortaklık ve iş birliği çerçevesi yeniden teyit edilmiştir. Özellikle bölgedeki barış ve istikrarın korunması konuları ön plana çıkarılmıştır. Ayrıca Kırım Tatarlarının karşılaştığı insan hakları sorunları da liderler arasında ele alınmıştır. Türkiye, Batı devletlerinin Rusya'ya yönelik yaptırımlarına kıyasla daha itidalli bir tutum benimsemiş, taraflar arasında diyalog kurulmasını öncelleştirmiştir. Krizin başında Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada, Ukrayna'nın egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün ihlal edildiği belirtilmiştir. Bu eylemlerin kabul edilemez olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte, Batı'nın yaptırım politikaları gündeme geldiğinde, Türkiye bu uygulamalara mesafeli yaklaşmayı tercih etmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan da dış politika açısından bir taraf seçmekten ziyade, barışçıl çözüm yollarına katkı sunmak

istediklerini vurgulamıştır. 2022 yılının şubat ayından itibaren Türkiye, iki ülke arasında çatışmanın sona erdirilmesine yönelik arabuluculuk girişimlerinde bulunmuş ve çeşitli insani diplomasi adımları atmıştır. Bu kapsamda, Eylül 2022’de gerçekleşen bir girişimle, Türkiye’nin ara buluculuğunda 215 Ukraynalı savaş esiri serbest bırakılmıştır. Bu gelişme, Ukrayna tarafından Türkiye’nin kriz çözümündeki yapıcı rolünün bir göstergesi olarak değerlendirilmiştir (Anadolu Ajansı, 23.02.2023).

Türkiye’nin Rusya ile olan ekonomik ilişkileri, özellikle enerji alanında belirgin bir yoğunluk göstermektedir. 2021 yılı verileri, Türkiye’nin doğalgaz ihtiyacının yaklaşık üçte birinin Rusya’dan karşılandığını ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, Akkuyu Nükleer Santrali gibi büyük ölçekli projeler, iki ülke arasındaki iş birliğini enerji sektörünün ötesine taşıyarak stratejik düzeyde bir yakınlaşmaya işaret etmektedir. Ancak bu düzeydeki enerji bağımlılığı, Türkiye’nin Rusya ile ilişkilerinde dengeyi gözetmesini sağlarken, aynı zamanda savaşın yarattığı bölgesel ve uluslararası dinamikler çerçevesinde Ankara’nın stratejik karar alma süreçlerini karmaşıktırmaktadır (Çelik, 2024).

Türkiye’nin Rusya-Ukrayna Savaşı’na yönelik barışçıl çözüm çabaları, diplomatik platformlarda da somutlaşmıştır. Antalya Diplomasi Forumu’nda Mart 2022’de gerçekleşen üçlü görüşmede, Türkiye Dışışleri Bakanı’nın arabuluculuğunda Rusya ve Ukrayna dışışleri bakanları bir araya gelmiştir. Bu görüşmeyi, aynı yılın sonunda Dolmabahçe’de düzenlenen heyetler arası toplantı takip etmiştir. Ukrayna tarafı bu süreçte Türkiye’yi muhtemel bir garantör ülke olarak değerlendirmiştir. Bu gelişmeler, Ankara’nın diplomatik girişimlerinin her iki tarafça da ciddiyetle karşılandığını göstermektedir.

Ankara yönetiminin bu süreçte izlediği strateji, Moskova nezdinde zaman zaman eleştirilse de Rusya’nın içinde bulunduğu uluslararası izolasyon ve ekonomik darboğaz dikkate alındığında, Kremlin yönetimi Türkiye ile ilişkileri kesmekten kaçınmıştır. Özellikle 2022’de hayata geçirilen Tahıl Koridoru Anlaşması, Türkiye’nin barışçıl diplomasi anlayışının en önemli yansımalarından biri olmuştur. İstanbul merkezli Koordinasyon Merkezi’nin verilerine göre, bir yıl içerisinde 30 milyon tonu aşkın tahıl sevkiyatı gerçekleştirilmiştir. Bu gelişme, küresel gıda güvenliği bağlamında da Ankara’nın ara buluculuk kapasitesinin önemini gözler önüne sermiştir. Ancak Moskova,

kendi tarım ürünlerine yönelik yaptırımların kalkmaması gerekçesiyle 2023 yılı temmuz ayında bu anlaşmadan tek taraflı olarak çekildiğini açıklamıştır (BBC, 17.07.2023).

Türkiye, Rusya-Ukrayna Savaşı bağlamında sergilediği tutumla, kriz dönemlerinde çok yönlü dış politika uygulama kapasitesini bir kez daha ortaya koymuştur. Ankara'nın hem Moskova hem Kiev ile yürüttüğü ilişkilerde dengeyi gözeten diplomatik çizgisi, onu savaşın tarafları nezdinde güvenilir bir aktör hâline getirmiştir. Özellikle çatışmanın başından itibaren Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne verdiği destek ve buna paralel olarak sürdürdüğü diyalog arayışı, Türkiye'nin uluslararası sistemdeki barışçıl çözüm üretme iddiasını güçlendirmiştir. Ankara'nın kriz yönetimindeki bu çok boyutlu yaklaşımı, yalnızca politik söylemlerle sınırlı kalmamış, savunma sanayinden gıda güvenliğine, insanî yardımdan enerji diplomasisine kadar farklı alanlara da sirayet etmiştir. Bayraktar SİHA'larının Ukrayna'daki savaşta simgesel bir rol üstlenmesi ve Tahıl Koridoru gibi girişimlerle küresel etkilerin yumuşatılmasına katkı sunulması, bu çok katmanlı politikanın pratik yansımaları olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte Türkiye, geleneksel ittifak ilişkilerini gözetirken Rusya ile doğrudan çatışmaya girmekten kaçınarak, stratejik özerkliğini korumayı başarmıştır. Bu durum, ülkenin sadece Karadeniz güvenliği bağlamında değil, küresel krizlerin yönetiminde de arabulucu bir merkez olma potansiyelini ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'nin Rusya-Ukrayna Savaşı sürecindeki dış politika yaklaşımı, uluslararası normlara bağlılık, bölgesel istikrar arayışı ve çok boyutlu çıkar dengesi üzerine inşa edilmiş dinamik bir model olarak öne çıkmaktadır. Türk Devletleri Teşkilatı üyesi olan Türkiye'nin Rusya-Ukrayna savaşına yaklaşımı, diğer üye ülkelerden belirgin şekilde farklılık göstermektedir. Türkiye, iki tarafla da yakın ilişkiler sürdürmekte ve bu dengeyi koruyarak aktif bir diplomasi yürütmektedir. Savaşın hemen başında, 28 Şubat 2022'de Montrö Boğazlar Sözleşmesi'nin hükümlerini titizlikle uygulayarak Karadeniz'i savaş gemilerine kapatması, Ankara'nın uluslararası hukuka bağlılığını göstermektedir. Türkiye, uluslararası yaptırım kararlarına rağmen hem Rusya hem de Ukrayna ile ilişkilerini sürdüren nadir ülkelerden biri olmuştur. 10 Mart 2022'de Antalya'da Türkiye-Rusya-Ukrayna Üçlü Dışışleri Bakanları Toplantısı düzenlenmiş, Dışışleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu her iki ülkeye de resmi ziyaretler gerçekleştirmiştir. Ayrıca, 29 Mart'ta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın katılımıyla İstanbul'da taraflar yeniden bir araya gelmiştir. Türkiye'nin süreçteki en önemli başarısı, Ukrayna ve Rusya arasında

tahıl ürünlerinin Karadeniz üzerinden dünya pazarlarına güvenli şekilde taşınmasını sağlayan “Tahıl ve Yiyecek Maddelerinin Ukrayna Limanlarından Emniyetli Sevki Girişimi Belgesi” anlaşmasına varılmasını sağlaması olmuştur (Özsoy, 2022, s.566). Bu girişim, savaşın yol açtığı küresel gıda krizinin hafifletilmesine ciddi anlamda katkı sunmuştur.

Türkiye, savunma sanayinde özellikle insansız hava araçları (İHA) alanında kaydettiği ilerlemeler sayesinde, Rusya-Ukrayna Savaşı sırasında uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Bu gelişme, Türk savunma sanayinin teknolojik kapasitesini öne çıkarırken, Türkiye’nin yalnızca bölgesel değil, küresel ölçekte de stratejik bir aktör olarak konumlanmasına katkı sağlamıştır (Çelik, 2024).

Türkiye’nin Rusya-Ukrayna Savaşı’na yönelik tutumu, büyük ölçüde NATO’nun askeri kapasitesinden kaynaklanan destekle şekillenmiştir. Bu çerçevede Ankara, Ukrayna’ya çeşitli askeri yardımlar sağlamıştır. Özellikle Türk yapımı Bayraktar TB2 insansız hava araçları, Ukrayna’nın Rusya’ya karşı yürüttüğü savunma faaliyetlerinde stratejik bir unsur olarak öne çıkmıştır (Çelik, 2024). Türkiye’nin savunma sanayinde elde ettiği başarılar, bu alandaki teknolojik gelişmişliğini ve küresel pazardaki rekabet gücünü ortaya koymuştur. Bu durum, ekonomik kalkınmaya da olumlu yansımıştır. Savunma sanayinin büyümesiyle birlikte Türkiye, yeni pazarlara açılmış ve uluslararası iş birliği imkanlarını artırmıştır. Ayrıca Türkiye’nin savaş sürecinde yürüttüğü arabuluculuk faaliyetleri ve barışa yönelik girişimleri, ülkenin küresel diplomasideki görünürliğini artırarak uluslararası arenada prestij kazanmasına olanak tanımıştır.

Türkiye, Karadeniz’de Rusya’nın askeri etkisini sınırlandırmaya yönelik adımlar atmış olsa da bu girişimler Moskova ile ilişkilerde ciddi bir gerilim yaratmamıştır. Tam aksine, Türkiye savaş sürecinde arabuluculuk rolünü üstlenerek taraflar arasında iletişim kanallarının açık kalmasını sağlamaya çalışmıştır. Bu yaklaşım, Ankara’nın Batı ile olan ilişkilerinde dengeyi gözetirken aynı zamanda Rusya ile yürüttüğü ekonomik iş birliğini riske atmayan bir dış politika stratejisi olarak değerlendirilmiştir. Bununla birlikte Türkiye’nin Ukrayna’ya yönelik desteği, yalnızca Batı-Rusya dengesini gözetten bir çerçeveye sınırlı kalmamıştır. Ankara, Batı’nın Rusya’ya uyguladığı yaptırımlara dâhil olmamayı tercih ederek hem Batılı ülkelerle ilişkilerini sürdürmüş hem de Rusya ile ekonomik ilişkilerini derinleştirmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye’nin dış politikasında uzun

süredir benimsediği çok yönlü diplomasi anlayışı ve pragmatik stratejilerle örtüşmektedir (Çelik, 2024).

2022 yılı şubat ayında Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in yönlendirmesiyle Ukrayna'ya yönelik başlatılan askeri hareket, ilk yılında beklentilerin aksine Moskova'nın öngördüğü sonuçları ortaya koymamıştır. Söz konusu süreçte, Ukrayna'nın Batılı devletlerden aldığı yoğun destek sayesinde sahada güçlü bir direniş sergilediği ve Rusya'nın stratejik hedeflerine ulaşmakta zorlandığı görülmektedir (Kaşlılar, 2023).

Rusya, ekonomik alanda bölgedeki etkisini çeşitli yöntemlerle sürdürmüştür. Orta Asya ve Kafkasya ülkeleri, enerji kaynaklarının büyük bir kısmının Rusya üzerinden ihracatını yaparak Moskova'ya ekonomik bağımlılık yaratmışlardır. Özellikle Kazakistan, Azerbaycan ve Türkmenistan gibi ülkelerin doğal gaz ve petrol kaynakları, Rusya'nın "gaz diplomasisi" stratejisinin önemli bir dayanağını oluşturmuştur. Rusya, bu enerji kaynaklarını kontrol ederek, bölgedeki ülkeler üzerindeki ekonomik baskısını artırmayı başarmıştır (Karataş, 2014, s. 43).

Rusya ile Türkiye arasında yürütülen Akkuyu Nükleer Güç Santrali projesi, 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'na rağmen herhangi bir kesintiye uğramamıştır. Bu durum, iki ülke arasındaki karşılıklı güvene dayalı diplomatik ilişkilerin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Enerji alanındaki bu iş birliğine ek olarak, Türkiye'nin enerji merkezi olma yönündeki stratejik hedefleri ve Rusya ile bu doğrultuda yürüttüğü girişimler, savaş döneminde dahi kesintisiz sürdürülmüştür. Özellikle Türkiye'nin coğrafi konumu, Avrupa'ya enerji aktarımında kilit rol oynamasını mümkün kılmaktadır. Ancak Avrupa Birliği, Rus enerji kaynaklarına olan bağımlılığı azaltma çabası içindedir. Buna karşın, enerji arz güvenliği ve sürdürülebilirlik açısından kısa vadede Rusya'ya olan bağımlılığın tamamen ortadan kaldırılması oldukça güç görünmektedir. Bu çerçevede, Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Türkiye'de kurulması öngörülen doğal gaz merkeziyle ilgili olarak yaptığı açıklamalar dikkat çekmektedir. Putin, Türkiye'nin potansiyel alıcı ülkeler için bir gaz ticaret platformu olabileceğini belirtmiştir. Bu merkezin, siyasi baskılardan arındırılmış bir şekilde, arz ve fiyatlandırmanın piyasa koşullarına göre belirlendiği bir yapı olarak işlerlik kazanabileceğini vurgulamıştır (Kaşlılar, 2023).

Türkiye'nin gelecek dönem dış politika ve ekonomik stratejilerinde enerji bağımsızlığını artırma hedefi ön planda yer almaktadır. Rusya'ya olan enerji bağımlılığı, uzun vadede ciddi stratejik riskler barındırdığı için, Ankara enerji tedarikini çeşitlendirme yönünde girişimlerde bulunmaktadır. Bu kapsamda Azerbaycan, Cezayir ve Nijerya gibi ülkelerle enerji alanında yapılan anlaşmalar, Türkiye'nin enerji güvenliğini artırma çabalarına katkı sağlamıştır. Aynı zamanda, Türkiye'nin savunma sanayinde elde ettiği ilerlemeler sadece iç güvenliği güçlendirmekle kalmamış, bu sektördeki ihracat kapasitesinin artmasıyla birlikte uluslararası pazarda da etkin bir aktör konumuna gelmesini sağlamıştır. Tüm bu gelişmeler, Türkiye'nin dış politikasında daha bağımsız ve çok yönlü bir çizgi izleme potansiyelini desteklemektedir (Çelik, 2024).

2019 yılında Türkiye tarafından Ukrayna'ya teslim edilen 12 adet TB2 Bayraktar SİHA'nın ardından, 2021-2022 döneminde bu sayının 24 adet daha artırılması yönünde anlaşmaya varıldığı bilinmektedir. Bu askeri iş birliği, yalnızca SİHA tedarikiyle sınırlı kalmamıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 3 Şubat 2022 tarihli Ukrayna ziyareti sırasında, söz konusu insansız hava araçlarının Ukrayna'da üretilbilmesine imkan tanıyacak bir fabrikanın kurulması yönünde mutabakata varılmıştır. Öte yandan, Bayraktar SİHA'ların etkinliğinin artırılması amacıyla, bu araçlarla uyumlu olarak geliştirilen Roketsan üretimi MAM-L ve MAM-C tipi akıllı mühimmatların da Ukrayna'ya tedarik edildiği kaydedilmektedir. Bu durum, Türkiye ile Ukrayna arasındaki savunma sanayi iş birliğinin kapsamlı ve stratejik bir boyut kazandığını göstermektedir (Kaşlılar, 2023).

Türkiye'nin, taraflarla kurduğu denge politikası sadece diplomatik alanla sınırlı kalmamış ve askeri, ekonomik boyutları da içermiştir. Özellikle Türk savunma sanayinin önemli ürünlerinden biri olan Bayraktar TB2 insansız hava araçlarının Ukrayna'ya temini bu çerçevede değerlendirilmelidir. Söz konusu araçların Ukrayna ordusunun envanterine girmesi, sahadaki dengeye etki etmiştir. Bazı hava operasyonlarında başarı elde edilmesine katkı sağlamıştır. Hatta bu katkılar kamuoyunda sembolik düzeyde karşılık bulmuş ve Ukrayna'da bu araçlara ilişkin halk arasında övgüyle söz edilen eserler ortaya çıkmıştır.

Türkiye'nin Ukrayna'ya yönelik savunma sanayi destekleri yalnızca insansız hava araçları ve mühimmatla sınırlı kalmamaktadır. Bu kapsamda, ASELSAN tarafından

üretilen yazılım tabanlı telsizlerin de Ukrayna ordusuna tedarik edildiği bildirilmektedir. Ayrıca, Ukrayna menşeli Skiff tanksavar füzesi sistemi için gerekli olan termal kameralı nişangahlar da yine ASELSAN tarafından sağlanmıştır. Bu teknik iş birliği, iki ülke arasında savunma sanayi alanında daha derin entegrasyonların önünü açmış ve 2019 yılında Türkiye-Ukrayna ortak üretimi olan “Serdar” adlı tanksavar füze fırlatma sisteminin geliştirilmesiyle somut bir sonuca ulaşmıştır. Bu gelişmeler, Türkiye’nin savunma teknolojileri alanındaki bilgi birikimini ve üretim kapasitesini bölgesel iş birliklerine taşıma stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Kaşlılar, 2023).

Türk dünyasının hassas bölgeleri arasında yer alan Kırım, Rusya-Ukrayna Savaşı’nın temel jeopolitik gerilim alanlarından biri olarak öne çıkmaktadır. 2014 yılında Rusya’nın Ukrayna’nın egemenliğine yönelik müdahaleleri sonucunda bölgede ciddi bir siyasal kriz patlak vermiştir. Bu süreçte, 16 Mart tarihinde gerçekleştirilen ve uluslararası hukuk açısından meşruiyeti tartışmalı olan referandumun ardından, Kırım Özerk Cumhuriyeti ile Sivastopol şehri Rusya’ya ilhak edilmiştir. Kırım Tatar Millî Meclisi’nin çağrısı doğrultusunda, bölgedeki Tatar Türklerinin büyük kısmı bu referanduma katılmamış ve süreci meşru görmemiştir. 18 Mart 2014 tarihinde resmiyet kazanan ilhakın ardından, Kırım Tatar toplumunun siyasi temsilcilerine ve kanaat önderlerine yönelik çeşitli kısıtlamalar getirilmiş, pek çoğunun yarımada girişini engellenmiştir. Ayrıca, işgale yönelik tepkilerini dile getiren bireyler gözaltı, tutuklama, zorla kaybetme gibi insan hakları ihlallerine maruz kalmıştır. Medya özgürlüğü açısından da ciddi sınırlamalar yaşanmıştır. ATR gibi Kırım Tatarlarına ait yayın organlarının faaliyetleri durdurulmuş ve bu kurumların dijital platformlara erişimleri engellenmiştir. Bütün bu gelişmeler, Rusya’nın 2014 sonrasında uyguladığı politikaların, tarihsel olarak Kırım Tatarlarına yönelik yürütülen baskı ve kontrol stratejilerinin günümüzdeki bir yansıması olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye Cumhuriyeti, dünya genelinde en geniş Kırım Tatar diasporasına ev sahipliği yapması nedeniyle, Kırım meselesine dair önemli bir sorumluluk üstlenmektedir. Bu bağlamda ülkede faaliyet gösteren Kırım Tatar sivil toplum kuruluşları, savaş nedeniyle göç etmek zorunda kalan Kırım Tatarlarına yönelik yardım çalışmalarının yanı sıra, Kırım davasının hem Türk kamuoyunda hem de uluslararası platformlarda gündemde kalmasını sağlamak amacıyla çeşitli faaliyetler gerçekleştirmektedir. Bu çabaların somut bir yansıması, Türkiye’nin diplomatik girişimleriyle 29 Haziran 2024 tarihinde Rusya ile Ukrayna arasında gerçekleştirilen esir takası sonucunda serbest bırakılan Kırım Tatar Millî Meclisi Başkan Yardımcısı Nariman

Celal'in, Aralık 2024'te Ukrayna Cumhurbaşkanı Volodimir Zelenskiy tarafından Ukrayna'nın Ankara Büyükelçisi olarak atanmasıdır. Söz konusu atama, Türkiye ile Ukrayna arasındaki ilişkilerin derinleşmesine katkı sunacak yeni bir dönemin habercisi olarak değerlendirilmektedir (Tekne, 2025, s. 10-11).

Kaşlılar'a (2024) göre, Türkiye dış politikasında izlediği denge stratejisiyle, Rusya'yı karşısına alacak adımlardan özenle kaçınarak hem bölgesel barış çabalarında etkin bir aktör olmayı başarmış hem de taraflarla kurduğu güvene dayalı ilişkileri derinleştirmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin yalnızca arabuluculuk kapasitesini artırmakla kalmamış, aynı zamanda NATO üyesi olarak Rusya ile diyalogu sürdürebilen nadir ülkelerden biri konumuna gelmesine katkı sunmuştur. Söz konusu denge politikası, Türkiye'nin müzakere süreçlerinde meşru ve etkili bir aktör olarak yer almasını mümkün kılan temel unsurlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Türkiye, savaşın tarafları arasında arabuluculuk rolünü üstlenerek barış çabalarına somut katkılarda bulunmuştur. Bu kapsamda, her iki ülkenin dışişleri bakanlarını İstanbul'da ağırlayarak önemli bir diplomatik girişime öncülük etmiştir. Ukrayna'nın Türkiye'yi potansiyel garantör ülke olarak görmesi ise, Ankara'nın uluslararası güvenilirliğini pekiştirmiştir. Öte yandan, ABD'nin Ankara Büyükelçisi Jeff Flake'in yakın zamanda yaptığı açıklamalar, Türkiye'nin yalnızca bölgesel değil, aynı zamanda küresel ölçekte güvenilen bir müttefik olarak değerlendirildiğini ortaya koymaktadır. Flake, Türkiye'nin ABD'nin ilişkilerde zorluk yaşadığı aktörlerle diyalog kurma konusundaki kapasitesine atıfla, bu özelliğinin NATO içindeki stratejik konumunu da güçlendirdiğine dikkat çekmiştir (Kaşlılar, 2024).

Türkiye savaşın başlangıcından bu yana enerji güvenliği bağlamında kapsamlı bir diplomatik ve istihbarat temelli çaba yürütmektedir. Bu süreçte, olası sabotaj girişimlerine karşı ciddi tedbirler alınmakta ve çatışmanın iki tarafıyla da kesintisiz iletişim sürdürülmektedir. Ayrıca, Türkiye esir takası süreçlerinde de aktif bir arabulucu rolü üstlenmiştir. Taraflar arasında gerçekleştirilen birçok takas, Türkiye'nin aracılığıyla hayata geçirilmiştir. Özellikle Ukrayna ordusunun kritik isimlerinden olan Azov Taburu komutanlarının Ukrayna'ya teslimi, bu çerçevede dikkat çekici bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Her ne kadar bu durum Rusya tarafından çeşitli tepkilerle karşılanmış olsa da Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerde son yıllarda artan güvenin etkisiyle bu tepkilerin sınırlı düzeyde kaldığı gözlemlenmektedir (Kaşlılar, 2024).

Türkiye ile Ukrayna arasındaki ilişkiler savaş süreciyle sınırlı kalmayıp, savaş sonrası yeniden inşa sürecini de kapsayacak şekilde derinleşmektedir. Türkiye, Ukrayna'nın savaş nedeniyle büyük ölçüde zarar gören altyapısının onarımı için önemli destek taahhütlerinde bulunmuş ve bu yönde çeşitli iş birliği anlaşmalarına imza atmıştır. Ayrıca, Türkiye savaşın başlangıcından itibaren Ukrayna'ya BAYRAKTAR TB2 insansız hava araçları ile savunma desteği sağlamıştır. Bu süreçte BAYKAR şirketi, Ukrayna ile geliştirdiği savunma iş birliğini istikrarlı biçimde sürdürmüştür. Bu çerçevede Kiev yakınlarında kurulması planlanan üretim tesisinin inşasının önümüzdeki bir yıl içinde tamamlanması öngörülmektedir. Yaklaşık 500 kişilik istihdam yaratması beklenen bu fabrikahem TB2 hem de TB3 tipi İHA'ların üretimini gerçekleştirecek şekilde yapılandırılacaktır. Bu gelişme, yalnızca Ukrayna'nın askeri kapasitesine katkı sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda yerel ekonomik yapıya da pozitif etkiler sunacaktır. Öte yandan, Ukrayna yönetimi Türkiye ile yapılan savunma sanayi iş birlikleri kapsamında, Türk savunma ve uzay şirketlerine 2035 yılına kadar geçerli olacak vergi ve gümrük teşvikleri sağlamayı taahhüt etmiştir (Kaşlılar, 2024).

Türkiye-Ukrayna ilişkilerinde savunma sanayi boyutu giderek daha stratejik bir hâl almaktadır. Bu bağlamda, 21 Şubat 2024 tarihinde ilk uçuşunu gerçekleştiren Türkiye'nin yerli ve milli muharip uçağı KAAN, yalnızca Türkiye için değil, aynı zamanda Ukrayna açısından da dikkatle takip edilen bir gelişme olmuştur. Ukrayna'nın KAAN projesine yönelik ilgisi, bu platformun ilk uluslararası alıcısı olma niyetini açıkça ortaya koymasıyla somutlaşmaktadır. Ayrıca, KAAN'ın motor teknolojileri alanındaki bazı bileşenlerinin Ukrayna menşeli firmalar tarafından sağlanıyor olması, iki ülke arasındaki savunma iş birliğinin teknik düzeyde de derinleştiğini göstermektedir. Uçak motor parçaları ve ilgili ekipman üretiminde uzmanlaşmış Ukrayna şirketlerinin bu süreçte yer alması, Türkiye ile Ukrayna arasındaki ticari ilişkilerin savunma alanı üzerinden ivme kazandığını açıkça ortaya koymaktadır.

Rusya'nın giderek daha agresif bir dış politika benimsemesi, Avrupa ülkelerini alternatif enerji kaynaklarına yönelmeye teşvik etmektedir. Bu bağlamda, Azerbaycan ve İran doğalgazının Türkiye üzerinden Avrupa'ya taşındığı enerji hatlarının stratejik önemi artacaktır. Özellikle Güney Gaz Koridoru'nun bir parçası olarak inşa edilen ve bu işlevi halihazırda sürdüren TANAP gibi projelerhem Türkiye'nin jeopolitik konumunu daha da güçlendirebilir hem de ülkeye önemli ekonomik kazançlar sağlayabilir. Mevcut çatışma

ortamının Türkiye üzerindeki en belirgin etkisinin ekonomik alanda hissedilmesi beklenmektedir. Rusya'nın agresif dış politikasının bir sonucu olarak, Avrupa ülkelerinin enerji arz güvenliğini sağlamak amacıyla alternatif kaynaklara yönelmesini beklemek de muhtemel bir gelişme olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gelişme, Türkiye'nin jeo-ekonomik konumuna olumlu yansiyabilir. Özellikle Güney Gaz Koridoru kapsamında hayata geçirilen ve şu anda aktif olan TANAP gibi projeler, Türkiye'nin hem jeopolitik rolünü pekiştirebilir hem de ülkenin ekonomik gelirlerini artırma potansiyeline sahiptir. Bu çatışma ortamı, Türkiye'nin dış ticaret dengesi üzerinde olumsuz etkiler yaratma potansiyeli taşımaktadır. Son dönemde küresel enflasyonist baskıların gelişmekte olan ekonomilere etkisiyle Türk lirasında ciddi bir değer kaybı yaşanmıştır. Ayrıca, Rusya ve Ukrayna vatandaşları Türkiye turizmi açısından önemli bir gelir kaynağı oluşturmaktadır. Bu ülkelerle yaşanan gerilim, turizm sektöründe döviz kaybına neden olabilir. Aynı zamanda, jeopolitik gerginliğin petrol ve doğalgaz fiyatlarına yansımaları, büyük ölçüde enerji ithalatına bağımlı olan Türkiye'nin enerji harcamalarını artırmakta ve bu durum dış ticaret dengesi üzerinde ilave baskı yaratmaktadır. Çatışmanın Türkiye açısından bir diğer önemli boyutu, NATO üyeliği çerçevesinde sahip olduğu jeopolitik önemin yeniden gündeme gelmesidir. Rusya'nın giderek daha saldırgan bir aktör hâline gelmesi, son yıllarda Türkiye ile ABD ve Avrupa ülkeleri arasında yaşanan gerilimlerin ardından, Türkiye'nin ittifak içindeki stratejik rolünün tekrar hatırlanmasına neden olmuştur. Bu durum, Türkiye'nin NATO içindeki konumunun güçlenmesine ve hem bölgesel hem de küresel düzeyde yürüttüğü dış politikanın daha fazla destek bulmasına katkı sağlayabilir (Koçak, 2022).

Türkiye'nin çatışma sürecindeki tutumu, yalnızca bölgesel dengeyi koruma açısından değil, aynı zamanda savaşın seyrine doğrudan etki edebilecek bir nitelik taşımaktadır. Türkiye'nin özellikle Montrö Boğazlar Sözleşmesi çerçevesinde uyguladığı geçiş kısıtlamaları, Akdeniz'de konuşlu Rus savaş gemilerinin Karadeniz'e geçişini sınırlamıştır. Ayrıca, tonaj sınırları nedeniyle Karadeniz'e kıyısı olmayan ülkelerin savaş gemilerinin geçişine de engel olunmuştur. Bu kapsamda Türkiye, kıyıdaş olmayan devletlere yönelik benzer sınırlamaları duyurarak tarafsızlık ilkesine uygun hareket ettiğini göstermiştir (Dinçer, 2023, s. 51).

Türkiye ile Rusya arasında son yıllarda geliştirilen stratejik iş birlikleri, özellikle S-400 hava savunma sistemlerinin alımı ve Akkuyu Nükleer Güç Santrali'nin inşasıyla birlikte

daha da derinleşmiştir. Ayrıca, Türk Akımı doğalgaz boru hattı projesi, iki ülke arasında enerji alanındaki karşılıklı bağımlılığı artıran bir diğer önemli unsur olmuştur. Bu projelere hem Ankara hem de Moskova tarafından ciddi yatırımlar yapılmıştır. Öte yandan, Türkiye ile Ukrayna arasında savunma sanayi alanında geliştirilen iş birliği, özellikle insansız hava aracı teknolojilerinde Türkiye'nin ön plana çıkmasında önemli bir rol oynamıştır. Ayrıca Ukrayna, Türkiye'nin buğday ithalatında önemli bir tedarikçi konumundadır. Dolayısıyla, Rusya-Ukrayna çatışmasının bölgesel bir krize evrilmesi, orta ve uzun vadede bu sektörlerdeki iş birliklerini ve ekonomik ilişkileri olumsuz yönde etkileyebilir (NBP, 2023).

Tüm bu gelişmelerin ötesinde, Türkiye'nin yakın çevresinde meydana gelen çatışma ortamı, ülke açısından önemli güvenlik tehditlerini de beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, olası bir mülteci akını, sınır güvenliğini tehdit eden terör saldırıları ve gıda tedarik zincirindeki kırılmalar gibi unsurlar, Türkiye'nin karşı karşıya kalabileceği riskler arasında yer almaktadır. Bu durum, yalnızca dış politika ve ekonomi alanında değil, aynı zamanda iç güvenlik ve toplumsal istikrar açısından da Türkiye'yi etkileyebilecek çok boyutlu bir tehdit alanı oluşturmaktadır. Hem Rusya hem de Ukrayna, Türkiye açısından ticari ve stratejik bakımdan büyük öneme sahiptir. Bu iki ülkeyle de güçlü ilişkiler sürdüren Türkiye, bölgesel barışı önceleyen yaklaşımıyla, çatışmanın daha fazla derinleşmesini önlemeye yönelik diplomatik girişimlerde bulunmaktadır. Türkiye, bu çerçevede hem NATO bünyesinde hem de ilgili taraflarla doğrudan yürüttüğü temaslar aracılığıyla, krizin kontrol altına alınmasına katkı sunmaya çalışan kilit bir aktör konumundadır (Koçak, 2022).

3.1.1 Türkiye'nin BM Oylamasındaki Tutumu

Türkiye'nin, Rusya'nın Ukrayna'ya karşı yürüttüğü askeri operasyonlara ilişkin olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda alınan kararlarda sergilediği tutum, uluslararası hukukun temel ilkelerine olan bağlılığını açık biçimde ortaya koymuştur. Nitekim 2 Mart 2022 tarihinde kabul edilen ve Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırgan eylemlerini güçlü bir dille kınayan ES-11/1 sayılı karar, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 141 ülkenin desteğiyle kabul edilmiştir. Söz konusu kararın, BM Güvenlik Konseyi'nde Rusya'nın veto hakkını kullanarak müdahaleyi engellemesinin hemen ardından gündeme gelmesi,

uluslararası toplumun tepkisinin geniş bir meşruiyet temelinde şekillendiğini göstermektedir. Kararda, Ukrayna'nın toprak bütünlüğü ve egemenliğine yönelik taahhütler yinelenmiş ve sivillere insani yardım ulaştırılmasının önemi vurgulanmıştır. Türkiye'nin bu kararı desteklemesi, yalnızca bölgesel bir denge politikası izlemekten ziyade, uluslararası barış ve güvenliğin tesisi yönünde sorumluluk üstlendiğini göstermektedir (BM, ES-11/1, 2 Mart 2022).

7 Nisan 2022 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gerçekleştirilen oylamada, Rusya'nın Ukrayna'da gerçekleştirdiği ciddi insan hakları ihlalleri nedeniyle BM İnsan Hakları Konseyi üyeliğinin askıya alınması gündeme gelmiştir. Türkiye, bu oylamada “evet” oyu kullanarak Rusya'nın Konsey'den çıkarılmasını destekleyen ülkeler arasında yer almıştır. Bu tutum, Türkiye'nin yalnızca siyasi değil, aynı zamanda normatif düzlemde de uluslararası hukuk ve insan hakları standartlarına olan bağlılığını teyit etmektedir. Dolayısıyla Türkiye'nin karara verdiği destek, Rusya'nın eylemlerinin uluslararası toplum nezdinde meşruiyetini yitirdiği bir dönemde, uluslararası normlara duyarlı bir dış politika izlediğinin göstergesi olarak değerlendirilebilir (United Nations, 2022; Reuters, 2022).

12 Ekim 2022'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ES-11/4 sayılı karar, Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya ait Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya bölgelerini ilhak etme girişimini açıkça kınamıştır. Bu karar, uluslararası hukukun ve özellikle Birleşmiş Milletler Şartı'nın temel ilkelerinin ihlal edildiğine vurgu yapmıştır. Devletlerin egemen eşitliği, toprak bütünlüğü ve siyasi bağımsızlıklarına duyulan saygının önemine dikkat çekmiştir. Türkiye, bu oylamada olumlu oy kullanarak, Rusya'nın bu tek taraflı ilhak girişimlerini tanımadığını ve Ukrayna'nın uluslararası tanınırlığa sahip toprak bütünlüğünü desteklemeye devam ettiğini ortaya koymuştur (UN Digital Library, 2025). Bu tutum, Türkiye'nin savaşın ilk günlerinden itibaren benimsediği uluslararası hukuk temelli yaklaşımı sürdürdüğünü göstermektedir.

23 Şubat 2023'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda oylanan ve “Ukrayna için Barış” başlığını taşıyan ES-11/6 sayılı karar, uluslararası toplumun Ukrayna'daki savaşa ilişkin barışçıl çözüm arayışlarının bir parçası olarak gündeme gelmiştir. Karar metninde, Rusya Federasyonu'ndan Ukrayna topraklarından koşulsuz ve derhal çekilmesi talep edilmiştir. Devletlerin egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğü ilkesine yeniden vurgu

yapılmıştır. Türkiye, bu karara destek vererek, uluslararası hukuk çerçevesinde barışçıl çözüm yollarının benimsenmesini ve Ukrayna'nın toprak bütünlüğünün korunmasını savunduğunu bir kez daha göstermiştir (United Nations, 2023; UN Digital Library, 2023). Bu tutum, Türkiye'nin çatışmanın başından beri sergilediği dengeli ancak hukuk temelli yaklaşımıyla da örtüşmektedir.

24 Şubat 2025 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ES-11/8 sayılı ve "Barışa Giden Yol" başlıklı karar, Ukrayna'daki savaşın sona erdirilmesi ve kalıcı barışın sağlanmasına yönelik uluslararası çabaların bir yansıması niteliğindedir. Kararda, Ukrayna'nın uluslararası alanda tanınan sınırları içindeki egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne olan bağlılık yeniden teyit edilmiş ve taraflara, Birleşmiş Milletler Şartı ilkeleri doğrultusunda adil, kapsamlı ve kalıcı bir barışın tesisine yönelik çağrı yapılmıştır. Türkiye, bu kararda "evet" oyu kullanarak, uluslararası hukuk temelinde barışçıl çözüm girişimlerine desteğini sürdürdüğünü ve Ukrayna'nın egemenliğine olan bağlılığını bir kez daha ortaya koymuştur (Barabanov, 2025).

3.2 Azerbaycan'ın Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki Tutumu/Yaklaşımı

Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasından önceki dönemde, Moskova'nın stratejik yönelimlerinin ilk işaretlerinden biri, Rusya ile Azerbaycan arasındaki ilişkilerde gözlemlenmiştir. Bu gelişme, Rusya'nın bölgesel hamlelerinin öncüllerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Değer, 2022).

22 Şubat 2022 tarihinde Moskova'da Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin arasında gerçekleştirilen görüşmede, iki ülke arasındaki ilişkileri müttefiklik düzeyine taşıyan ve 43 maddeden oluşan "Rusya Federasyonu ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Müttefiklik Karşılıklı Faaliyet Hakkında Beyanname"ye imza atılmıştır (Değer, 2022).

Söz konusu beyanname, yalnızca Rusya-Ukrayna Savaşı'nın yaklaşmakta olduğuna dair bir işaret olarak değil, aynı zamanda Azerbaycan'ın dış politika yönelimi açısından da önemli bir bağlam sunmaktadır. Bu gelişme, Azerbaycan'ı uluslararası arenada Rusya'nın tutumuna daha yakın bir pozisyon almaya yönlendirebilecek niteliktedir. Ancak böyle bir

tercihin, Azerbaycan'ın uluslararası sistemdeki itibarını zedeleme potansiyeli taşıdığı da ifade edilmektedir (Değer, 2022).

12 Kasım 2021 tarihinde Türk Konseyi'nin uluslararası örgüt statüsü kazanarak Türk Devletleri Teşkilatı adını almasının ardından, Rusya'nın bu oluşumun bölgesel etkisini sınırlamaya yönelik hamlelerde bulunduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Azerbaycan'ın taraf olduğu müttefiklik bildirisinde yer alan bazı maddelerin, özellikle Azerbaycan'ın Türk Devletleri Teşkilatı'ndaki rolünü zayıflatmaya dönük olduğu değerlendirilmektedir. Rusya'nın bu yolla, Türk Devletleri Topluluğu'nun gelişimini sekteye uğratma çabası içinde olduğu ileri sürülmektedir (Değer, 2022).

Karabağ Savaşı sonrasında ortaya çıkan yeni bölgesel dengeleri kabullendiğini ortaya koyan Rusya, bu çerçevede Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü tanıdığını ve Ermenistan tarafından kontrol edilen bölgelerden Azerbaycan'a yönelik herhangi bir saldırganlık eylemine izin verilmeyeceğini ima eden bir tutum sergilemiştir (Değer, 2022).

Ermenistan kaynaklı olası bir saldırı durumunda, Rusya'nın Azerbaycan'ın yanında konumlanacağına dair izlenim oluşmaktadır. Bu durum, Moskova'nın bölgedeki yeni güç dengeleri doğrultusunda Azerbaycan ile kurduğu ilişkilerin niteliğini ve yönünü yansıtmaktadır (Değer, 2022).

Rusya ile Azerbaycan arasında imzalanan müttefiklik bildirisinin 28. maddesi, iki ülkenin karşılıklı ekonomik ilişkilerinde yerel para birimlerinin kullanımını öngörmektedir. Buna göre, ticaret ve finansal işlemlerde Azerbaycan manatı ve Rus rublesi esas alınacak ve dolar gibi üçüncü ülkelerin para birimlerinin kullanımı ise metinde yer almamaktadır. Bu durum, tarafların ekonomik ilişkilerinde dış para birimlerine olan bağımlılığı azaltma ve ikili mali entegrasyonu güçlendirme niyetine işaret etmektedir (Değer, 2022).

27 Şubat 2022 tarihinde Rusya, uluslararası finansal işlem sistemi SWIFT'ten resmen çıkarılmıştır. Bu adım, Batı ülkeleri tarafından uygulanan yaptırımların bir parçası olarak değerlendirilmiş ve Rusya'nın küresel finans sistemine erişimini ciddi ölçüde sınırlandırmıştır (Değer, 2022).

Putin'in Ukrayna ile savaşa yönelik planlamasını önceden yaptığı ve bu doğrultuda uluslararası yaptırımların, özellikle de SWIFT sisteminden çıkarılmanın olası etkilerini

öngördüğü değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, Rusya-Azerbaycan müttefiklik bildirisinde yer alan ve yerel para birimlerinin kullanılmasını öngören madde, söz konusu hazırlığın bir parçası olarak yorumlanabilir. Bu madde, savaşın yaklaşmakta olduğuna dair ilk göstergelerden biri olarak da değerlendirilmektedir (Değer, 2022).

Bu durum, Rusya'nın savaş öncesinde stratejik bir hazırlık süreci yürüttüğünü ve özellikle ABD ile Avrupa Birliği tarafından uygulanabilecek ekonomik yaptırımları önceden öngördüğünü göstermektedir. Dolayısıyla, yerel para birimleri üzerinden işlem yapılmasını öngören düzenleme, Moskova'nın bu yaptırımların etkisini azaltma amacıyla attığı planlı ve hesaplı bir adım olarak değerlendirilebilir (Değer, 2022).

Azerbaycan açısından söz konusu beyanname, ülkenin toprak bütünlüğünü koruma ve güvenliğini garanti altına alma yönünde stratejik bir adım olarak değerlendirilmektedir. Değer'e (2022) göre bu girişim, Ukrayna Savaşı'nın hemen öncesinde, Azerbaycan'ın Rusya ile olası bir gerilim yaşamamak ve Ermenistan kaynaklı tehditlere karşı güvenlik kalkanı oluşturmak amacıyla attığı bir adım niteliği taşımaktadır. Ayrıca, bu süreçte Azerbaycan'ın Moskova ile ilişkilerini yeniden yapılandırması, Rusya açısından da önemli bir kazanım olarak görülmektedir. Azerbaycan'ın Rusya'nın yanında durması, Kremlin'in bölgesel dengeler açısından önemsedığı bir unsur olarak öne çıkmaktadır.

Rusya ile Ukrayna arasında süregelen savaş, küresel enerji fiyatlarında artışa ve enerji tedarik zincirlerinde ciddi aksamalara neden olmuştur. Türkiye, enerji ihtiyacının önemli bir bölümünü Rusya'dan karşılaması sebebiyle bu gelişmelerin ekonomik yansımalarını doğrudan hissetmiştir. Özellikle doğalgaz fiyatlarındaki yükseliş, Türkiye ekonomisi üzerinde baskı oluşturmuştur. Ancak bu duruma karşılık olarak Ankara, enerji arzını çeşitlendirme yönünde adımlar atmıştır. Bu bağlamda Azerbaycan, Cezayir ve Nijerya gibi ülkelerle olan enerji iş birliğini güçlendirmeye yönelmiştir (Çelik, 2024).

Avrupa Birliği, Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline karşılık olarak geniş kapsamlı yaptırım paketleri uygulamaya koymuş ve bu çerçevede özellikle Rus petrol ve gaz ihracatına yönelik ekonomik kısıtlamalar dikkat çekmiştir. AB'nin yaptırım planları arasında, denizyolu ile taşınan Rus ham petrolü ve petrol ürünlerinin ithalatının tamamen yasaklanması yer almaktadır. Bu gelişmelerin ardından, Avusturya ve Almanya gibi bazı üye ülkeler, enerji kriziyle başa çıkabilmek amacıyla kömürle çalışan santralleri yeniden

devreye alma planlarını gündeme getirmiştir. Fransa ise petrol üreten ülkeler olan İran ve Venezuela'ya, piyasalara yeniden petrol arzı sağlamaları yönünde çağrıda bulunmuştur. Bu süreçte, Avrupa Birliği'nin enerji güvenliğini sağlama ve Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltma politikaları kapsamında Azerbaycan ile doğal gaz ithalatını iki katına çıkaracak yeni bir anlaşma da açıklanmıştır. Azerbaycan'ın tarım ve maden sektörlerindeki ihracat potansiyeli, Avrupa pazarları açısından önemli bir ekonomik açılım olarak değerlendirilmektedir. Serbest ticaret anlaşmaları ve çeşitli iş birliği projeleri yoluyla taraflar arasındaki ekonomik ilişkilerin daha da derinleştirilmesi hedeflenmektedir (Dashdamirova & Aydın, 2023, s. 2).

Azerbaycan Dışişleri Bakanı Ceyhun Bayramov, Azerbaycan ile Ukrayna arasındaki ilişkilerin dostane ve stratejik ortaklık temelinde şekillendiğini vurgulamış, ayrıca ülkesinin Ukrayna'nın egemenliği ile toprak bütünlüğünü tanıdığını ve bu çerçevede desteklediğini ifade etmiştir (NTV, 2025).

Bayramov, Ukrayna'nın geçmişte Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarına yönelik tutumunu hatırlatarak, Ukrayna'nın her daim Azerbaycan'ın egemenliğini ve toprak bütünlüğünü tanıyan ve bu yönde destek sunan bir tutum benimsediğini ifade etmiştir. Ayrıca Bayramov, çatışmanın sona erdirilmesine yönelik temennilerini dile getirerek, Azerbaycan'ın Rusya-Ukrayna Savaşı'nda ateşkesin sağlanmasını ve meselenin diplomatik yollarla çözülmesini desteklediğini belirtmiştir. İstanbul'daki müzakere sürecini olumlu bir adım olarak değerlendiren Bayramov, bu görüşmelerin önemli bir esir değişimine zemin hazırlamasını da kayda değer bir gelişme olarak nitelendirmiştir. Dahası Bayramov, Azerbaycan'ın Ukrayna'ya yönelik insani desteklerini hatırlatarak, savaşın başlangıcından itibaren ciddi miktarda yardım sağlandığını ifade etmiştir. Bu çerçevede Ukrayna'ya gönderilen insani yardımın 40 milyon doları aştığını belirten Bayramov, söz konusu yardımların sürdürüleceğini vurgulamış ve Azerbaycan açısından en öncelikli meselenin çatışmaların sona ermesi olduğunu dile getirmiştir (NTV, 2025).

18 Temmuz 2022 tarihinde Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen'in Bakü'ye gerçekleştirdiği resmi ziyaret kapsamında, Avrupa Birliği ile Azerbaycan arasında enerji alanında önemli bir iş birliği adımı atılmıştır. Bu görüşmeler sonucunda taraflar, Avrupa'ya yönelik Azerbaycan doğal gazı ihracatının 2027 yılına kadar iki katına çıkarılmasını hedefleyen bir anlaşmaya imza atmıştır. Söz konusu anlaşma, Avrupa

Birliği'nin Rusya'ya olan enerji bağımlılığını azaltma stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Dashdamirova & Aydın, 2023, s. 2-3).

Rusya-Ukrayna savaşının ardından Avrupa Birliği, enerji tedarik güvenliğini sağlamak amacıyla alternatif kaynak arayışlarını hızlandırmıştır. Bu bağlamda, Azerbaycan ile yapılan enerji anlaşması, Birliğin Rusya'ya olan bağımlılığını azaltma stratejisinin bir uzantısı olarak öne çıkmaktadır. Güney Gaz Koridoru üzerinden Avrupa'ya doğal gaz akışının artırılması hedeflenirken, Azerbaycan'ın özellikle deniz üstü rüzgâr enerjisi ve yeşil hidrojen üretimi gibi yenilenebilir enerji kaynaklarındaki yüksek potansiyeli de Avrupa Komisyonu Başkanı Ursula von der Leyen tarafından dikkat çekici bir fırsat alanı olarak değerlendirilmiştir (Dashdamirova & Aydın, 2023, s. 3).

Aliyev, ADA Üniversitesi'nde gerçekleştirilen ve 44 ülkeden 80'i aşkın uzmanın yer aldığı “Yeni Dünya Düzenine Doğru” başlıklı uluslararası forumda yaptığı konuşmada, Azerbaycan'ın Ukrayna'nın toprak bütünlüğüne ve egemenliğine desteğini yinelemiştir. Ülkesinin geçmişte işgale maruz kalmasından ötürü Ukrayna'nın yaşadığı durumu derinlemesine anladıklarını vurgulayan Aliyev, barışın sağlanması yönündeki çağrıların önemli olduğunu, ancak asıl meselenin bu barışın nasıl gerçekleşeceği sorusu etrafında şekillenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Türk Devletleri Teşkilatı'nın Azerbaycan dış politikasında merkezi bir konumda olduğunu belirtmiştir. Tarihsel, kültürel ve etnik ortaklıkların bu birliği beslediğini ve TDT'nin daha güçlü, sonuç odaklı bir yapıya dönüşmesi gerektiğini dile getirmiştir. Aliyev, TDT'nin küresel ölçekte etkin bir aktör olma potansiyelini vurgularken, Türk ordusunun Avrupa'daki en güçlü askeri yapı olduğunu ve Azerbaycan ordusunun ise bunu kendi kapasitesiyle desteklediğini belirtmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği ve NATO gibi bazı uluslararası yapıların içsel güven sorunları yaşadığını savunmuş ve TDT'nin en azından Avrasya'da etkili karar alma süreçlerinde yer alması gerektiğini ileri sürmüştür (Haber Kıbrıs, 2025).

Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 2022'de Ukrayna'yı işgal etmesinin ardından Azerbaycan'a yaptığı ilk ziyaret hem bölgesel gelişmeler hem de enerji diplomasisi açısından dikkat çekici olmuştur. Eylül 2023'te Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ üzerindeki kontrolünü yeniden tesis etmesinin ardından gerçekleşen bu ziyaret kapsamında Putin, Aliyev ile yaptığı ortak açıklamada Rusya'nın Güney Kafkasya'daki tarihi rolüne vurgu yaparak bölgeye müdahil olma gerekliliğinin altını çizmiştir. Öte

yandan, Avrupa'nın Rus doğal gazına olan bağımlılığını azaltma çabalarıyla paralel olarak Azerbaycan'dan enerji ithalatını artırması, Moskova'nın Bakü ile enerji temelli ilişkilerini yeniden dengeleme arayışını da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, siyasi analist Fuad Şahbazov'un değerlendirmelerine göre, Putin'in ziyareti sırasında Rusya'dan Azerbaycan'a doğal gaz taşınması ve Azerbaycan gazının Avrupa'ya yönlendirilmesini öngören yeni enerji anlaşmalarının gündeme gelmesi beklenmiştir. Bu gelişme, iki ülke arasında ekonomik iş birliğini derinleştirecek potansiyel belgelerin imzalanmasıyla da desteklenmiştir (BBC News, 2024).

Alizade'ye (2025) göre, 2023 yılında Bakü'de gerçekleştirilen KOP ve Birleşmiş Milletler Ekonomik İklim Zirvesi'ne Azerbaycan'ın katılmaması, ülkenin dış politikasında Rusya'ya yönelik daha sert bir söylem geliştirdiği bir döneme denk gelmiştir. Bu durum, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin Afganistan'dan çekilmesine yönelik Azerbaycan'dan gelen sert eleştirilerle daha da belirginleşmiştir. Bu çerçevede değerlendirildiğinde, Azerbaycan'ın dış politika ekseninin Batı'ya yönelik stratejik mesajlarla şekilleneceği öngörülmektedir.

Ukrayna Dışişleri Bakanı Andriy Sibiha'nın Bakü ziyareti kapsamında Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev ile gerçekleştirdiği görüşmede, iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi konusu ele alınırken, aynı zamanda Rusya'nın saldırgan tutumunun sona erdirilmesi ve uluslararası hukuk temelinde adil ve kalıcı bir barışın sağlanmasına yönelik çözüm yolları da değerlendirilmiştir. Bu temas, Azerbaycan'ın Ukrayna ile stratejik iş birliğini sürdürme iradesinin yanı sıra bölgesel güvenliğe dair ortak bir anlayış geliştirme çabasını da ortaya koymaktadır. Ukrayna Dışişleri Bakan Yardımcısı Sibiha'nın açıklamalarına göre, Azerbaycan ile yapılan görüşmelerde hem ikili ilişkiler hem de bölgesel ve küresel meseleler gündeme gelmiştir. Özellikle Ukrayna-Azerbaycan stratejik ortaklığının güçlendirilmesinin vurgulandığı temaslarda, Rusya'nın saldırgan tutumuna son verilmesi ve adil, kalıcı bir barışın tesisi konularında görüş birliği ifade edilmiştir. Ayrıca, Azerbaycan'ın 10-11 Temmuz 2025 tarihlerinde Roma'da gerçekleştirilmesi planlanan Ukrayna'nın Restorasyonu Konferansı'na katılımının önemi dile getirilmiştir. Bunun yanında Azerbaycan Ekonomi Bakanı Mikail Cabbarov ile de bir görüşme gerçekleştirilmiş, bu görüşmede ikili ekonomik ilişkilerin daha ileri taşınması, iş çevreleri arasında etkileşim için yeni platformların geliştirilmesi ve

taşımacılık koridorlarının ticareti artırmadaki rolü gibi konular üzerinde durulmuştur (QHA, 2025).

3.2.1.Azerbaycan'ın BM Genel Kurulu'ndaki Oylamalardaki Tutumu

2 Mart 2022 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya yönelik saldırgan eylemlerini güçlü biçimde kınayan ve derhal geri çekilme çağrısında bulunan bir kararı, 141 ülkenin desteğiyle kabul etmiştir. Karar, BM Güvenlik Konseyi'nin 25 Şubat'taki oturumunda Rusya'nın veto hakkını kullanarak müdahaleyi engellemesinin ardından, Avrupa Birliği öncülüğünde, Ukrayna ve farklı bölge ülkelerinin iş birliğiyle hazırlanmıştır. Bu kararda, Ukrayna'nın egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne olan uluslararası bağlılık açıkça ifade edilmiş, aynı zamanda sivillere yönelik insani yardımın engelsiz biçimde ulaştırılması vurgulanmıştır. Söz konusu oylamada yalnızca Rusya, Belarus, Kuzey Kore, Eritre ve Suriye ret oyu kullanırken, Rusya'nın bazı yakın müttefikleri benzer bir tutum sergilemekten kaçınmıştır. Öte yandan, Azerbaycan oylamaya katılmayarak tarafsız bir pozisyon benimsemiştir (BM, ES-11/1 Kararı, 2 Mart 2022).

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2 Mart 2022 tarihinde aldığı ES-11/1 sayılı kararla, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik başlattığı askeri harekatı uluslararası hukuka aykırı bir saldırı eylemi olarak nitelendirmiştir. Kararda, Rusya'nın eylemleri açık biçimde kınanırken, Ukrayna'nın siyasal bağımsızlığı, egemenliği ve uluslararası tanınan sınırlarının dokunulmazlığına olan bağlılık güçlü şekilde vurgulanmıştır. Bu karar, uluslararası toplumun büyük çoğunluğunun ortak tutumunu yansıtarak, saldırının meşruiyet dışı olduğunu teyit etmiştir (Acer, 2022).

Azerbaycan'ın Birleşmiş Milletler Daimi Temsilcisi Yashar T. Aliyev, Ukrayna'da devam eden krizin özellikle sivil nüfus üzerindeki yıkıcı etkisine dikkat çekerek, yaşanan can kayıplarından duyulan derin üzüntüyü dile getirmiştir. Aliyev, uluslararası insancıl hukuka sıkı biçimde riayet edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Sivillerin korunmasının ve sivil altyapının güvence altına alınmasının öncelikli bir sorumluluk olduğunu belirtmiştir. Sahada giderek kötüleşen insani krizin, siviller üzerindeki etkilerini hafifletmek amacıyla acil müdahaleleri gerektirdiğini ifade eden Aliyev, Azerbaycan'ın Ukrayna halkına yönelik olarak ilaç, tıbbi ekipman ve temel ihtiyaç malzemelerini içeren ikili insani yardımlarda bulunduğunu da aktarmıştır. Sürecin uluslararası hukuk çerçevesinde,

diplomatik yöntemlerle çözülmesi gerektiğine inandığını belirten Aliyev, taraflar arasında doğrudan diyalog kurulması ve gerilimin daha fazla tırmanmasının önlenmesi yönündeki çağrılarını yinelemiştir (UN.org Press, 2022). Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, “Ukrayna'nın toprak bütünlüğü: Birleşmiş Milletler Şartı'nın ilkelerini savunmak” başlığı altında gerçekleştirdiği oturumda, Rusya'nın Güvenlik Konseyi'nde ilhak girişimlerine ilişkin veto hakkını kullanmasının ardından konuyu otomatik olarak gündemine almıştır. Oylama sonucunda 143 üye devlet kararı desteklerken, beş ülke aleyhte oy kullanmış, 35 ülke ise çekimser kalmıştır. Aleyhte oy kullananlar arasında Belarus, Kuzey Kore, Nikaragua, Rusya ve Suriye yer alırken, Çin ve Hindistan dahil olmak üzere birçok Afrika ülkesi çekimser kalmıştır. Kararda, Donetsk, Herson, Luhansk ve Zaporizhzhia bölgelerinin Rusya tarafından yürütülen saldırganlık sonucu geçici olarak işgal edildiği ve bu eylemin Ukrayna'nın egemenliği, siyasi bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne aykırı olduğu vurgulanmıştır. Aynı zamanda karar, Birleşmiş Milletler Şartı'nın temel ilkelerinin savunulması gerektiğini güçlü biçimde dile getirmiştir (Archive, 2025).

12 Ekim 2022 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilen ES-11/4 sayılı kararda, Rusya'nın Ukrayna'ya ait dört bölgeyi (Donetsk, Luhansk, Herson ve Zaporijya) ilhak etme girişimi açıkça kınanmıştır. Bu önemli kararda, uluslararası hukukun ihlali olarak değerlendirilen ilhak eylemine karşı geniş bir çoğunluk tepki göstermiştir. Ancak Azerbaycan, bu oylamaya katılmamayı tercih ederek tarafsız kalma yönündeki dış politika çizgisini sürdürmüştür (UN Digital Library, 2025).

Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya yönelik kapsamlı işgali sırasında meydana gelen ağır can kayıplarının yarattığı trajediyi anımsatan Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, bu süreçte uluslararası barış ve güvenliğin tesisi ile anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi yönündeki Birleşmiş Milletler Tüzüğü'nde yer alan temel ilkelere dikkat çekmiştir. Genel Kurul, Ukrayna'nın uluslararası düzeyde tanınan sınırları, karasuları da dâhil olmak üzere egemenliğine, bağımsızlığına, birliğine ve toprak bütünlüğüne olan bağlılığını yeniden teyit etmiştir. Ayrıca, çatışmanın süratle sona erdirilmesi gerektiği ifade edilerek, Birleşmiş Milletler Tüzüğü'nün ve devletlerin egemen eşitliği ile toprak bütünlüğü ilkelerinin gözetildiği, adil, kalıcı ve kapsamlı bir barış sürecinin başlatılması yönünde Rusya Federasyonu ve Ukrayna'ya çağrıda bulunulmuştur (Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 2025).

24 Şubat 2025 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda kabul edilen ve “Barışa Giden Yol” başlığını taşıyan ES-11/8 sayılı kararda Azerbaycan, oylamaya katılmamayı tercih etmiştir. Bu tutum, Azerbaycan’ın savaş sürecindeki denge politikasıyla uyumlu bir şekilde, taraflar arasında diplomatik duyarlılığı koruma yönündeki yaklaşımını yansıtmaktadır (Barabanov, 2025).

Özetlemek gerekirse, Azerbaycan, Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde dış politikasında dikkatli ve dengeli bir tutum benimsemiştir. Ukrayna'nın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne verdiği desteği açıkça dile getirirken, eş zamanlı olarak Rusya ile yürüttüğü stratejik ilişkileri korumaya özen göstermiştir. Bu denge yaklaşımı, özellikle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’ndaki bazı kritik oylamalara katılmama yönündeki kararlarında somutlaşmıştır. Azerbaycan, savaşın ilk günlerinden itibaren Ukrayna’ya çeşitli insani yardımlar sağlamış, enerji altyapısının yeniden inşasına katkı sunmuş ve Ukrayna halkına destek olmuş, ancak tüm bu yardımları siyasi bir tutumdan çok, insani sorumluluk çerçevesinde değerlendirmiştir.

3.3.Kırgızistan’ın Rusya-Ukrayna Savaşı’ndaki Tutumu/Yaklaşımı

Rusya’nın Ukrayna’ya başlattığı geniş çaplı işgal girişimi, Orta Asya’daki birçok ülkeyi olduğu gibi Kırgızistan’ı da ciddi biçimde etkilemiştir. Bağımsızlığının üzerinden otuz yılı aşkın bir süre geçmesine rağmen, Kırgızistan, Rusya ile olan ekonomik, askeri ve diplomatik bağları nedeniyle dış politika kararlarında tam anlamıyla özerk davranmakta zorlanmaktadır. Bu durum, özellikle Rusya’nın yayılmacı politikalarının gölgesinde şekillenen mevcut jeopolitik ortamda daha görünür hâle gelmiştir.

Sadık Caparov liderliğindeki Kırgızistan yönetimi, savaşın başlangıcından bu yana ihtiyatlı bir dış politika yürütmeyi tercih etmiştir. Kırgızistan yönetimi Kremlin ile olan uzun vadeli stratejik ortaklığını zedelememek adına savaş konusunda tarafsız bir duruş benimsemektedir. Kırgızistan kamuoyunda ise bu tarafsızlık, belirli düzeyde sorgulanmaktadır. Özellikle savaşın başından bu yana düzenlenen bireysel protesto ve küçük çaplı mitingler, halkın en azından bir kesiminde Rusya’nın eylemlerine yönelik bir memnuniyetsizliğin bulunduğunu göstermektedir. Ancak bu toplumsal tepki, hükümet düzeyinde bir dış politika değişikliğine dönüşmemiştir. Savaş bağlamında Kırgız hükümeti tarafından yapılan açıklamalar ya çok sınırlı kalmış ya da tamamen kaçınılmıştır (QHA, 2022).

Rusya'nın 2022 yılında Ukrayna'ya karşı başlattığı savaş, küresel düzeyde ciddi diplomatik ve ekonomik krizlere yol açarken, Batı'nın uyguladığı geniş kapsamlı yaptırımlar yalnızca Moskova'yı değil, Orta Asya bölgesini de önemli ölçüde etkilemiştir. Bu bağlamda, Batılı ülkeler, Kırgızistan gibi Rusya ile yakın ekonomik ve stratejik ilişkiler sürdüren devletlerin tutumunun yaptırım rejimiyle çeliştiğini dile getirmiştir. Bu çerçevede, Kırgızistan'a yönelik baskılar artarken, Batı, bu ülkeyi Rusya ile olan ticari bağlarını azaltmaya teşvik ederek yaptırımların bölgesel etkinliğini artırmayı hedeflemiştir (GZT, 2024).

Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov'un yerel bir haber ajansına verdiği röportaj, Batı'nın Rusya-Ukrayna Savaşı bağlamında Orta Asya Türk Cumhuriyetleri üzerindeki baskılarını açıkça ortaya koymuştur. Caparov, Batılı ülkelerin Kırgızistan'dan Rusya ile olan iş birliğini sonlandırmasını sürekli talep ettiklerini, ancak bu taleplerin adil olmadığını vurgulamıştır.

Batı'ya yönelik eleştirilerinde, bazı Avrupa Birliği ülkelerinin yaptırımlara rağmen Rusya ile yıllık 6 milyar dolarlık ticaret gerçekleştirdiğine dikkat çeken Caparov, "İhtiyacınız olduğunda Rusya ile iş birliği yapıyorsunuz, ama bizden ilişkilerimizi kesmemizi istiyorsunuz, bu haksızlıktır" ifadelerini kullanmıştır (GZT, 2024).

Orta Asya Türk Devletleri, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü desteklemekle birlikte, Rusya'yı doğrudan karşılarına almaktan çekindikleri görülmektedir. Örneğin, 9 Mart 2022 tarihinde Kırgızistan Meclisi'nde yaptığı konuşmada Kırgızistan Cumhurbaşkanı Sadır Caparov, küçük bir ülke olarak savaşın seyrini değiştirebilecek güçte olmadıklarını vurgulayarak, tarafsız kalmak zorunda olduklarını ifade etmiştir (<https://rus.azattyk.org/a/-31744688.html>; Eschment, 2022). Bu tutum, bölgesel dengeleri ve özellikle Rusya ile ilişkileri gözetten pragmatik bir yaklaşımı yansıtmaktadır.

Kırgızistan'ın Rusya ile iş birliğini kesmeyeceğini açıkça dile getiren Caparov, iki ülke arasındaki ticaret hacminin 4 milyar doları aştığını ve Rusya'dan petrol, doğalgaz, buğday gibi hayati ürünlerin temin edildiğini belirtmiştir. Ayrıca ülkesinin coğrafi olarak dünyaya açılan yollarının Rusya üzerinden geçtiğini, yaklaşık bir milyon Kırgız göçmenin Rusya'da çalıştığını hatırlatarak, Rusya ile ekonomik ve insani bağların koparılmasının fiilen mümkün olmadığını vurgulamıştır (GZT, 2024).

Rusya, Kırgızistan'ın en büyük enerji tedarikçisi konumunda bulunmaya devam etmektedir. 2023 yılında iki ülke arasında imzalanan enerji anlaşmaları doğrultusunda,

Kırgızistan Rusya'dan yıllık 500 milyon metreküp doğal gaz ithal etmiştir. Enerji alanındaki bu yoğun iş birliğine ek olarak, Rusya Kırgızistan'daki en büyük yabancı yatırımcılar arasında yer almakta olup, yalnızca 2023 yılı içinde başta madencilik, bankacılık ve enerji sektörleri olmak üzere çeşitli alanlara 300 milyon doları aşkın yatırım gerçekleştirmiştir. Bu veriler, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin ne denli güçlü ve karşılıklı bağımlılığa dayalı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır (GZT, 2024).

Tüm bu ekonomik ve stratejik unsurların yanı sıra, Kırgızistan ile Rusya arasındaki ilişkilerin temelini oluşturan en önemli faktörlerden biri de iş gücü göçüdür (Buyar, 2022). 2023 yılı itibarıyla Rusya'da yaşayan Kırgız göçmenlerin sayısı yaklaşık 1 milyona ulaşmış durumdadır. Bu göçmenlerin ülkelerine gönderdikleri döviz transferleri, Kırgızistan ekonomisine milyonlarca dolarlık katkı sağlamaktadır. Dolayısıyla, göçmen işçilerin varlığı, iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin sürdürülebilirliği açısından kritik bir rol oynamaktadır (GZT, 2024).

Sonuç olarak, Rusya-Ukrayna Savaşı Kırgızistan için yalnızca uluslararası bir kriz değil, aynı zamanda iç siyasi denge, kamuoyu hassasiyetleri ve dış politika yönelimi açısından kapsamlı bir sınav niteliği taşımaktadır. Sadır Caparov yönetiminin bu sınav karşısında gösterdiği çekimserlik, ülkenin mevcut koşullar altında çok yönlü ve bağımsız bir dış politika üretmesinin önündeki yapısal zorlukları da açığa çıkarmaktadır.

3.3.1.Kırgızistan'ın BM Genel Kurulu'ndaki Oylamalardaki Tutumu

Kırgızistan'ın Rusya-Ukrayna Savaşı sürecindeki tutumu, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gerçekleşen oylamalardaki davranışlarıyla net biçimde izlenebilmektedir. 2 Mart 2022 tarihinde alınan ve Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısını kınayan ES-11/1 sayılı kararda Kırgızistan, çekimser oy kullanmıştır (BM, ES-11/1 Kararı, 2 Mart 2022). Benzer şekilde, 12 Ekim 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'nın dört bölgesini ilhak etmesini kınayan ES-11/4 kararında da aynı yönde davranarak tarafsız kalmayı tercih etmiştir. Bu tutumunu 23 Şubat 2023 tarihli "Peace for Ukraine" başlıklı karar ve 24 Şubat 2025 tarihli "Barışa Giden Yol" başlıklı ES-11/8 sayılı kararda da sürdürerek, her iki durumda da çekimser oy kullanmıştır. (United Nations, 2023; UN Digital Library, 2023).

Bu çekimserlik, Kırgızistan'ın izlediği tarafsızlık politikasının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Rusya ile derin ekonomik, güvenlik ve stratejik ilişkilere sahip olan

Kırgızistan, açık bir taraf seçmekten kaçınarak hem Kremlin ile olan bağlarını zedelememeye hem de uluslararası kamuoyunda dengeyi gözeten bir pozisyonda kalmaya çalışmıştır. Freedom House'un 2023 raporu da bu durumu teyit eder biçimde, Kırgız hükümetinin işgalin ardından dikkatli bir söylem geliştirdiğini ve stratejik ortaklığı riske atmamak adına doğrudan kınama içeren ifadelerle yer vermediğini belirtmiştir (Freedom House, 2023).

Bu bağlamda, Kırgızistan'ın izlediği bu politika, Türk Devletleri Teşkilatı üyesi ülkeler arasında savaş bağlamında ortaya çıkan tutumsal çeşitliliği ve bölgesel istikrarı önceleyen dış politika eğilimlerini anlamak açısından önemli bir örnek oluşturmaktadır. Rusya ile jeopolitik olarak iç içe geçmiş bu tür ülkelerin, uluslararası krizlerde karar verirken sergilediği dikkatli tutumlar, yalnızca oylama sonuçları üzerinden değil, aynı zamanda uzun vadeli dış politika hedefleri ve güvenlik endişeleri çerçevesinde de değerlendirmek daha doğru olacaktır.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin 4 Nisan 2024 tarihli 55. oturumunda kabul edilen A/HRC/RES/55/23 sayılı karar, Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesinin insan hakları üzerindeki etkilerini yeniden gündeme getirmiştir. Karar, önceki metinlerde yer alan temel değerlendirmeleri teyit etmenin ötesine geçerek, çatışmanın devam eden insani sonuçlarına odaklanmış ve mevcut durumun güncel bir tablosunu sunmuştur. Oylama sürecinde Kırgızistan'ın çekimser oy kullanması, ülkenin uluslararası hukuka saygı ile bölgesel dengeleri gözetme çabasını aynı anda yansıtan dikkatli bir tutum olarak değerlendirilmiştir. Bu çekimserlik, Kırgızistan'ın dış politika stratejisinde çok taraflılık ve pragmatizmin öncelikli olduğunu göstermekte; bir taraftan Rusya ile sahip olduğu tarihsel ve ekonomik bağları sürdürme isteğinin, diğer taraftan ise uluslararası normlara bağlılık arayışının ifadesi olarak yorumlanabilmektedir. Böylelikle Kırgızistan, karmaşık bölgesel dinamikleri dikkate alarak doğrudan karşıt bir pozisyon almak yerine dengeleyici bir yaklaşımı tercih etmiştir (United Nations Human Rights of Council, 2024).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin 4 Nisan 2025 tarihinde gerçekleştirilen 58. oturumunda kabul edilen A/HRC/RES/58/24 sayılı karar, Ukrayna'daki insan hakları ihlallerine ilişkin önceki belgelerde yer alan temel hususları muhafaza etmekle birlikte, güncel gelişmeler ve yeni vakalara dair güncellemeler içermektedir. Kararda, savaşın devam eden insan hakları üzerindeki yıkıcı etkilerine dikkat çekilmiş ve uluslararası

toplumun sorumluluklarını yerine getirmeyi sürdürmesi gerektiği vurgulanmıştır. Oylama sonucunda 25 ülke karar lehine oy kullanırken, 4 ülke karşı oy vermiş, 18 ülke ise çekimser kalmıştır (United Nations Human Rights of Council, 2025). Bu oy dağılımı, uluslararası sistemdeki karmaşık siyasi dengelerin yanı sıra devletlerin çatışmaya yönelik farklı dış politika yaklaşımlarının da bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Karar metni, çatışmanın insan hakları boyutundaki olumsuz etkilerinin derinleştiğini teyit ederek, uluslararası normların uygulanmasının önemini bir kez daha ortaya koymuştur. Oylamada Kırgızistan'ın çekimser tutum sergilemesi ise, ülkenin dış politika yaklaşımında benimsediği denge arayışının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi tarafından 8 Temmuz 2025 tarihinde kabul edilen A/HRC/RES/59/22 sayılı karar, Ukrayna'ya yönelik insan hakları alanında iş birliği ve teknik destek sağlanmasına odaklanan bir yaklaşımı benimsemiştir. Karar metninde, çatışma koşullarında insan haklarının korunması ve geliştirilmesi için kapasite artırıcı faaliyetlerin taşıdığı önem özellikle vurgulanmıştır. Bu çerçevede, uluslararası toplumun Ukrayna'nın insan hakları kurumlarını güçlendirmeye yönelik sunduğu yardım ve iş birliği girişimleri resmi olarak desteklenmiştir. Söz konusu karar, yalnızca insani koşulların iyileştirilmesine katkı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda Ukrayna'nın insan hakları standartlarını uluslararası normlarla uyumlu hale getirme çabalarını da teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla kararın kabulü, uluslararası iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesi yönünde somut bir adım niteliği taşımaktadır. Oylama sürecinde Kırgızistan'ın çekimser kalması ise, ülkenin dış politikasında izlediği temkinli denge arayışının bir yansıması olarak değerlendirilebilir (United Nations Human Rights of Council, 2025a).

3.4.Özbekistan'ın Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki Tutumu/Yaklaşımı

Özbekistan'ın tarihsel gelişimi, uzun yıllar boyunca Rusya'nın ideolojik ve siyasi etkisi altında şekillenmiştir. Bu etki, 19. yüzyılda Rusya'nın Orta Asya'daki genişleme politikaları çerçevesinde modern Özbekistan topraklarını ilhak etmesiyle başlamıştır. Sovyetler Birliği döneminde ise bu nüfuz daha da kurumsallaşarak, Sovyet ideolojisinin Özbekistan'da derin biçimde yerleşmesine yol açmıştır (Makhmudov, 2023).

Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Özbekistan bağımsızlığını ilan etmiş olsa da ülkedeki Rus ideolojik etkisinin kalıcılığı dikkat çekici olmuştur. Bu durumun arkasında, Rusya'nın Özbekistan'ın başlıca ticaret ortaklarından biri olması, ülkede kayda değer bir Rus diasporasının bulunması ve birçok ailenin günlük yaşamda hala Rusça konuşması gibi dinamikler yer almaktadır. Ayrıca, Rus medyasının ülkedeki güçlü temsiliyeti, uzun yıllardır süregelen ideolojik nüfuzun sürmesine katkı sağlamıştır. Dahası, son yıllarda Özbekistan'da bu tarihsel bağlılığa yönelik eleştirilerin arttığı da görölmektedir. Rusya'nın uzun süreli ideolojik ve kültürel hakimiyetinin, Özbek toplumunun kolektif hafızasında yer etmiş olan yerli kimlik ve değerlere zarar verebileceği yönündeki endişeler giderek daha fazla dile getirilmektedir. Bu gelişme, ülkenin kültürel çeşitliliğini ve özgünlüğünü koruma yönündeki eğilimleri de pekiştirmektedir (Makhmudov, 2023).

Rusya-Ukrayna Savaşı gibi küresel ölçekte etkili krizlerin, Özbekistan'ın dış politikasında önemli yansımaları olmuştur. Bu tür çatışmalar, ülkenin dış ilişkilerinde daha temkinli adımlar atmasını ve bölgesel güç dengelerini yeniden gözden geçirmesini zorunlu kılmıştır. Özbekistan'ın, bu gibi küresel gerilimlerde tarafsızlık ilkesini ön plana çıkararak hem bölgesel istikrarı gözetmesi hem de egemenliğini koruması gerektiği yönünde değerlendirmeler yapılmaktadır (Kocatepe, 2023, s.101). Çünkü Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan gibi enerji zengini Orta Asya ülkeleri, Rusya ile sahip oldukları derin ekonomik iş birliği nedeniyle, Batılı ülkelerin Moskova'ya yönelik yaptırımlarının kendi ekonomilerine de dolaylı olarak yansıma ihtimalini ciddi bir tehdit olarak değerlendirmektedir. Bu ülkeler, yalnızca enerji ticaretindeki bağımlılık açısından değil, aynı zamanda bölgesel güvenlik dengeleri ve ekonomik istikrar açısından da Rusya'ya yönelik yaptırımların etkilerinden doğrudan etkilenebileceklerini öngörmektedir (Anadolu Ajansı, 2022).

Savaşın etkisiyle birlikte, Rusya ile Orta Asya ülkeleri arasında buğday ve şeker gibi temel gıda ürünlerinin ticaretinin kesintiye uğraması, bölge ekonomileri üzerinde bir dizi olumsuz etki yaratmıştır. Rusya ve Ukrayna'nın küresel buğday ihracatında ön sıralarda yer alması, bu iki ülke arasındaki çatışmanın gıda arzı üzerindeki etkisini daha da kritik hâle getirmiştir. Bu durum, Orta Asya'daki gıda güvenliği açısından önemli bir risk unsuru olarak değerlendirilmektedir (Güngör, 2022).

Ukrayna'daki savaş, Özbekistan'daki toplumsal algıda önemli kırılmalara yol açmış ve özellikle Rusça konuşan kesimler arasında dahi Rusya'ya karşı mesafeli bir duruşun

yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu değişim, Özbek ulusal kimliğinin güçlenmekte olduğuna ve Rusya'nın ideolojik nüfuzuna karşı daha bilinçli bir tutum geliştirildiğine işaret etmektedir. Medya alanında da bu dönüşüm hissedilir hâle gelmiştir. Rusya'yı destekleyen içeriklerin yerini, daha eleştirel ve Ukrayna'nın egemenliğine destek veren yayınlar almıştır. Örneğin, Ukrayna'daki savaşın destekçileri arasında yer alan bazı Rus sanatçıların katılımıyla düzenlenmesi planlanan bir etkinliğin iptal edilmesi, bu dönüşümün sembolik örneklerinden biridir. Özbekistan'ın Rusya'nın ideolojik etkisinden uzaklaşma çabaları yalnızca güncel politik gelişmelerle sınırlı olmayıp, kültürel ve değerler düzeyinde de gerekçelendirilmektedir. Nitekim Rus ideolojisi çoğu zaman laiklik temelli bir anlayışı yansıtırken, Özbek toplumu köklü bir şekilde geleneksel ve İslami değerlere bağlıdır. Ayrıca, bu ideolojik söylemlerin, Rusya'nın Özbekistan'ın iç işlerine müdahalesini meşrulaştırmak için kullanılabileceği yönündeki endişeler de ideolojik olarak uzaklaşmanın bir diğer dayanağını oluşturmaktadır (Makhmudov, 2023).

Rusya'nın Orta Asya üzerindeki tarihsel ve stratejik etkisi, Moskova'nın bu bölgeyle olan diplomatik ilişkilerini savaş ortamında da canlı tutmasına neden olmuştur. Nitekim Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesini takip eden günlerde, iki üst düzey Rus yetkilinin Orta Asya'yı ziyaret ettiği ve Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in Özbekistan Cumhurbaşkanı Şevket Mirziyoyev ile doğrudan telefon görüşmesi gerçekleştirdiği bilinmektedir. Bölge ülkelerinin Rusya ile olan çok katmanlı ilişkileri, savaş karşısında bazı liderlerin Moskova'nın söylemleriyle örtüşen mesajlar vermesine zemin hazırlamıştır. Bu çerçevede, Özbekistan Cumhurbaşkanı'nın söz konusu görüşmede Rus askeri hareketine anlayış gösteren bir tavır sergilediği öne sürülmektedir. Ayrıca Özbekistan ve Kırgızistan dışişleri bakanlarının, Ukrayna'nın toprak bütünlüğünü savunan açıklamalar sonrasında görevden alınmaları, bu devletlerde Rusya ile ilişkiler konusunda gösterilen hassasiyetin bir yansıması olarak değerlendirilmektedir (Özsoy, 2022, s. 565).

Bu hassasiyetlere bir başka örnek de Rusya'nın Perm şehrinde yaşayan Özbek topluluğunun önde gelen isimlerinden biri olan Cahongir Calolov'un, diasporaya hitaben yaptığı açıklaması kanıt olarak gösterilebilir. Rusya'daki Özbek kökenli bireyleri bulundukları ülkeye bağlılık göstergesi olarak gönüllü biçimde Ukrayna'daki çatışmalara katılmaya davet ettiği belirtilmektedir. Bu çağrıya karşılık olarak Özbekistan'ın Moskova Büyükelçiliği, kamuoyuna yönelik yaptığı açıklamada, ülke mevzuatının paralı askerlik

faaliyetlerine kesin bir şekilde karşı olduğunu vurgulamış ve Özbekistan Ceza Kanunu kapsamında bu tür eylemler için ağır hapis cezalarının öngörüldüğünü hatırlatmıştır (QHA, 2022). Dahası yerel medya kuruluşu Gazeta.uz'da yer alan habere göre, Özbekistan Dışişleri Bakanlığı, Rus ordusuna katılarak Ukrayna'daki çatışmalarda yer aldığı şüphesiyle 1.110'dan fazla Özbekistan vatandaşı hakkında soruşturma başlatıldığını açıklamıştır. Bakanlık tarafından yapılan açıklamada, söz konusu kişilerin ülkeye dönüşlerinin ardından bilgiler doğrulanırsa gerekli yasal işlemlerin başlatılacağı belirtilmiştir. Ayrıca, Özbekistan mevzuatına göre yurtdışında askeri operasyonlara katılmanın yasak olduğu vurgulanarak, bu tür eylemler karşısında ilgili tedbirlerin alınacağı ifade edilmiştir (www.ukrainianworldcongress, 2025). Nitekim 4 Ocak 2025 tarihinde Özbekistan'ın Andican kentinde görülen bir davada, Rusya Federasyonu saflarında Ukrayna topraklarında çatışmalara katıldığı tespit edilen 39 yaşındaki bir Özbekistan vatandaşı, mahkeme tarafından 4 yıl 2 ay hapis cezasına çarptırılmıştır (QHA, 2025). Bu karar, Özbekistan'ın paralı askerlik faaliyetlerine yönelik hukuki tutumunun somut bir örneği olarak da değerlendirilebilir.

Orta Asya ülkelerinden Özbekistan, Rusya ile hem siyasi hem de ekonomik alanda yakın ilişkiler sürdürmektedir. Bu iş birliğinin son halkası olarak, taraflar aynı yıl içerisinde askeri ve stratejik düzeyde bir ortaklık programı imzalamışlardır. Söz konusu anlaşma, iki ülke arasındaki güvenlik temelli iş birliğini kurumsallaştırma yönünde atılmış önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir (The Kyiv Independent, 2025).

3.4.1.Özbekistan'ın BM Genel Kurulu'ndaki Oylamalardaki Tutumu

Özbekistan, Rusya-Ukrayna Savaşı sürecinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda gerçekleştirilen çeşitli oylamalarda, ağırlıklı olarak tarafsız veya temkinli bir tutum benimsemiştir. 2 Mart 2022 tarihli ve Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırısını kınayan ES-11/1 sayılı kararda, ülke oylamaya katılmamayı tercih ederek açık bir pozisyon almaktan kaçınmıştır. Bu karar, uluslararası toplumun geniş çoğunluğu tarafından desteklenmiş olsa da Özbekistan'ın katılım göstermemesi, tarafsızlık vurgusu taşıyan dış politikasının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (BM, ES-11/1 Kararı, 2 Mart 2022).

Benzer şekilde, 12 Ekim 2022'de Rusya'nın Ukrayna'ya ait dört bölgeyi ilhak girişimini kınayan ES-11/4 sayılı kararda ve 23 Şubat 2023'te Ukrayna'da barış çağrısı yapan ES-11/6 sayılı kararda Özbekistan, çekimser kalarak çatışmanın taraflarına yönelik doğrudan

bir eleştiri yöneltmekten uzak durmuştur. Ayrıca, 24 Şubat 2025'te oylanan ve savaşın üçüncü yılına girerken barış sürecinin hızlandırılması çağrısını içeren ES-11/8 sayılı karar karşısında da benzer şekilde çekimser kalmayı sürdürmüştür (United Nations, 2023; UN Digital Library, 2023).

Ancak dikkat çeken istisnai bir durum 7 Nisan 2022 tarihinde gerçekleşmiştir. Bu tarihte BM Genel Kurulu'nda Rusya'nın İnsan Hakları Konseyi üyeliğinin askıya alınmasına yönelik yapılan ES-11/3 sayılı oylamada Özbekistan, bu kez doğrudan bir biçimde "hayır" oyu kullanmıştır (United Nations, 2022). Görüldüğü üzere Özbekistan'ın bu tercihi, ülkesinin Rusya ile ilişkilerine dair hassas dengeleri koruma isteğini ve kararlarının büyük ölçüde stratejik önceliklere dayandığını ortaya koymaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Özbekistan, Rusya-Ukrayna Savaşı bağlamında uluslararası düzeyde alınan kararlar karşısında ihtiyatlı, çatışmadan kaçınan ve çoğunlukla tarafsız pozisyonlar benimseyen bir diplomatik çizgide politikasını ilerletmiştir. Özbekistan'ın bu tutumu, yukarıda da bahsettiğimiz üzere ülkenin dış politikasında dengeyi koruma eğiliminin güçlü bir biçimde sürdüğünü bizlere göstermektedir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi (HRC), 4 Mart 2022 tarihinde gerçekleştirdiği oturumda kabul edilen A/HRC/RES/49/1 sayılı kararla, Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya karşı başlattığı geniş çaplı askeri müdahaleyi insan hakları perspektifinden değerlendirmiştir (United Nations Human Rights of Council, 2022). Söz konusu kararda, saldırının yalnızca bir devletin egemenliğini ihlal etmediği; aynı zamanda ciddi ve sistematik insan hakları ihlallerine zemin hazırladığı vurgulanmıştır. Bu bağlamda Konsey, Rusya'nın eylemlerinin uluslararası hukuk düzeni ile insan hakları normlarına aykırılık teşkil ettiğini kaydetmiş ve özellikle siviller üzerinde ortaya çıkan yıkıcı sonuçlara dikkat çekmiştir. Bununla birlikte, işgal sürecinin çok boyutlu toplumsal etkilerine işaret edilerek, ihlallerin kapsamlı biçimde belgelenmesi ve sorumluların tespit edilmesi amacıyla bağımsız ve tarafsız bir soruşturma mekanizmasının hayata geçirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Karar tasarısının oylanması sürecinde Özbekistan, tarafsız bir tavır sergileyerek çekimser oy kullanmıştır (United Nations Human Rights of Council, 2022). Bu tercih, ülkenin dış politikasında giderek belirginleşen çok yönlü denge arayışının somut bir göstergesi olarak

değerlendirilebilir. Özbekistan yönetimi, bir yandan Rusya ile sahip olduğu tarihsel bağları ve ekonomik ilişkileri koruma iradesini sürdürürken, diğer yandan uluslararası hukuk düzenine ve Birleşmiş Milletler'in temel ilkelerine bağlılığını muhafaza etmeye çalışmaktadır. Çekimser tutum, Taşkent'in mevcut kriz koşullarında doğrudan taraf olma riskinden kaçınarak, bölgesel istikrarı önceleyen temkinli bir pozisyon benimsediğini ortaya koymaktadır.

3.5.Kazakistan'ın Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki Tutumu/Yaklaşımı

Dünyanın en uzun kara sınırını paylaşan Kazakistan ile Rusya arasında enerji, uzay, nükleer enerji ve tarım gibi çeşitli stratejik alanlarda derin iş birlikleri bulunmaktadır. Özellikle enerji alanında iki ülke arasındaki bağımlılık dikkat çekicidir. 2021 yılı verilerine göre, Kazakistan toplam ham petrol ihracatının (yaklaşık 68 milyon varil) %90'ından fazlasını Rusya üzerinden gerçekleştirmiştir. Bu durum, Kazakistan'ın enerji ihracatında Rusya'ya olan lojistik ve altyapı bağımlılığını açıkça ortaya koymaktadır. Kazakistan'ın Rusya açısından taşıdığı stratejik önem dikkate alındığında, ülkedeki Rus varlığının uzun vadede daha da güçlenmesi, bazı yapısal sorunların gündeme gelmesine neden olabilir. Nitekim Kazakistan nüfusunun yaklaşık %20'sini oluşturan Rus kökenli vatandaşların büyük bölümü ülkenin kuzeyinde yaşamaktadır. Bu demografik yapı, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından daha hassas bir hal almış ve özellikle etnik Rusların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde olası siyasi ve toplumsal kırılganlıkların tartışılmasına zemin hazırlamıştır (Özsoy, 2022, s. 568-569).

Ukrayna'daki savaş, Kazakistan toplumu üzerinde önemli etkiler yaratmış, ülkenin jeopolitik yönelimini yeniden şekillendirmiş ve birçok Kazak vatandaşının hem ulusal kimlik algısında hem de Rusya'ya bakışında belirgin bir dönüşüm sürecini hızlandırmıştır. Bu gelişmeler, aynı zamanda Ocak protestolarının ardından siyasi reformlar gerçekleştirmeye ve halkın sosyo-ekonomik taleplerine yanıt vermeye çalışan Kazak hükümeti açısından ilave zorluklar doğurmuştur. Bahsi geçen reformların, iktidarın toplumsal meşruiyetini artırmanın yanı sıra, dış müdahale baskılarına direnç gösterme ve egemenlik iddiasını pekiştirme kapasitesine katkı sağlaması beklenmektedir. Kazakistan, bağımsızlığını kazandığı tarihten itibaren hem ekonomik performansı hem de dış politika yaklaşımıyla Orta Asya bölgesinde öne çıkan bir aktör hâline gelmiştir. Gerçek GSYİH bakımından Sovyetler Birliği sonrası ülkeler arasında en yüksek

seviyelere ulaşan Kazakistan, aynı zamanda aktif ve çok yönlü dış politika stratejisi sayesinde bölgesel dengelerde belirleyici bir rol oynamaktadır (Dumoulin, 2023, s. 2).

Kazakistan hükümetinin Rusya'nın Ukrayna'yı işgaline karşı verdiği hızlı tepki, özellikle Ocak 2022'de yaşanan ve kamuoyunda "Kanlı Ocak" olarak anılan olayların ardından ülkenin Moskova'ya daha fazla yakınlaşmasından endişe eden Batılı çevreler için bir güvence niteliği taşımıştır. Bu bağlamda, Kazakistan Dışişleri Bakan Yardımcısı Roman Vasilenko'nun 28 Mart tarihli açıklamasında, ülkenin kendisini yeni bir demir perdenin arkasında bulmak istemediğini vurgulanmış ve böylece Kazakistan'ın Rusya ile tam bir ittifak ilişkisine girme ya da Batı'nın yaptırımlarına hedef olma niyeti taşımadığı açık bir şekilde ifade edilmiştir (Dumoulin, 2023, s. 3). 16 Şubat 2023 tarihinde Ukrayna Dışişleri Bakanı ile gerçekleştirdiği görüşmede Kazakistan Cumhurbaşkanı Kasım Cömert Tokayev, ülkesinin Rusya-Ukrayna çatışmasına ilişkin tutumunu net bir şekilde ortaya koymuştur (UN Digital Library, 2023). Tokayev, Kazakistan'ın Birleşmiş Milletler Sözleşmesi ve uluslararası hukukun evrensel ilkeleri doğrultusunda, krize diplomatik yollarla çözüm bulunmasından yana olduğunu vurgulamış ve Ukrayna'ya yönelik sağlanan insani yardımlara dikkat çekmiştir. Bu açıklamalar, Kazakistan'ın Rusya'nın savaş politikalarından mesafe koyma çabasının açık göstergeleri olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, Rusya'nın yakın müttefiklerinden Belarus'un aksine, Kazakistan'ın BM Genel Kurulu'nda Rusya'ya ilişkin kararlar konusunda çekimser kalması da bu tutumu pekiştirmektedir (Dumoulin, 2023, s. 3).

Kazakistan'ın bu tutumunun arka planında güçlü nedenler yer almaktadır. Öncelikle ülke, Rusya ile yaklaşık 7.500 kilometrelik bir kara sınırına sahiptir ve bu durum, doğrudan bir güvenlik bağımlılığı yaratmaktadır. Ayrıca Kazakistan'ın enerji kaynaklarının dış pazarlara ulaştırılmasında Rusya kritik bir aktör konumundadır. Özellikle Avrasya Ekonomik Birliği ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) gibi bölgesel yapılar üzerinden Moskova ile derin bir kurumsal entegrasyon söz konusudur. Kazakistan'daki Rus azınlık nüfusun varlığı da, iç istikrarı koruma arayışında Rusya'ya karşı doğrudan eleştirel tutumdan kaçınmasına neden olmaktadır (Wani, 2022; Güngör, 2022).

Ukrayna'daki savaş, Kazakistan'ın uzun süredir izlediği çok vektörlü dış politikaya yeni bir boyut kazandırmıştır. Bu strateji başlangıçta ülkenin uluslararası alanda görünürlüğünü artırmak ve yabancı yatırımları çekmek amacıyla geliştirilmiş olsa da, günümüzde esas hedef Kazakistan'ın Rusya'ya olan bağımlılığını azaltmak yönünde

evrilmiştir. Her ne kadar Rusya'nın Kazakistan üzerindeki etkisinde somut bir azalma gözlemlenmese ve alternatif bölgesel güçlerin etkisinde belirgin bir artış yaşanmasa da, Kazak hükümeti, mevcut jeopolitik ortamdan azami düzeyde fayda sağlamak ve ulusal egemenliğini pekiştirmek amacıyla belirgin bir dengeleme stratejisi benimsemiştir. Savaşın Kazakistan ekonomisine yönelik somut etkileri başlangıçta belirsizlik arz etmiştir. Bununla birlikte, ithal edilen bazı temel kalemlerde yaşanan fiyat artışları, halkın satın alma gücü üzerinde doğrudan baskı oluşturmuştur. Bu ekonomik dalgalanmalar, yalnızca bireysel düzeyde yaşam maliyetini artırmakla kalmamış, aynı zamanda toplumsal istikrar üzerinde potansiyel etkiler doğurabilecek bir risk alanı hâline gelmiştir (Dumoulin, 2023, s. 4-5; Wani, 2022; Güngör, 2022).

Ocak 2022'de yaşanan protestolar ve ardından patlak veren Ukrayna Savaşı, Kazakistan'ı hem iç politikada hem de dış ilişkilerde son derece hassas ve dikkatli bir denge kurmayı zorunlu kılan karmaşık bir konuma sürüklemiştir. Bu koşullar, ülkenin daha cesur ve stratejik politika değişikliklerine gitmesini gerektirmiştir. Kazakistan'ın Ukrayna'daki savaşa ilişkin tutumunu net biçimde ortaya koyması ve yürüttüğü aktif diplomasi, ülkeyi artık birçok Avrupa ülkesi açısından jeopolitik haritada daha görünür ve dikkate alınan bir aktör hâline getirmiştir (Dumoulin, 2023, s. 17). Bu çerçevede Kazakistan, Rusya-Ukrayna Savaşı gibi kutuplaştırıcı krizlerde taraf olmaktan kaçınarak, dengeleyici bir pozisyon almaya çalışmaktadır. Bu tavır, Batı ile ilişkilerin zedelenmesini önlemeyi amaçlarken, Rusya ile bozulan ilişkilerin de ülkeye maliyet yaratmasını engelleme arzusunu yansıtmaktadır.

Nitekim Tokayev, ülkesinde istikrara önem verdiğini ve bu bağlamda da Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki yaklaşımlarının hayati bir öneme sahip olduğunu belirtmektedir. Tokayev bu açıklamaları, ülkesinin Rusya-Ukrayna Savaşı'na ilişkin tarafsızlık ve diplomatik çözüm arayışına dayanan dış politikasını yansıtmaktadır. Tokayev, Kazakistan'ın en başından beri çatışmanın sona ermesini ve bu sürecin diplomatik müzakereler aracılığıyla yürütülmesini savunduğunu vurgulayarak, ülkesinin savaş karşısında barışçıl çözümden yana tutumunu teyit etmiştir.

Bu açıklama, Kazakistan'ın Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki oylamalarda izlediği çizgiyle de kısmen örtüşmektedir. Kazakistan, genellikle çekimser kalmayı tercih etmiş ve doğrudan taraf olmaktan imtina etmiştir. Tokayev'in "Bizim tutumumuz gerçeğe dönüşüyor" (TRT Avaz, 2025) ifadesi, ABD ve Rusya arasında yeniden siyasi diyalog

kapılarının aralanmasına atıfla, Kazakistan'ın çok yönlü dış politika anlayışının uluslararası platformlarda meşruiyet kazandığına işaret etmektedir. Ayrıca bu açıklamalar, Tokayev liderliğindeki Kazakistan'ın Rusya-Ukrayna Savaşı'na yönelik politikalarında diplomatik dengeyi koruma çabasının sürekliliğini de ortaya koymaktadır.

3.5.1.Kazakistan'ın BM Genel Kurulu'ndaki Oylamalardaki Tutumu

Kazakistan'ın Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'ndaki oylamalarda benimsediği tutum, ülkenin dış politika öncelikleri ve bölgesel denge arayışıyla doğrudan ilişkili olduğu söylenebilir. Özellikle 2 Mart 2022, 12 Ekim 2022 ve 23 Şubat 2023 tarihlerinde yapılan oylamalarda çekimser kalan (United Nations, 2023; UN Digital Library, 2023) Kazakistan, bu tutumuyla Rusya'yı açıkça kınamaktan kaçınmış ve çok yönlü dış politikasını sürdürme niyetini ortaya koymuştur.

Bununla birlikte, 15 Aralık 2022 tarihinde Kırım ve Sivastopol'deki insan hakları ihlallerine ilişkin kararda “hayır” oyu kullanması, ülkenin zaman zaman Moskova'nın pozisyonuna daha yakın bir çizgi izlediğini göstermektedir (AsiaPlus, 2022). Kazakistan'ın bu yaklaşımı, sadece Rusya ile olan güçlü ekonomik, enerji ve güvenlik ilişkilerinden kaynaklanmamaktadır. Aynı zamanda Orta Asya'da istikrarı sürdürme arzusundan da kaynaklanmaktadır. Coğrafi konumu, Avrasya coğrafyasındaki enerji taşımacılığına katkısı ve Rusya ile kurduğu Avrasya Ekonomik Birliği gibi çok taraflı yapılar içindeki rolü göz önüne alındığında, Kazakistan'ın denge siyaseti izlemeyi tercih etmesi anlaşılabilir bir strateji olarak öne çıkmaktadır.

Öte yandan Kazakistan da benzer şekilde çekimser oy kullanmıştır (United Nations Human Rights of Council, 2022). Ancak bu tercih ülkenin dış politikasında temel bir ilke olan “çok taraflılık” anlayışı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Astana yönetimi, bir yandan Rusya'nın belirleyici rol oynadığı Avrasya Ekonomik Birliği ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü gibi çok taraflı yapılar içerisinde aktif bir konumda bulunmakta; diğer yandan Batılı aktörlerle ilişkilerini dengeleme yönünde stratejik bir çaba sergilemektedir. Dolayısıyla Kazakistan'ın çekimser tutumu, yalnızca diplomatik bir ihtiyat göstergesi değil, aynı zamanda ülke içindeki siyasi dengeleri koruma ve uluslararası arenadaki konumunu sürdürme amacıyla şekillenen kapsamlı bir dış politika stratejisinin parçası olarak yorumlanabilir.

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi, 4 Nisan 2024 tarihinde gerçekleştirilen 55. oturumunda kabul edilen A/HRC/RES/55/23 sayılı kararla, Rusya Federasyonu'nun Ukrayna'ya yönelik saldırısının insan hakları boyutunu yeniden gündeme taşımıştır. Söz konusu karar, daha önceki oturumlarda dile getirilen temel tespitleri teyit etmekle birlikte, çatışmanın güncel etkilerine odaklanarak sürecin devam eden seyrini ortaya koymuştur. Karar metninde, insan hakları ihlallerinin sürdüğü açıkça belirtilmiş; tarafların uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmeleri gerektiği hatırlatılmış ve uluslararası normlara uyumun zorunluluğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda Konsey, çatışmanın insan hakları üzerindeki yıkıcı etkilerinin sürekliliğini resmen kayda geçirerek, mevcut kriz ortamında çözüm arayışlarının ve hesap verebilirlik mekanizmalarının güçlendirilmesinin önemine işaret etmiştir. Oylama sürecinde toplam 47 ülke oy kullanmış, Kazakistan ise çekimser kalmayı tercih etmiştir (United Nations Human Rights of Council, 2024).

4 SONUÇ

Bu tez, 24 Şubat 2022 tarihinde başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı çerçevesinde Türk Devletleri Teşkilatı'na (TDT) üye devletlerin izlediği dış politika yaklaşımlarını karşılaştırmalı bir biçimde incelemeyi amaçlamıştır. Türkiye, Azerbaycan, Kazakistan, Kırgızistan ve Özbekistan'ın savaş süresince benimsedikleri diplomatik tutumlar, yalnızca ulusal çıkarlarını değil, aynı zamanda TDT'nin kolektif hareket kapasitesini ve bölgesel aktör kimliğini anlama açısından önemli ipuçları sunmuştur. Elde edilen nitel bulgular, üye devletler arasında dış politika tercihleri bakımından belirgin farklılıkların bulunduğunu ve teşkilatın uluslararası krizlere karşı kurumsal düzeyde sessiz kaldığını göstermektedir.

Araştırma süresince yöneltilen temel sorulardan biri olan “TDT üyeleri savaş karşısında nasıl bir dış politika izlemiştir?” sorusu bağlamında elde edilen bulgular, ortak bir duruştan ziyade oldukça farklılaşan yaklaşımlar olduğunu ortaya koymuştur. Türkiye'nin diplomatik girişimlerde aktif bir rol üstlenmesi ve arabuluculuk misyonu, onu teşkilat içerisinde öne çıkarırken; Kırgızistan ve Kazakistan'ın daha çekimser, Azerbaycan'ın ise başlangıçta Rusya'ya yakın bir tutum sergileyip daha sonra denge politikası izleyen bir yol benimsediği gözlemlenmiştir. Özbekistan ise kamuoyundaki eleştirilere rağmen, temkinli bir diplomasi yürütmeyi tercih etmiştir.

Bu farklılaşmanın ardındaki temel etkenlerden biri olarak Rusya ile olan ekonomik ve enerji temelli bağımlılık düzeylerinin etkili olduğu değerlendirilmiştir. Araştırma kapsamında test edilen “Ülkelerin Rusya'ya bağımlılık düzeyleri dış politika tutumlarını belirleyici ölçüde etkilemektedir” yönündeki hipotez, büyük oranda doğrulanmıştır. Özellikle enerji alanında Rusya'ya yüksek derecede bağımlı olan ülkelerin, savaş karşısında doğrudan eleştirel bir tutum sergilemekten kaçındıkları görülmüştür. Türkiye ise ekonomik bağımlılığa rağmen daha dengeli ve aktif bir dış politika benimseyerek, siyasi özerklik kapasitesinin dış politika kararlarında belirleyici olduğunu göstermiştir.

TDT'nin kurumsal tepkiselliği açısından bakıldığında, savaş süresince teşkilat düzeyinde ortak bir açıklama yapılmamış olması dikkat çekicidir. Bu durum, TDT'nin uluslararası krizlerde kurumsal refleks göstermekte zorlandığına işaret etmektedir. Söz konusu pasiflik, örgütün sadece kültürel bir birlik mi olduğu yoksa siyasi bir aktör olma yolunda mı ilerlediği sorusunu gündeme getirmiştir. Bu bağlamda, “TDT'nin ortak dış politika geliştirme kapasitesi sınırlıdır” yönündeki hipotez desteklenmiştir. Gelecekte bu yapının

etkinliğinin artırılabilmesi için, kurumsal reformlara, ortak diplomasi stratejilerine ve dış politika koordinasyon mekanizmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Araştırmada öne çıkan bir diğer unsur, Türkiye'nin TDT içindeki liderlik rolüdür. Türkiye hem savaş süresince sergilediği denge politikası hem de tahıl koridoru gibi insani diplomasi örnekleriyle ön plana çıkmıştır. Bu durum, Türkiye'nin bölgesel liderlik kapasitesinin TDT içerisinde belirginleştiğini göstermektedir. Ancak diğer üye devletlerin farklı öncelikleri ve çekinceleri nedeniyle, bu liderliğin kolektif bir yapıya evrilmesi sınırlı kalmaktadır.

Savaşın çok yönlü etkileri TDT üyeleri üzerinde de belirgin biçimde hissedilmiştir. Artan enerji fiyatları, gıda güvenliği sorunları ve jeopolitik riskler, bu ülkelerin dış politika önceliklerini yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur. Bu bağlamda, savaşın yalnızca güvenlik boyutuyla değil, ekonomik ve diplomatik yönleriyle de kapsamlı bir kırılma yarattığı söylenebilir. Bu durum, “Savaş TDT üyelerinin dış politikasını jeopolitik ve ekonomik açıdan yeniden şekillendirmiştir” hipotezini desteklemektedir.

Sonuç olarak, TDT'nin mevcut haliyle uluslararası krizlerde ortak bir duruş sergileme konusunda önemli yapısal sınırlılıkları bulunmaktadır. Üye devletler arasındaki dış politika farklılıkları ve kurumsal refleks eksikliği, teşkilatın etkin bir bölgesel aktöre dönüşmesini engellemektedir. Türkiye'nin liderlik kapasitesi bu dönüşüm sürecinde önemli bir potansiyel taşımakla birlikte, bu potansiyelin gerçekleşebilmesi, üye ülkelerin dış politika özerkliklerini artırmaları ve kolektif hareket etme iradesi göstermeleriyle mümkündür.

Bu tez çalışması, TDT'nin savaş gibi uluslararası krizlere verdiği tepkileri değerlendirerek, örgütün bölgesel bütünleşme potansiyelini ve kurumsal kapasitesini ortaya koymayı amaçlamıştır. Literatürdeki mevcut boşluğu doldurarak, dış politika analizi ve bölgesel örgüt çalışmaları açısından özgün bir katkı sunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acer, Y (2022). Ukrayna Savaşı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'ndeki Süreç. *Kriter Dergi*. 6 (67). <https://kriterdergi.com/dosya-ukrayna-krizi/ukrayna-savasi-ve-uluslararasi-ceza-mahkemesindeki-surec>. (Erişim Tarihi: 18.03.2025).
- Akgün S ve Kenar Ö. (2023) Türkiye'nin Türk Devletler Teşkilatı ile Olan İlişkilerinde Uluslararası Aktör Düzeyi ve Durumu. *Sakarya Üniversitesi Türk Akademi Dergisi*. 2(2). s. 107-115.
- Akçapa, M. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı'nın Tarihsel Gelişimi: Teşkilatın Dünü, Bugünü ve Yarını. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*. 11(34). s.473-491.
- Alizade, M. (2025). Trump, Rusya ve Azerbaycan: 20 Ocak sonrası dünyada neler değişecek?. <https://www.indyturk.com/node/751873/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/trump-rusya-ve-azerbaycan-20-ocak-sonras%C4%B1-d%C3%BCnyada-neler-de%C4%9Fi%C5%9Fcecek>. (Erişim Tarihi: 11.03.2025).
- Altymyshova, Z. & Omurov, J. (2025). Türk Devletleri Teşkilatı Kuruluşu ve Yapısı. *Türk Devletleri Teşkilatı (Dünü, Bugünü, Yarını) Özel Sayısı*: s. 41–64. <https://doi.org/10.16985/mtad1624391>
- Amirbek, A., Anuarbekuly, A., & Makhanov, K. (2017). Türk Dili Konuşan Ülkeler Entegrasyonu: Tarihsel Geçmişi ve Kurumsallaşması. *Bölgesel Araştırmalar Dergisi*. 1(3). 164-204.
- Anadolu Ajansı (2023). "Tahıl Koridoru"ndan 1000'den fazla gemiyle 33 milyon tona yakın tahıl taşındı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/tahil-koridorundan-1000den-fazla-gemiyle-33-milyon-tona-yakin-tahil-tasindi/2947509#:~:text=Ankara,milyon%20tona%20yak%C4%B1n%20tah%C4%B1l%20ta%C5%9F%C4%B1nd%C4%B1>. (Erişim Tarihi: 28.02.2025).
- Anadolu Ajansı (2024). Azerbaycan, savaş döneminde Ukrayna'ya 40 milyon dolarlık insani yardım sağladı. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/azerbaycan-savas-doneminde-ukraynaya-40-milyon-dolarlik-insani-yarim-sagladi/3246987>. (Erişim Tarihi: 02.02.2025).
- Ardan, M.C., Marzaman, A.P., Deni, S. (2023). The Russian-Ukrainian War Effects on Global Food Trade: A Review. *Journal of Political Science and International Relations*. 6(2). (2023). S.54-63. [https://doi.org/10.11648/j.jpsir.2023\(0602\)14](https://doi.org/10.11648/j.jpsir.2023(0602)14)
- Asia Plus (2022). Kazakhstan votes against UN's resolution demanding Russia withdraw its military forces from Ukraine. <https://asiaplus.tj.info/en/news/centralasia/20221219/kazakhstan-votes-against-uns-resolution-demanding-russia-withdraw-its-military-forces-from-ukraine>. (Erişim Tarihi: 21.05.2025).
- Aslan, M. (2023). *Rusya-Ukrayna Savaşının Bir Yılı*. İstanbul. SETA Yayınları. İstanbul. <https://www.setav.org/assets/uploads/2023/03/A384.pdf>
- Avrupa Komisyonu Kıbrıs Temsilciliği (2025). AB'ye giriş. <https://cyprus.representation.ec.europa.eu/about-us/introduction-eu-tr>, (Erişim Tarihi: 05.08.2025).
- Aydın, M. (2015). Tarih boyunca Türkiye-Ukrayna ilişkileri. *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, (28), 31-44.
- Aydingün, A. & Aydingün, İ. (2020) (ed.). *Sovyet Sonrası Ukrayna'da Devlet, Toplum ve Siyaset: Değişen Dinamikler, Dönüşen Kimlikler*. Terazi Yayıncılık. Ankara.
- Aydilek, E. (2022). Türk Devletleri Teşkilatının siyasi ve ekonomik potansiyeli. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 5(3), 716–728.
- Balance of Power. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. TDT Özel Sayısı. s. 39-71.
- Barabanov, O. (2025). Results of the UN General Assembly vote on Ukraine in February 2025. <https://valdaiclub.com/a/highlights/results-of-the-un-general-assembly-vote-on-ukraine/>. (Erişim Tarihi: 07.04.2025).
- Bağış, B. (2022). *Rusya-Ukrayna Savaşının Küresel Ekonomiye ve Türkiye'ye Etkileri*. SETA Rapor. s.1-70.

- BBC (2023). Rusya-Ukrayna heyetleri İstanbul'da görüştü, Ukrayna Türkiye'nin garantör ülkeler arasında olmasını istedi. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60912025>. (Erişim Tarihi:04.04.2025).
- BBC (2023). What are the sanctions on Russia and are they hurting its economy? <https://www.bbc.com/news/world-europe-60125659>. (Erişim Tarihi: 10.04.2025).
- BBC News (2024). Putin: Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki barış anlaşması için bir şeyler yapabilirsek çok mutlu oluruz. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c0qeg2051kqo>. (Erişim Tarihi: 04.04.2025).
- Behnassi, M. & Haiba El, M. (2022). Implications of the Russia–Ukraine war for global food security. *Nature Human Behaviour*. s. 754-755
- Birleşmiş Milletler Genel Kurulu. (2025, 24 Şubat). *The path to peace* (A/RES/ES-11/8). https://digitallibrary.un.org/record/4076919/files/A_RES_ES-11_8-EN.pdf. (Erişim Tarihi: 06.04.2025).
- Brookings Institution. (2024). Does the West's Ukraine policy need a reality check? Brookings Institution. <https://www.brookings.edu/events/does-the-wests-ukraine-policy-need-a-reality-check/>. (Erişim Tarihi: 08.03.2025).
- Buyar C. (2022). Tarihi Perspektiften, Sosyo-Ekonomik Değerler Açısından Rusya-Ukrayna Savaşı ve Orta Asya Ülkelerine Etkileri. *Uluslararası Medeniyet Çalışmaları Dergisi*.7(2) s.137-149.
- Buyar, C. & Şener, U. (2023). Tarihin Dönüşü: Rusya-Ukrayna Savaşı, Siyasi ve Ekonomik Tesirleri. *Journal of Academic Value Studies*. 9(4). s.284-301.
- Buyar, C. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Orta Asya Ülkelerine Etkisi. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/rusya-ukrayna-savasinin-orta-asya-ulkelerine-etkisi/2570168>. (Erişim Tarihi: 10.02.2025).
- Center for Strategic and International Studies (CSIS). (2025). What role can Turkey play in Ukraine negotiations?. <https://www.csis.org/analysis/what-role-can-turkey-play-ukraine-negotiations>. (Erişim Tarihi: 04.04.2025).
- CNN Türk (2022). AB ve G7 ülkeleri, 30 milyar Euro'luk Rus varlığını dondurdu. <https://www.cnnturk.com/ekonomi/ab-ve-g7-ulkeleri-30-milyar-euroluk-rus-varligini-dondurdu-1842795>. (Erişim Tarihi: 17.03.2025).
- Çağırın, M. E. (2013). *Uluslararası Örgütler*. Turhan Kitabevi, Ankara.
- Çalışkan, F. (2022). Adım Adım Rusya Ukrayna Savaşı ve Üçüncü Tarafların Sürece Etkisi. *Euro Politika*. Sayı 14. s. 35-47.
- Çelik, B.C. (2024). Ukrayna-Rusya Savaşında Türkiye: Jeopolitik Bir Analiz. *Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi (TUDPAM)*. <https://tudpam.org/ukrayna-rusya-savasinda-turkiye-jeopolitik-bir-analiz/>. (Erişim Tarihi: (11.02.2025).
- Çelik, S. (2022). 2022 Rusya'nın Ukrayna'yı İşgali: AB Entegrasyonu İçin Yeni Dönem. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 525-526.
- Çobanoğlu, S. (2024). Ukrayna'da Devlet Geleneği. *Kamu Yönetimi ve Politikaları Dergisi*. 5(1) s.25-52.
- Dashdamirova, M. & Aydın, Z. (2023). Rusya-Ukrayna Savaşından Sonra Azerbaycan ve AB Arasındaki Enerji Odaklı İlişkiler. *DİPAM*, Sayı 6.
- Dellal, İ. (2023). Tahıl Koridoru ve Önemi. Türkiye İnsani Çalışmalar Yıllığı. *Türk Kızılay Akademisi*. <https://yillik.kizilayakademi.org.tr/tahil-koridoru-ve-onemi/>. (Erişim Tarihi: 03.03.2025).
- Demir, C. (2022). *The Organization of Turkic States: Implications for the Regional*
- Değer, M. (2022). Rusya-Ukrayna savaşında Türkiye ve Azerbaycan'ın konumu. *Independent Türkiye*. (Erişim Tarihi: 30.03.2025).
- Dinçer, M. (2023). Montrö Sözleşmesi Bağlamında Karadeniz'de Türkiye–Rusya İlişkileri. *ULIPOD*. 3(1). 50–67.

- Doe, J. (2024). The real reason why the West does not want Ukraine to win the war. Erudite Elders. <https://www.eruditeelders.com/the-real-reason-why-the-west-does-not-want-ukraine-to-win-the-war-caf4db924683>. (Erişim Tarihi: 30.03.2025).
- Dumoulin, M. (2023). Steppe Change: How Russia's War on Ukraine is Reshaping Kazakhstan. *European Council on Foreign Relations*. Policy Brief.
- European Commission. (2022). *REPowerEU: A plan to rapidly reduce dependence on Russian fossil fuels and fast forward the green transition*. Retrieved from <https://ec.europa.eu>
- Erkiner, H. H. & Eray, İ. (2022). Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*. TDT Özel Sayısı. s. 217-250.
- Erol, M. S. & Çelik, E. (2017). Türk Dünyası'nda İş Birliği Denemesi: Türk Keneşi ve Kazakistan. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*. 3 (5). s. 15-32.
- Eschment, B. (2022). Responses From Central Asian States to the Russian Invasion of Ukraine. <https://www.e-ir.info/2022/03/31/responses-from-central-asian-states-to-the-russian-invasion-of-ukraine/>. (Erişim Tarihi: 28.02.2025).
- EU External Action Service (2023). Ukraine: High Representative/Vice-President Josep Borrell and Foreign Minister Dmytro Kuleba discuss the latest development in Ukraine. https://www.eeas.europa.eu/eeas/ukraine-high-representativevice-president-josep-borrell-and-foreign-minister-dmytro-kuleba-discuss_en. (Erişim Tarihi: 03.03.2025).
- European Commission (2022). *REPowerEU: Joint European Action for More Affordable, Secure and Sustainable Energy*. [https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/-IP_22_\(1511\)](https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/-IP_22_(1511))
- European Union External Action (2022). *UN General Assembly demands Russian Federation withdraw all military forces from the territory of Ukraine*. https://www.eeas.europa.eu/eeas/un-general-assembly-demands-russian-federation-withdraw-all-military-forces-territory-ukraine_und_en. (Erişim Tarihi: 22.03.2025).
- FAO. (2022). *The importance of Ukraine and the Russian Federation for global agricultural markets and the risks associated with the current conflict*. Food and Agriculture Organization of the United Nations. <https://www.fao.org>
- Freedom House (2023). Freedom in the World: Kyrgyzstan. <https://freedomhouse.org/country/kyrgyzstan/freedom-world/2023>. (Erişim Tarihi: 30.05.2025).
- Gasıмова, T. & Yurcu Erçin, M. (2023). Zengezur Koridoru'nun Azerbaycan'ın Dış Ticaretve Lojistik Faaliyetlerine Olası Etkilerinin SWOT Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi İİBF Dergisi*, (12). 1-15. DOI: 10.58627/dpuibf.1172010
- Glauber, J. & Laborde, D. (2023). Introduction. The Russia-Ukraine Conflict and Global Food Security. (ed.) Joseph Glauber & David Laborde. *International Food Policy Research Institute*. Washington.
- GZT (2024). Kırgızistan Batı'nın Baskılarından Şikayetçi. <https://www.gzt.com/gercek-hayat/kirgizistan-batinin-baskilarindan-sikyetci-3791466>. (Erişim Tarihi: 20.03. 2025).
- Gündoğdu, S. (2023). Türkiye'nin Jeopolitik Açılımı: Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 21(3). s. 266-279.
- Güngör, G. (2022). Ukrayna Savaşı'nın Orta Asya Ülkelerine Etkisi. *Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)*. (24).
- Güven, A. (2017). Avrasya Ekonomik Birliği ve Rusya'nın bölgesel stratejileri. Ankara: *Uluslararası İlişkiler Araştırmaları*.
- Haber Kıbrıs (2025). Aliyev, Rusya-Ukrayna barışının yakın gelecekte gerçekçi gözükmediğini söyledi. <https://haberkibris.com/aliyev-rusya-ukrayna-barisinin-yakin-gelecekte-gercekci-gozukmedigini-soyledi-1417-2025-04-09.html>. (Erişim Tarihi: 12.05.2025).
- Hamzaoglu H., Çora H. & Mikail E. H. (2022). Institutional Development and Cooperation Mechanisms of the Organization of Turkic States. *China-USA Business Review*. 21(2.). s. 62-69.
- Henry, G Schermers and Niels M Blokker, *Institutional Law: Unity within Diversity*, Martinus Nijhoff Publishers; Revised edition, Boston/Leiden, 2011, s. 26-36.

- Independent Türkçe (2023). *Rusya-Ukrayna Savaşı'nda bir yıl geride kaldı... Uzmanlar: Sonucu ne olursa olsun Rusya kaybedecek.* <https://www.indyturk.com/node/612251/d%C3%BCnya/rusya-ukrayna-sava%C5%9F%C4%B1nda-bir-y%C4%B1l-geride-kald%C4%B1-uzmanlar-sonucu-ne-olursa-olsun-rusya>. (Erişim Tarihi: 13.03.2025).
- Institute for the Study of War. (2024). *Ukraine's Kursk incursion: Six-month assessment.* <https://understandingwar.org/backgrounder/ukraine%E2%80%99s-kursk-incursion-six-month-assessment>. (Erişim Tarihi: 10.03.2025).
- Istituto Affari Internazionali (IAI). (2023). *Turkey vis-à-vis Russia's war against Ukraine.* <https://www.iai.it/en/pubblicazioni/c05/turkey-vis-vis-russias-war-against-ukraine>. (Erişim Tarihi: 21.02.2025).
- Kaşlılar, M. M. (2023). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Birinci Yılı ve Türkiye. *Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi (TUDPAM)*. <https://tudpam.org/rusya-ukrayna-savasinin-birinci-yili-ve-turkiye/>. (Erişim Tarihi: 20.02.2025).
- Kaşlılar, M. M. (2024). Rusya-Ukrayna Savaşının İkinci Yılı ve Türkiye. *Türk Dış Politikası Araştırma Merkezi (TUDPAM)*. <https://tudpam.org/rusya-ukrayna-savasinin-ikinci-yili-ve-turkiye/>. (Erişim Tarihi: 11.02.2025).
- Keşikçi, N. S. & Karaman, Ö. F. (2023). Türk Devletleri Teşkilatı ve Üyelerin Katılım Süreçleri: KKTC ve Türkmenistan Gözlemci Üyeleri. *GAB Akademi*. 3(2). 11-27.
- Kocaman, Ö. (2022). Türk Devletleri Teşkilatı: Stratejik Bir Bakış. *Kriter Dergi*. 7(73). <https://kriterdergi.com/dosya-turk-devletleri-teskilati/turk-devletleri-teskilati-stratejik-bir-bakis>. (Erişim Tarihi: 20.02.2025).
- Kocatepe, Ö. F. (2022). Türk Cumhuriyetleri'nin Bölgesel Güvenlik Kaygıları Bağlamında Uluslararası Örgütlerle İş Birliği. *Türk Dünyası Araştırmaları*. 130(257). s. 423-424.
- Kocatepe, Ö. F. (2022). *Türk Devletleri Teşkilatı, Politik ve Askeri İşbirliği*. Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Kocatepe, Ö. F. (2023). Özbekistan'ın Yenilikçi Yol Haritası: Mirziyoyev Döneminde Dış Politika Değişimi ve Etkileri. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. (53). 81-106.
- Kolay İhracat (2024). Ülkeler. <https://www.kolayihracat.gov.tr/ulkeler>. (Erişim Tarihi: (07.04.2025).
- Koçak, M. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşının Türkiye'ye Etkileri. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/gorus-rusya-ukrayna-savasinin-turkiyeye-etkileri/2519470>. (Erişim Tarihi: 11.03.2025).
- Kuzio T. (2022). *Russian Nationalism and the Russian-Ukrainian War Autocracy-Orthodoxy-Nationality*. by Routledge.
- Makhmudov, S. (2023). How the Russia-Ukraine War Is Reshaping EU-Uzbekistan Relations. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2023/09/how-the-russia-ukraine-war-is-reshaping-eu-uzbekistan-relations/>. (Erişim Tarihi: 30.03.2025).
- Mere, M. (2024). Türkiye'nin Türk Devletleri Teşkilatı Ülkeleriyle Arasındaki Dış Ticaretinin Panel Çekim Modeli Yaklaşımıyla Analizi. *Journal of Emerging Economies and Policy*. 9(2). 262-275.
- Milli İstihbarat Akademisi (2025). Rusya-Ukrayna Savaşı: Savunma Teknolojileri ve Savaşın Dönüşümü. *Milli İstihbarat Akademisi*. Rapor Ocak (2025). https://mia.edu.tr/uploads/f/31012025_1.pdf. (Erişim Tarihi: 20.03.2025).
- Mills C. (2025). Ukraine conflict: An overview. *House of Commons Library*. No: (9723).
- Mustofaev, M. (2022). The Organization of Turkic States: A New Approach to Global and Regional Challenges. *Perceptions: Journal of International Affairs*. 27(1). s. 105-120.
- Najibullah, F. (2022). Central Asia Takes Economic Hit From Russian War In Ukraine Sooner Than Expected. *Radio Free Europe*. <https://www.rferl.org/a/central-asia-migrants-ruble-impact/31730968.html>. (Erişim Tarihi: 10.05.2025)

- NTV (2025). "Ukrayna Dışışleri Bakanı, Bakü'de: "Savaşı bu yıl bitirmek istiyoruz". <https://www.ntv.com.tr/dunya/ukrayna-disisleri-bakani-bakude-savasi-bu-yil-bitirmek-istiyoruz,dbwWFcunXUGGVpt4uq-Q9g>. (Erişim Tarihi: 25.05.2025).
- Nuclear Business Platform. (2023). Türkiye's nuclear energy diplomacy: A strategic approach to energy security. *Nuclear Business Platform*. <https://www.nuclearbusiness-platform.com/media/insights/turkiyes-nuclear-energy-diplomacy-a-strategic-approach-to-energy-security#:~:text=T%C3%BCrkiye's%20nuclear%20energy%20program%20is,T%C3%BCrkiye's%20broader%20energy%20diplomacy%20strategy>. (Erişim Tarihi: 09.05.2025)
- Osborne, A. (2024). Kursk incursion struggles as Russians retake territory. *The Washington Post*. <https://www.washingtonpost.com/world/2024/10/25/ukraine-russia-kursk-attack/>. (Erişim Tarihi: 21.02.2025).
- Özsoy, B. (2022). Rusya-Ukrayna Savaşı ve Türk Devletleri Teşkilatı Ülkeleri. *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi/Journal of Turkish World Studies*. 22(2). s. 549-576
- Pawtuszko, T. (2023). The conflict between Russia and Ukraine: The causes of the war, security studies and the formation of an epistemic community in Poland. *Bezpieczeństwo Security*. (3).
- Putin, V. V. (2021). *Об историческом единстве русских и украинцев*. <http://kremlin.ru/events/president/news/66181>. (Erişim Tarihi: 10.02.2025).
- Reuters (2024). *Kremlin calls Stoltenberg's comments dangerous*. <https://www.reuters.com/world/europe/kremlin-calls-stoltenbergs-comments-missile-strikes-russia-dangerous-2024-09-18/>. (Erişim Tarihi: 10.02.2025).
- QHA (2022). *Kazakistan ve Kırgızistan, Rus işgaline nasıl bakıyor?*. <https://www.qha.com.tr/haber-arsivi/kazakistan-ve-kirgizistan-rus-iskaline-nasil-bakiyor-438402>. (Erişim Tarihi: 20.02.2025).
- QHA (2025). *Özbekistan, Rusya saflarında Ukrayna'ya karşı savaşılan askere hapis cezası verdi*. <https://www.qha.com.tr/gundem/ozbekistan-rusya-saflarinda-ukrayna-ya-karsi-savasan-askere-hapis-cezası-verdi-500503>. (Erişim Tarihi: 03.04.2025).
- QHA (2025). *Azerbaycan ve Ukrayna, Rus saldırganlığını sona erdirmenin yollarını gördü*. <https://www.qha.com.tr/gundem/azerbaycan-ve-ukrayna-rus-saldırganligini-sona-erdirmenin-yollarini-gorustu-507570>. (Erişim Tarihi: 29.05.2025).
- Purtaş, F. (2022). *Krizleri fırsata dönüştüren iş birliği: Türk Devletleri Teşkilatı*. SETA. <https://www.setav.org/rapor-krizleri-firsata-donusturen-is-birligi-turk-devletleri-teskilati>
- Ria.ru (2014). *Крым никогда не будет бандеровским, заявил Владимир Путин*. <https://ria.ru/20140318/1000037870.html>, (Erişim Tarihi: 20.02.2025).
- Rudibert, K.C. (2022). *Analysis of the Conflict Between Russia and Ukraine What have we learned so far?*. <https://www.mca-marines.org/wp-content/uploads/Killian-Analysis-of-the-Conflict-Between-Russia-and-Ukraine.pdf>. (Erişim Tarihi: 05.04.2025).
- Sezer, S. (2024). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Jeopolitik Sonuçları. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 17(1). s.159-180.
- Sezer, S. (2024). Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Jeopolitik Sonuçları. *Academic Review of Economics and Administrative Sciences Year*. 17(1). s.158–180.
- Shah P. & Gedamkar P. (2022). Effects of Russia-Ukraine war. *International Journal of Scientific Research in Engineering and Management (IJSREM)*. 6(3).
- Shevel, O. (2015). *Russia and Near Abroad, Great Decisions*. <https://www.researchgatenet/publication-274385776-Russia-and-the-Near-Abroad>
- Statista.com (2025). *Estimated number of refugees from Ukraine recorded in Europe and Asia since February 2022 as of February 2025, by selected country*. <https://www.statista.com/statistics/1312584/ukrainian-refugees-by-country/>. (Erişim Tarihi: 12.03.2025).
- Şimsek A. (2022). *Dünyanın Yükselen Gücü: Türk Devletleri Teşkilatı*. <https://www.trthaber.com/haber/dunya/dunyanin-yukselen-gucu-turk-devletleri-teskilati-644709.html>. (Erişim Tarihi: (10.02.2025).

- T.C Dışışleri Bakanlığı (2025). *Organization of Turkic States (OTS)*.
- T.C. İletişim Başkanlığı (2021).
- Tanchum, M. (2022). *New Turkey-Uzbekistan Strategic Partnership Accelerates Turkey's Rise as a Eurasian Agenda-Setter*.
- Tekne, K. (2025). Güncel Gelişmeler Işığında Türk Dünyası. *Dış Bakış*. 2(2). s. 6-12.
- Terzioğlu, S. S. (2013). Uluslararası Hukuk Açısından Türk Dili Konuşan Ülkeler İşbirliği Konseyi. *Uluslararası Hukuk ve Politika*. 9(36). 45-72.
- TESAM (2025). *Türk Devletleri Teşkilatı Nedir? Kurumsal Yapısı ve Amaçları*. https://www.tesamakademi.com/index.php?route=extension/blog&blog_id=8. (Erişim Tarihi: 08.02.2025).
- The Kyiv Independent (2025). *Ukraine captures Uzbek citizen fighting for Russia in Donetsk Oblast*. <https://kyivindependent.com/ukrainian-troops-capture-uzbek-citizen-in-lyman-sector-of-front-line-military-says/>. (Erişim Tarihi: 05.05.2025).
- TRT Avaz (2025). *Kazakistan Cumhurbaşkanı Tokayev, Rusya-Ukrayna Savaşı'ndaki "tutumlarının" gerçeğe dönüştüğünü söyledi*. <https://www.trtavaz.com.tr/haber/tur/avasyadan/kazakistan-cumhurbaskani-tokayev-rusya-ukrayna-savasindaki-tutumlarinin-gerc/67adec73ad3afcad663084af>. (Erişim Tarihi: 20.05.2025).
- Tulun, M. O. (2024). Türkiye'nin Ukrayna-Rusya Savaşındaki Arabuluculuğu. *Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM)*. Analiz No: 18. <https://avim.org.tr/tr/Analiz/TURKI%CC%87YE-NI%CC%87N-UKRAYNA-RUSYA-SAVASINDAKI%CC%87-ARABULUCULUGU>. (Erişim Tarihi: 24.03.2025).
- Türk Devletleri Teşkilatı (2025). <https://www.turkicstates.org/tr>
- Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı, "Türk Devletleri Teşkilatı (TDT)". <https://www.mfa.gov.tr/turk-konseyi.tr.mfa>. (Erişim Tarihi: 01.03.2025).
- Uga.ua (2022). *The War in Ukraine Is Creating the Greatest Global Food Crisis Since WWII, the U.N. Says*. <https://uga.ua/en/news/the-war-in-ukraine-is-creating-the-greatest-global-food-crisis-since-wwii-the-u-n-says/>. (Erişim Tarihi: 20.02.2025).
- United Nations Human Rights of Council (2022). *Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression : resolution / adopted by the Human Rights Council at its 49th session*. <https://searchlibrary.ohchr.org/record/30045>. (Erişim Tarihi: 24.07.2025).
- United Nations Human Rights of Council (2024). *Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression : resolution / adopted by the Human Rights Council at its 55th session*. <https://searchlibrary.ohchr.org/record/31462?ln=en>. (Erişim Tarihi: 25.07.2025).
- United Nations Human Rights of Council (2025). *Situation of human rights in Ukraine stemming from the Russian aggression : resolution / adopted by the Human Rights Council at its 58th session*. <https://searchlibrary.ohchr.org/record/31973?ln=en>. (Erişim Tarihi: 28.07.2025).
- United Nations Human Rights of Council (2025a). *Cooperation with and assistance to Ukraine in the field of human rights : resolution / adopted by the Human Rights Council at its 59th session*. <https://searchlibrary.ohchr.org/record/32308?ln=en>. (Erişim Tarihi: 08.08.2025).
- Ukrainian World Congress (2025). *Uzbekistan investigates citizens fighting for Russia in Ukraine*. <https://www.ukrainianworldcongress.org/uzbekistan-probes-citizens-fighting-for-russia-in-ukraine/>. (Erişim Tarihi: 12.05.2025).
- Ukrayna'nın Ankara Büyükelçiliği resmi internet sitesi. <https://turkiye.mfa.gov.ua/tr>. (Erişim Tarihi: 19.02.2025).
- UN (2023). *Global Impact of the War in Ukraine: Energy, Food and Finance. United Nations Crisis Response Group*. <https://www.un.org>
- UNHCR. (2022). *Ukraine Situation Flash Update #24. United Nations High Commissioner for Refugees*. <https://www.unhcr.org>

- United Nations Digital Library (2023). *Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine: resolution / adopted by the General Assembly*. <https://digitallibrary.un.org/record/4004933?ln=en&v=pdf>. (Erişim Tarihi: 30.03.2025).
- United Nations General Assembly. (2025). *The path to peace* (A/RES/ES-11/8). https://digitallibrary.un.org/record/4076919/files/A_RES_ES-11_8-EN.pdf. (Erişim Tarihi: 06.04.2025).
- United Nations General Assembly (2023). *Principles of the Charter of the United Nations underlying a comprehensive, just and lasting peace in Ukraine: resolution / adopted by the General Assembly*. <https://docs.un.org/en/A/RES/ES-11/6>. (Erişim Tarihi: 30.03.2025).
- United Nations Digital Library (2022). *Territorial integrity of Ukraine : defending the principles of the Charter of the United Nations : resolution / adopted by the General Assembly*. <https://digitallibrary.un.org/record/3990400?ln=en>. (Erişim Tarihi: 30.03.2025).
- United Nations News (2022). *The Black Sea Grain Initiative: What it is, and why it's important for the World*. (Erişim Tarihi: (2025, 02 10)).
- United Nations Press (2022). *General Assembly Overwhelmingly Adopts Resolution Demanding Russian Federation Immediately End Illegal Use of Force in Ukraine, Withdraw All Troops*. <https://press.un.org/en/2022/ga12407.doc.htm>. (Erişim Tarihi: 10.02.2025).
- Uzunagaç E. (2025). *Bağımsızlıktan Kurumsallaşmaya: Türk Devletleri Teşkilatı'nın Kuruluş Süreci. Türk Devletleri Teşkilatı (Dünü, Bugünü, Yarını) Özel Sayısı: 268-285*. (ISSN 2529-0045) <https://doi.org/10.16985/mtad1603583>
- Ünver, O. C. (2024). *Yeni Asya Jeopolitiği Bağlamında Türk Devletleri Teşkilatı. BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi*, 5(4), 386-397.
- Vestikavkaza.ru (2022). *Турция принимает IV Всемирные игры кочевников*.
- VOA, T. (2022). VOA Türkçe. <https://www.voaturkcecom/>. (Erişim Tarihi: 11.05.2025).
- Vuksic, S. (2022). *Russia Is Now the World's Most Sanctioned Country. Castellum.ai*. <https://www.castellum.ai/insights/russia-is-now-the-worlds-most-sanctioned-country>. (Erişim Tarihi: 11.03.2025).
- Wani, A. (2022). *The Ukraine war weighs down on the Central Asian Republics*. <https://www.orfonline.org/expert-speak/the-ukraine-war-weighs-down-on-the-central-asian-republics>. (Erişim Tarihi: 21.04.2025).
- Welsh, C. (2022). *The Russia-Ukraine war and Global Food Security: A seven-week assessment, and the way forward for policymakers. Center for Strategic and International Studies*.
- World Trade Organization (2020). *Members Endorse Turkmenistan's WTO Observer Status*.
- Yaldız F. (2023). *The Political Vision of the Organization of Turkic States: An Analysis of the Turkic World Vision (2040)*. *Eurasian Research Journal Erj*. s. 61-79.
- Yenginar, A. (2022). *Rusya-Ukrayna Savaşının Bir Sonucu Olarak İmzalanan Tahıl Koridoru Anlaşmasının Montrö Boğazlar Sözleşmesi Çerçevesinde Değerlendirilmesi. Journal of Marine and Engineering Technology (JOINMET)*. 2(2), s.101-110.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Kübra Işık Yeltin

Yabancı dil: İngilizce

Eğitim Bilgileri:

2012-2016: Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

2023-2025: Anadolu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans